Arhivele Bistriței

Anul V, Fascicula 1 (15)

Învățământul Bistrițean după Marea Unire

Presa Universitară Clujeană

ARHIVELE BISTRIŢEI

ANUL V, FASCICULA 1(15)

Învățământul Bistrițean după Marea Unire

https://biblioteca-digitala.ro

Seria: ***Istorie – Societate – Cultură***

Tipărită cu sprijinul
Asociației Culturale „Alexandru Vaida-Voevod”,
Bistrița

Imaginea de pe copertă: Liceul românesc „Alexandru Odobescu”,
Str. Michaelis (Str. Alexandru Odobescu), Bistrița

https://biblioteca-digitala.ro

Învățământul Bistrițean după Marea Unire

COORDONATOR:

MIRCEA GELU BUTA

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2020

https://biblioteca-digitala.ro

Referenţi ştiinţifici:

Adrian Onofreiu, doctor în Istorie;
Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale
Lucian Vaida, doctor în Istorie;
Muzeul Grăniceresc Năsăudean, Năsăud

ISBN: 978-606-37-0764-3
ISSN: 2558-8958
ISSN-L: 2558-8958

© 2020 Coordonatorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul coordonatorului, este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Redactare: Ana Maria Bâz

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu, nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

https://biblioteca-digitala.ro

Despre oamenii aleși

MIRCEA GELU BUTA*

Fără să fim pesimiști, trebuie să recunoaștem cinstit, că astăzi Europa este în criză și pierde văzând cu ochii, nu pentru că nu are resurse, ci pentru că nu mai are credință. Și nu mă refer doar la credința în Dumnezeu, deși evident și despre asta este vorba, ci pur și simplu, de a crede și în altceva decât în puterea profitului.

Valori comune, precum adevărul, binele, frumosul, care uneau civilizația europeană, au devenit relative și vedem cu tristețe că ele nu mai sunt acceptate de toți membrii societății multiculturale în care trăim. Este ceea ce numim secularizare sau laicitate. Singurul criteriu acceptat, care rămâne și continuă să domnească, este reușita economică. Acesta este modelul la care se raportează persoanele, grupurile și chiar statele. Astăzi, economia a devenit centrul întregii noastre civilizații și totul se raportează acesteia.

Democrația noastră actuală, născută din dărâmăturile epocii totalitare, fecundează o filosofie demagogică care, făcând trimitere la egalitarism, generează o corupție ce pătrunde în toate ungherele vieții sociale. Ca urmare, apar ambiții de parvenire economică, socială și politică, care lasă loc unor prejudecăți ce alterează ordinea morală a culturii.

În România, elitele au fost abandonate. Dacă în comunism rezistența la incultură se făcea prin cultură, astăzi paradoxal, există o rezistență la incultură prin nevroze, pentru că ne interesează totuși societatea în care trăim.

Cum este posibil să pui în termeni de penalitate, de interlopi, dimensiunea unui om care a făcut ceva la viața lui? Profesorii sunt

* Mircea Gelu Buta: Prof. Univ. UBB Cluj Napoca, e-mail: *butamircea@yahoo.com*

https://biblioteca-digitala.ro

blamați, medicii și magistrații la fel, imputându-li-se fel de fel de vinovății: că dau ore particulare, că au cabinete private și au pasiuni înafara profesiei, că deciziile judecătorești nu sunt pe placul unora, etc.

Valorile nu sunt multe, le numeri pe degete, sau cum spunea Constantin Noica: *„Gheorghe și Fănică degeaba se adună, că nu fac de Balzac”*.

Privind retrospectiv lucrurile, vedem că, de-a lungul epocii moderne, credința de viață a tinerilor era *„reușita prin școală.”* Din secolul al XVIII-lea încoace, s-a impus lozinca *„Prin cultură, la libertate!”*. Cu alte cuvinte, nu se putea imagina viața din comunitate fără carte temeinică, iar pentru elite erau programe speciale de educație superioară.

Învățătorul reprezintă temelia educației organizate în toate societățile civilizate. Educația nu se poate face prin tablete și roboți, pentru că educația are nevoie de suflete puse pe masă în fața elevilor, de ochi care-i privesc cu înțelegere, de vorbe bune și de încurajări continue.

Prima mea învățătoare a fost, doamna Reghina Șuteu, care avea harul comunicării și care ne-a învățat literele, cititul, istoria națională, dar și bunele maniere, decența, buna cuviință… a fost mama Medicului Iuliu Șuteu, fostul director al Spitalului din Bistrița. Mie doamna învățătoare mi-a pus pentru prima oară tocul cu penița în mână și m-a învățat să scriu caligrafic. În acea vreme scrisul avea pe atunci nu numai rol de comunicare și de instruire, ci și valoare estetică. Se uita la noi și zicea: *„mă uit la tine cu drag copile, căci văd în tine ziua de mâine.”*

Pentru mine, învățătorul este cel ce a fost și pentru Ion Creangă, pentru Barbu Ștefănescu Delavrancea, Octavian Goga, pentru Vasile Grigore Borgovan și pentru atâția alții care au realizat în literatură portrete nemuritoare de dascăli.

Acum poetul Octavian Goga este scos din manuale, dar, îmi amintesc că tatăl meu, care fusese elev la Liceul Gheorghe Barițiu din Cluj, făcea elogiul meseriei de profesor, recitând din poezia *„Dăscălița*”:

https://biblioteca-digitala.ro

„Moșnegi ceteți ai cărților din strană,/ Din graiul tău culeg învățătură/ E scrisă parcă-n zâmbetele tale/ Seninătatea slovei din Scriptură./ În barba lor căruntă ca amurgul/ Ei strâng prinosul lacrimilor sfinte,/ Căci văd aievia întrupat ceaslovul/ În vorba ta domoală și cuminte."[1]

Octavian Goga spune că dăscălița era și un fel de confesor:

„La tine vin nevestele să-și plângă/ Feciorii duși în slujbă la-mpăratul,/ Și tu ascunzi o lacrimă-ntre slove,/ În alte țări când le trimiți oftatul.../ Și fete vin, să le-nflorești altița,/ La pragul tău e plină ulicioara,/ Și fetele își șopotesc în taină:/ «Ce mâini frumoase are domnișoara!»"[2]

Învățătorii erau numiți odinioară *„apostolii satelor"*. Poate că unii dintre dumneavoastră zâmbesc. Opinia publică nu-i mai prețuiește pe învățători și pe profesori, fiindcă școala a devenit pentru mulți facultativă, iar învățătura este socotită inutilă. Asemenea judecăți greșite își au temeiul în viața practică actuală, din moment ce agramații, inculții, ignoranții reușesc să ajungă la cele mai înalte demnități publice. Totuși, eu cred ca și marele pedagog Vasile Gr. Borgovan, că tinerii bine crescuți și instruiți sunt *„cea mai scumpă visterie a părinților și cel mai bun prinos pe altarul neamului."*

[1] Octavian Goga – *Dăscălița,* în Ion Buzași, Ioan Bordean, Serafina Ambăruși Bînțiu, Învățători în literatura română, Ed. Limes, Cluj-Napoca 2004, pp. 50–51.
[2] Ibidem p. 50.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

În România Mare:
Cazul Liceului Românesc „Alexandru Odobescu” din Bistrița

ADRIAN ONOFREIU[*]

O dată cu realizarea statului național unitar român au devenit stringente *și* problemele referitoare la integrarea noilor provincii în cadrele unui sistem care s-a dorit a fi unul cu rol catalizator. Era cerut acest fenomen prin prisma melanjului interetnic care a caracterizat România Mare. Dar, în același timp, definiția fundamentală a procesului care începea pornea de la faptul că românii ajunseseră factor de decizie, prin prisma majorității numerice – care existase și înainte de 1918, la nivelul Transilvaniei – și a accederii la fenomenul decizional. Era o aplicare pragmatică a dorinței acestora, exprimată prin frustrarea în fața principiului aplicat de alții de-a lungul istoriei și exprimată prin formula *de* (*despre*) *noi, fără de noi.*

De aceea, acțiunea politico-administrativă a urmărit omogenizarea tuturor intereselor etnice în creuzetul unui stat unitar. Cu atât mai mult s-a manifestat acest proces în arealul comitatului/județului Bistrița-Năsăud, în primii ani de apartenență la România și, mai ales în reședința acestuia, orașul Bistrița. Aici, unde până la unirea din 1918, elementul german – asumat sub denumirea generică de sași – s-a manifestat exclusivist în administrația orașului, iar celorlalte etnii nu le-a fost îngăduit decât să „contemple”, ca actori, luarea deciziilor.

O primă breșă s-a produs odată cu Außglelich-ul din 1867. Urmarea a fost aceea că administrația modernă, introdusă în 1870 și materializată

[*] Adrian Onofreiu, Prof. Dr. Bistrița, email: *adrianonofreiu@yahoo.com*.

https://biblioteca-digitala.ro

la nivel organizatoric prin legea XXXIII/1876, a favorizat accederea în funcții de conducere *și* a maghiarilor, cu preponderență la nivelul structurilor centrale și exterioare ale nou înființatului „comitat împreunat Bistrița-Năsăud”[1].

Falia astfel conturată a fost amplificată de situația realităților demografice. Evoluția în acest domeniu ne arată că în perioada 1880–1914, populația orașului Bistrița a crescut, de la 8.000 de locuitori, în anul 1880, din care 4.800 sași, /5 %, la 12.300 locuitori, în anul 1914; dintre aceștia, sașii reprezentau un procent de abia 36,6%, în timp de numărul românilor a crescut de la 26%, la 28%, al maghiarilor, de la 6,7% la 17,8%, al evreilor, de la 4,8% la 14,45%[2].

Politica persuasivă față de etniile nemaghiare a guvernului budapestan a determinat reacții de autoapărare din partea acestora. Cu deosebire, ea s-a cantonat în sfera mișcării de eliberare națională, în cazul românilor, sau a celei de rezistență tacită, în cazul sașilor ardeleni.

---

[1] „În anii '80 (sec. XIX – n.n.) limba oficială (de protocol și în instituții) era germana; la fel, primarul și ceilalți funcționari erau germani”, consemnează Gustav Zikeli în memoriile sale. „Deoarece existau foarte puțini elevi maghiari, s-a căutat, cu toate mijloacele permise sau nepermise, copii cu părinți nemaghiari, pentru a intra în școală. *Politica de maghiarizare a început încă de pe atunci* (s.n.)”; Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Zikeli Gustav,* d. 5, p. 18; în continuare, A.N.B-N., fond/colecție…d…La nivelul comitatului însă, această situație s-a schimbat radical o dată cu încheierea pactului dualist. „Dar în afară de oraș, conducerea administrativă nu mai era a sașilor. *Puterea politică trecuse de partea națiunii dominante, a celei maghiare* (s.n.). Fișpanul (comitele) era ungur, toți funcționarii superiori județeni (comitatenși – n.n.), pretorii, judecătorii, procurorii, notarii publici, administratorii financiari, perceptorii, funcționarii poștei și a căilor ferate, *aproape toți, unguri* (s.n.); apud. *Victor Moldovan. Memoriile unui politician din perioada interbelică,* editori, Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, p. 57.

[2] A.N.B-N., fond *Zikeli Gustav,* d. 5, p. 40. Situația era ușor diferită în datele oficiale ale recensământurilor. La cel din 1880, înregistrarea consemna pentru orașul Bistrița: total, 8.083, din care, români, 2.064, maghiari, 561, germani, 4.954, slovaci, 30, ruteni, 5, croați/sârbi, 2, alte naționalități, 204: apud. *Recensământul din 1880. Transilvania,* coord. Traian Rotaru, Ed. Staff, 1997, pp. 82–83. Înregistrarea din 1910 consemna un număr total de 13.236 locuitori, din care: 4.470, români; 2.824, maghiari; 5.835, germani; 13, slovaci; 2, ruteni; 5, croați; alții, 82; apud. *Recensământul din 1910. Transilvania,* coordonator, Traian Rotaru, Ed. Staff, 1999, pp. 156–157.

https://biblioteca-digitala.ro

Se părea că evenimentele declanșate de prima conflagrație mondială urmau să reașeze lumea – și implicit, teritoriul județului Bistrița-Năsăud – pe o cale nouă, a cărei principală trăsătură a fost *speranța.*

În acest context, realitățile transilvănene post-conflict s-au conturat atât determinate de prevederile Rezoluției Adunării de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918, cât și de poziționarea etniilor în raport cu noile realități geo-politice.

Dacă la baza alcătuirii noului stat român a fost proclamat printre altele, principiul „deplinei libertăți naționale pentru toate popoarele conlocuitoare"[3], aplicarea acestuia în practică a întâmpinat deseori greutăți care păreau, în multe cazuri, insurmontabile.

Peste toate acestea, s-a dezvoltat și acțiunea de revigorare a spiritului național și a solicitării accederii la postura de decidenți a urmașilor foștilor grăniceri români, coagulați în fostul centrul militar (1762–1851) și apoi administrativ (1861–1876), localitatea Năsăud. Aici, unde începând cu 1863 a funcționat unul din cele patru gimnazii/licee românești din Transilvania, cu rol decisiv în cultivarea sentimentului național românesc, motivația era determinată de așteptata „revanșă" față de trecutul favorabil, de cele mai multe ori, sașilor bistrițeni.

Aceasta a fost realitatea care a definit și primii ani postbelici în cadrele județului Bistrița-Năsăud, entitate administrativă care a preluat extensia spațială a fostului comitat cu aceeași denumire.

Deși unirea Transilvaniei cu România, proclamată și recunoscută cel puțin de sașii transilvăneni prin Declarația de la Mediaș, din 8 ianuarie

[3] *Victor Moldovan. Memorii…,* p. 76. Vezi și A.N.B-N., fond *Coșbuc Anton,* d. 326, *passim.* „În proclamația apărută atunci – consemna Zikeli – toate naționalitățile conlocuitoare au fost asigurate de egalitatea în drepturi, drepturile la propriile lăcașuri de cultură, la autoguvernare și propria jurisdicție"; Idem, fond *Zikeli Gustav,* d. 5, p. 46; vezi și apelul Sfatului poporal al comitatului Bistrița-Năsăud prin care s-a încercat o normalizare/statuare a relațiilor interetnice, prin materializarea unui compromis acceptabil al tuturor părților, în *Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare,* coord. Adrian Onofreiu, Ioan Pintea, Cornelia Vlașin, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2018, doc. 11, pp. 99–100.

https://biblioteca-digitala.ro

1919[4] părea un proces legic și firesc, realitățile cotidiene interbelice au arătat că nu a fost un obiectiv simplu și ușor de realizat.

În primul rând, s-a manifestat cu putere spiritul de rezistență al celor care fuseseră națiunea dominantă, maghiarii. Fie din partea funcționarilor aparatului birocratic de stat, fie al unor inițiative individuale, atitudinea lor a fost aceea de a nu recunoaște noile realități rezultate din aplicarea principiului wilsonian al autodeterminării.

De aceea, și instaurarea noii puteri românești, în administrație, finanțe, școală, sănătate, a întâmpinat numeroase greutăți, încât în unele momente a fost necesar apelul la puterea armată, pentru a o impune[5].

În același timp, procesul unificator era văzut ca un fenomen care dădea prilej „la multe nedreptăți și neajunsuri atât ce privește anumite persoane, cât și interesele statului. Aproape eschișii de la funcțiunile publice sub stăpânirea ungurească, puțini români s-au putut strecura în ele în urma unei munci și merite deosebite.

Așa suntem avizați – relata presa locală – la ajutorul fraților din regat pentru umplerea și românizarea funcțiilor, numai să aibă oameni destoinici îndeajuns, toți pot afla plasament la noi și nici nu ne vor ajunge[6]".

În același timp, urmele trecutului nu prea îndepărtat evocau răni adânci, încă necicatrizate. „Dar oare, n-am putea să facem și noi un întreg

---

[4] În adunarea de la Mediaș, la care a participat din partea sașilor bistrițeni și Gustav Zikeli, aceștia au aprobat unirea și au anunțat „că devin partizani fideli ai noului stat". Iar concluzia memorialistului recunoștea faptul că „după sute de ani de apartenență la Ungaria, am devenit cetățeni români"; A.N.B-N, fond *Zikeli Gustav,* d. 5*,* pp. 46–47.

[5] La data de 24 martie 1919, revizorul școlar Ioan Pavel se adresa Prefecturii județului Bistrița-Năsăud, arătând că datorită refuzului corpului școlar de la Școala civilă de fetițe din oraș/Bistrița de a recunoaște autoritatea revizoratului român, ci numai pe cel numit de Ministerul Instrucțiunii Publice Maghiare, era obligat să-l destituie în întregime. „În scopul executării acestui ordin, preciza în continuare revizorul Pavel, rog onorata Prefectură să-mi pună la dispoziție *forța brahială* necesară și anume, 1 ofițer de jandarmi cu 2–4oameni"; apud. Adrian Onofreiu, *Mărturii documentare referitoare la relațiile minoritate/majoritate la Bistrița în primii ani după Unirea din 1918*, în „Revista Bistriței", Bistrița, XXIV, 2010, doc. 7, p. 436. Vezi rememorarea acelor evenimente și în *Zece ani. O pagină din istoricul școlilor din Bistrița*, în „Gazeta Bistriției", Bistrița, nr. 10, 10 mai 1929, p. 3.

[6] *Unificarea,* în „Gazeta Bistriției", Bistrița, anul I, nr. 12, 30 aprilie 1921, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

pomelnic de plânsori din partea populației românești din Bistrița și din satele săsești în contra șovinismului și intoleranța sașilor?

„Să le mai amintim – sublinia presa – că orașul Bistrița cu o populație românească numai cu ceva mai puțin numeroasă ca cea săsească, are conducere exclusiv săsească, cu limbă oficială germană, că la diregătoriile județului din Bistrița sunt funcționari sași cel puțin câți români, deși sașii formează numai un sfert din populația județului, restul fiind română; dar contingentul de ofițeri sași, de care numărul ofițerilor români ardeleni aproape dispare[7]".

Aceste realități au fost cele care au determinat fenomenul migraționist al românilor din zona Năsăudului: o parte a elitei intelectuale a ajuns la Cluj, unde s-a implicat în preluarea Universității și organizarea ei în cadrele statului român; o alta s-a stabilit la Bistrița, unde a acces în funcții de conducere și a influențat procesul de „românizare" a orașului[8].

În acest context, pe plan local, o consecință importantă a realizării unificării țării a reprezentat-o afluxul mare de români în posturile de conducere de la nivel județean, fapt ce a schimbat și situația românilor bistrițeni. Nu numai că aceștia ocupă posturile în conducerea județeană, dar devin și majoritari într-un oraș dominat până acum de populația săsească. De aceea, a apărut necesitatea de a-și instrui și educa copiii în școli românești. Ori, cum acestea nu existau – mai ales la nivelul învățământului secundar – au trebuit să fie create.

---

[7] *Raporturile noastre cu sașii,* în Idem, nr. 5, sâmbătă, 5 februarie 1921, p. 2. Iar argumentul preponderenței etnice era întărit de cifrele consemnărilor oficiale din anul 1920, potrivit cărora „județul Bistrița-Năsăud are o populație de 120.479 locuitori, din care: 85.053 români, 4.945 unguri, 20.506 germani și șvabi (1/6), 6.856 evrei, 3.199 țigani și alte naționalități; Bistrița: 12.364, dintre care 3.716 români, 1.302 unguri, 5.163 germani și șvabi, 2018 evrei și 165 alte naționalități", Idem, nr. 6, sâmbătă, 12 februarie 1921, p. 4.

[8] Vezi pe larg la Adrian Onofreiu*, Naționalism și etnicitate la Bistrița în perioada interbelică*, în „Revista Bistriței", XXIX, 2015, pp. 204–217; Idem, *Trăsături ale evoluției orașului Bistrița în perioada* interbelică: *majoritate versus minorități,* în „Arhivele Bistriței" *Demografie și confesiuni în Transilvania,* anul I, fascicula 3, 2017, pp. 39–58; Idem, *Dileme ale conviețuirii (1918–1940). Puncte de vedere: cazul județului Năsăud*, în „Anuarul Asociației Profesorilor de Istorie din România – Filiala Bistrița-Năsăud", 4, 2017, pp. 65–75.

https://biblioteca-digitala.ro

În această nouă conjunctură, s-a declanșat o luptă tăcută dar constantă, pentru a se asigura întâietatea reședinței județului, orașul Bistrița, *și* în privința organizării învățământului secundar[9].

Pasul decisiv spre realizarea acestui scop a fost făcut prin conceperea unui memoriu al intelectualității românești din Bistrița, adresat guvernului de la București la 28 iulie 1921. Conceput de Vasile Pahone[10] și semnat, alături de acesta, de o seamă de intelectuali – formați, cruntă ironie a sorții, la liceul năsăudean – memoriul cerea, în substanța sa, două lucruri:

1) Transformarea școalei civile (medii) de băieți din Bistrița în liceu, pe lângă care se va organiza încă de pe acum un internat de băieți.
2) *Strămutarea liceului din Năsăud la Bistrița, la schimb cu înființarea la Năsăud a unei Școli Silvice superioare și a unei școale de industrie de lemn* (s.n.).

În argumentarea demersului lor, semnatarii precizau cele două considerente pe care își sprijineau demersul lor: din punct de vedere național românesc și al doilea, din punct de vedere ținutal și particular.

Dacă argumentul de ordin național era, întrucâtva, de înțeles, în ideea realizării accesului a de acum, majorități românești al instrucție în limba maternă în tr-un oraș dominat de instituții de învățământ minoritare, cel de al doilea, rezuma lupta mai sus amintită, a întâietății dintre Bistrița și Năsăud.

Argumentele în această direcție susțineau cu tărie rolul de *centru* și *capitală* a județului în favoarea Bistriței. În comparație cu Năsăudul, care avea liceu, care „se poate susține din al său, nu are lipsă de ajutorul

[9] Vezi eforturile năsăudenilor pentru păstrarea liceului grăniceresc în localitatea de origine pentru întreaga perioadă interbelică, la Adrian Onofreiu, *Aspecte – nu numai – legislative (1918–1940),* în *Monografia Colegiului Național „George Coșbuc" din Năsăud la 150 de ani de istorie* (*1863–2013*), Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2013, pp. 65–91.

[10] Decan al baroului de avocați din Bistrița. Pe lângă acțiunea de înființare a liceului românesc la Bistrița a avut și o implicare majoră – cel puțin în faza inițială – în proiectul de construire a bisericii ortodoxe din Bistrița; vezi Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Biserica ortodoxă din Bistrița. O cronologie documentară,* Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016. Panegiricul în „Săptămâna", anul IV, nr. 176, 12 septembrie 1931, p. 1

https://biblioteca-digitala.ro

înaltului Guvern", Bistrița trebuia să-și creeze o atare instituție. Pentru aceasta, era mai anevoios pentru autorități, dacă liceul din Năsăud ar apela la ajutorul statului, decât înființarea unuia nou, la Bistrița.

„Se zice – se menționa în memoriu – că liceul român din Năsăud are un trecut nepieritor pentru neamul românesc. El ne-a păstrat limba și legea, el ne-a păstrat neștirbit sentimentul nostru național și a dat o frumoasă pleiadă de inteligenți, tot atâți apărători ai neamului românesc în timpuri de restriște". Dar semnatarii cereau revenirea în prezent și adaptarea la noile realități. În acest scop, cereau „să nu uităm , că acum s-au schimbat vremurile. Liceul din Năsăud nu mai are deosebita sa menire, ce a avut-o în trecut[11]. Acum catedra românească e stăpână în țara aceasta. Liceele sunt toate românești și propagarea științei și culturii românești nu e mai mult, privilegiul alor, 3, respectiv 4 licee și atunci, foste românești. Menirea lui specială așadar s-a redus la rolul unui fiecărui alt institut de învățământ din țara românească".

Pentru a-i da o și mai mare și înălțătoare problemă decât a avut, semnatarii îl vedeau în rolul de „acel izvor binefăcător pentru Neamul nostru în Bistrița, în inima Sașilor, aici unde odată, și nu așa de mult, românului nu i-a fost iertat nici să doarmă între zidurile acestui oraș". În acest mod, se credea că se putea da liceului din Năsăud putința să nu piară, ci „să-și înceapă o a doua sa chemare, mai mândră și mai frumoasă, aducându-l în Bistrița și reparând prin aceasta greșeala trecutului, că nu s-a adus aicea mai de mult ori, chiar de la înființarea lui"[12].

---

[11] Opinia unui intelectual năsăudean – prin adopție – era tranșantă: „Fala de decenii a întregului ținut este liceul din Năsăud, ridicat cu banii înaintașilor noștri dezinteresați, și pe care astăzi, chiar floarea conducătorilor grănițeri voiește a-l strămuta din Năsăud. Domnilor, acei falnici grănițeri de odinioară – își continua Emil Tișca argumentația – care au dat probe de atâta mărinimie și noblețe de suflet, nu ar avea odihnă nici în morminte și s-ar profana amintirea lor, dacă cu un astfel de paș negândit s-ar demola dintr-o trăsătură de condei tot aceea ce ei, cu atâta trudă și abnegație au clădit. Să căutăm deci a ne grupa toate puterile în scopul menținerii și pe mai departe a liceului aici"; Emil Tișca, *Năsăudul de azi și ce ar trebui să se facă pentru ridicarea lui?* în „Gazeta Bistriției", anul I, nr. 14, sâmbătă, 28 mai 1921, p. 3.

[12] A.N.B.-N. fond *Prefectura județului Năsăud-prefect,* d. 164/1922, f. 1–3. Între semnatarii „școliți" la Năsăud regăsim pe protopopul ortodox Grigore Pletosu,

https://biblioteca-digitala.ro

Palidă consolare și sublim exemplu de nerealism, semnatarii propuneau realizarea unei Școli Superioare silvice la Năsăud, și aceea, susținută din veniturile de zeci de milioane ale pădurilor grănicerești!

Memoriul[13] a produs îngrijorare și la Năsăud. Documentul a fost luat în discuție în scrisoarea direcțiunii liceului din Năsăud din 30 noiembrie 1921 și în conferința profesorală din 22 noiembrie 1921, în care s-a dezbătut chestiunea, motivat și de faptul că s-a cerut o opinie din partea Directoratului Regional din Cluj.

Cum era și firesc, conferința a declarat că „ea, cu vot unanim, este pentru menținerea liceului în sediul său istoric și, orice încercare de a-l muta din sediul său istoric și orice încercare de a-l muta în alt loc, o consideră ca izvor de învrăjbire a locuitorilor grăniceri din acest județ”[14].

Dezbaterea a continuat în spațiul public bistrițean. În favoarea locației în Bistrița s-au adus argumente în ședința din 30 iulie 1921 a intelectualității de aici. Ideile principale ale consfătuirii intelectualilor bistrițeni erau concretizate în următoarele argumente: după ce invocau existența și buna funcționare a celor două școli medii de băieți și fete din Bistrița, prin faptul că „două lucruri mari se cer pentru dezvoltarea și asigurarea viitorului acestor școale aici în orașul Bistrița, se solicita înființarea unui internat, după tipul și asemănarea celor mai bune internate din țară și *transformarea școlii medii de băieți în liceu real pentru băieți.* Demersul era motivat de „interesele mari și sfinte de cultură ale neamului nostru atât de asuprit și nedreptățit în decursul veacurilor chiar în acest oraș, demnitatea noastră națională pretinde imperativ de la noi realizarea necondiționată și urgentă a acestor două mari probleme încă cu începutul anului școlar viitor”[15].

---

avocatul Vasile Pahone, George Curtean, deputatul avocat Victor Moldovan, Macedon Linul, Ion Corbu.

[13] Reprodus integral, datorită importanței acțiunii pe care a generat-o – în anexă.

[14] Idem, fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene,* d. 1.025/1922–1944, f. 208.

[15] Apelul era semnat de Virgil Popescu, prefect, Grigore Pletosu, protopop, Dionisie Vaida, protopop, Dr. Vasile Pahone, adv., dr. Dinonise Login, av., Ioan Pavel, revizor școlar și Macedon Linul, director școlar. În ședință s-au exprimat atitudini: Macedon

https://biblioteca-digitala.ro

Încercarea de a arăta mișcarea culturală a bistrițenilor ca „o muncă anticulturală" a determinat răspunsul acestora, în care se sublinia că „avem tot dreptul să nizuim ca, capitala (sic!) unui județ cu 5/6 populație românească să fie și ea 5/6 românească". Și, în continuare, se concluziona prin ideea că „dacă e vorba de necesitatea unei școale civile, ea poate fi dusă sau înființată în apropierea pădurilor grănițerești, la Năsăud, pentru care ar fi prea de ajuns, nefiind acolo nici școale străine, *dar locul liceului e inomisibil în capitala județului cu populație străină și cu liceu cu limbă străină* (s. n.)"[16]. La fel era contrazisă ideea înființării încă a unui liceu de fete la Năsăud, alături de „bătrânul" liceul grăniceresc. Argumentația motiva neînțelegerea variantei, motivat de faptul că „nu înțelegem ce rost are chiar între împrejurările de azi să se îngrămădească două licee în *satul Năsăud*. Liceele de fete sunt reclamate mai ales la orașe de elementul burghez, țăranii nu îndătinează a-și trimite fetele la liceu"[17].

Linu: susține ideea înființării unui internat; Grigore Pletosu: „necesitatea prefacerii școlaei civile în liceu real; Vasile Pahone arată că: pentru realizare arată că cel mai potrivit ar fi transmutarea liceului de la Năsăud la Bistrița, după ce acolo în împrejurările schimbate și-a isprăvit menirea și pe viitor, ca să-și poată continua aceeași menire și cu aceleași frumoase rezultate, trebuie să-și mute sediul din provincie la centul județului. Au mai vorbit preoții Constantin Flămând și dr. Andrei Buzdug, în aceeași direcție, toți fiind de acord cu înființarea unui internat cu convict și cererea unui liceu real în Bistrița,, fie transformându-se școala civilă din loc, fie transmutându-se liceul de la Năsăud la Bistrița". Iar concluzia rezumativă arăta că „dacă în județul nostru nu poate fi mai mult de un liceu, acela nesmintit trebuie să fie în capitala județului, unde sunt mai mulți funcționari și deci și elevi mai mulți și unde e și un gimnaziu străin, la acre sunt siliți să umble acești elevi. Abia scăpați de primejdia unei culturi străine și dușmane impuse, care în parte, ne-a și denaturat sufletul, avem lipsă în primul loc de o cultură națională, pentru a reveni la marele fluviu românesc"; *Liceu românesc la Bistrița. Internat și convict pentru elevi,* în „Gazeta Bistriției", Bistrița, anul I, nr. 18, 30, sâmbătă, 30 iulie 1921, p. 1.

[16] *La chestiunea liceului românesc din Bistrița,* în Idem, anul I, nr. 19, sâmbătă, 13 august 1921, p. 1. Efectul mișcării era consemnat la sfârșitul anului, când se constata că datorită susținerii „de către cetățenii din oraș și de pe văile Bârgăului și Șieului" a memoriului, prezentat Directoratului General din Cluj, „a avut efectul dorit și astfel ne putem bucura cu toții, că în curând își va deschide porțile sale un locaș de cultură românească menit să umple un gol adânc simțit de toți aceea, care își iubesc cu adevărat neamul"; *Liceul din Bistrița,* în Idem, nr. 24, sâmbătă, 5 noiembrie 1921, p. 1.

[17] *Liceu de fete în Năsăud,* în Idem, anul II, nr. 14, vineri, 8 septembrie 1922, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Procesul declanșat și-a urmat însă cursul. În toamna anului 1923 presa anunța condițiile de primire la liceul de stat și la școala medie de fete din Bistrița[18].

Deschiderea liceului „s-a făcut la 22 septembrie 1923, când, după celebrarea Sf. Liturghii, profesorii și elevii s-au întrunit într-o sală de clasă, unde directorul Emil Domide a ținut un discurs festiv emoționant”[19].

Evenimentul a fost consemnat și în procesul-verbal al ședinței comitetului școlar din 20 octombrie 1923, în prezența următorilor membrii: președinte, Grigore Pletosu, protopresbiter gr-ort. român; Dionisiu Vaida, protopop gr-cat; Dr. Iulian Chitul, prim-medic județean; Emil Domide, directorul liceului; Macedon Linul, Grigoriu Toma și Ioan Loliciu, profesori ai liceului. În deschiderea ședinței președintele a dat „expresiune bucuriei ce-l stăpânește pe el și ceilalți membrii, cât și societatea întreagă, prin faptul că în Bistrița s-a deschis liceul românesc care poartă numele ilustrului bărbat al neamului, „Alexandru Odobescu”. Motivează această bucurie mai departe și prin faptul că, ca (sic!) conducător al liceului, este dispus profesorul Emil Domide, un probat pedagog și bun organizator”. În continuare, a invitat comitetul „ca atât el, cât și profesorii să pună toată râvna, ca acest liceu să se ridice în șirul școalelor bune și să devină o fală a neamului”[20]. Iar la punctul II s-a decis să se „înainteze domnului ministru al Instrucțiunii cu rugarea să binevoiască a aproba sumele

[18] „Elevii prezintă la înscriere petiție adresată direcțiunii, la care se alătură: certificatul de studii al ultimei clase, actul de naștere și de vaccin. Examenele de primire, de corigență, de diferență și particulare se țin de la 15–21 septembrie 1923” cu precizarea că „*deschiderea anului școlar se face în 22 septembrie 1923* (s. n.)”; Idem, anul III, nr. 14, 1 septembrie 1923, p. 2.

[19] Oscar Skrabel, *Bistrița-nostalgii citadine-städische nostalgie-town melancoly. Album,* Ed. Charmides, Bistrița, 2007, pp. 190–191. Presa consemna evenimentul: „Aflăm cu o deosebită bucurie, că liceul de stat din localitate, înființat cu începutul anului școlar 1923/1924 va purta numele distinsului literat și bărbat de stat Al. Odobescu. Director al acestui liceu e numit distinsul și vrednicul profesor Emil Domide, care aproape 30 de ani a muncit cu frumoase rezultate la liceul din Năsăud. Felicitându-l călduros în frumoasa-i chemare în orașul nostru, îi dorim spor și succes în muncă”; *Liceul „Al. Odobescu” din Bistrița,* în „Gazeta Bistriției”, Bistrița, anul III, nr. 17, 1 octombrie 1923, p. 2.

[20] „A.N.B-N, fond *Liceul „Alexandru Odobescu” Bistrița,* d. 21, f. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

proiectate spre a se putea acoperi multele trebuințe. Ce le are liceul, ca școală nouă"[21].

Rămâneau însă de rezolvat probleme importante, privind spațiile de funcționare a noii instituții românești de învățământ, cu toate că, oficial, festivitatea de inaugurare a noului local s-a desfășurat în 13 aprilie 1924[22].

Un prim moment care a venit în sprijinul acestei doleanțe a fost instituirea comisiei consultative pe lângă Primăria orașului Bistrița[23].

În ședința comisiunii din data de 29 august 1924 s-a luat în discuție, la pct. 77, intervenția d-lui. Vasile Pahone, care arata că „deunăzi, directorul regional al ocrotirei orfanilor din Cluj a fost aici pentru a asigura localitățile necesare pentru școala de orfani din Bistrița. Pentru scopul acesta ar fi apt edificiul vechi al fostei școale de fete ori edificiul școalei civile de băieți în care e liceul de stat.

[21] *Ibidem.* Presa înregistra cu satisfacție evenimentul, precizând că „liceul de stat din localitate, înființat cu începutul anului școlar 1923/1924 va purta numele distinsului literat și bărbat de stat Al. Odobescu. Director al acestui liceu e numit distinsul și vrednicul profesor Emil Domide, care aproape 30 de ani a muncit cu frumoase rezultate la liceul din Năsăud. Felicitându-l călduros în frumoasa-i chemare în orașul nostru, îi dorim spor și succes în muncă"; *Liceul „Al. Odobescu" din Bistrița,* în „Gazeta Bistriției", anul III, nr. 17, 1 octombrie 1923, p. 2.

[22] Vezi pe larg în anexa nr. 2. Decizia a fost luată în ședința comitetului școlar al liceului din data de 29 februarie 1924, în care s-a stabilit „ca această inaugurare să se facă în mod sărbătoresc, încă înainte de vacanța Paștelor, prin o serbare școlară potrivită, la care să se invite, pe lângă autoritățile școlare, autoritățile din loc și alt public. În ședința din 11 aprilie 1924 „directorul liceului prezintă programa festivităților de inaugurare a liceului și luarea jurământului cercetășesc de la elevii liceului, intrați în cohorta de cercetași înființată la liceu. Se comunică cum că, la aceste festivități au fost invitate autoritățile școlare, precum și autoritățile din localitate, licee, școli, părinți de ai elevilor și alt public. *Terminul festivităților s-a fixat pe ziua de 13 aprilie 1924*"; A.N.B-N, fond *Liceul „Alexandru Odobescu" Bistrița,* d. 21 f. 20.

[23] După secole de administrare exclusiv săsească, se inaugura la 7 noiembrie 1923, formula prin care, alături de 12 reprezentanți ai sașilor și 1 evreu, erau avizați la luarea deciziilor și următorii români: Budușan Dumitru, mare proprietar; Curteanu George, director de bancă; Leon Dionisu, avocat; Dr. Vasile Pahone, decanul baroului avocaților; Pletosu Grigore, protopop ortodox; Vaida Dionisie, protopop gr-cat; Matheiu George, tipograf; Domide Emil, director de liceu; Dr. Scridon Leon, avocat; Șirlincan Matei, director de bancă; Idem, fond *Primăria orașului Bistrița – protocoale de ședință,* reg. inv. nr. 70/1923–1924, ff. 203–204.

https://biblioteca-digitala.ro

Având în vedere că repararea și menținerea în bună stare a edificiilor acestea însemnează o mare însărcinare din punct de vedere financiar pentru oraș – își continua Pahone argumentația – ar fi cuvenit a considera cedare acestor edificii în proprietatea statului, predând oratorul că e împuternicit să declare că în cazul acesta orașul va fi scutit de cheltuielile de repararea și întreținerea în bună stare a edificiilor acestea”[24].

Iar în ședința 25 septembrie 1924, la pct. 115/4115–1924 s-a soluționat și problema cedării edificiului școli civile de băieți, motivat de faptul că „prin ordinele circulare cu nr. 71.921 și 77.608 și celelalte anterioare, ale Ministerului Instrucțiunii – Direcțiunea Generală a Învățământului Profesional, se pune în vedere d-lui prefect al județului Bistrița-Năsăud că se intenționează înființarea de școale de meserii, profesionale de fete și comerciale în capitala fiecărui județ”.

Decizia preciza – după ce motiva în preambul că „pentru ca școalele sau școala ce se va înființa să posede un local propriu și stabil și pentru ca orașul Bistrița să contribuie cu obolul său la ridicarea culturală și economică a locuitorilor și mai ales, a tinerimii județului Bistrița-Năsăud” – la punctul 1 și faptul că „orașul dona cu drept de proprietate și posesiune pe vecie și irevocabil, și cu dreptul de întăbulare în cartea funduară, imobilul și intravilanul proprietatea orașului Bistrița, imobil aflător în strada Michaelis, numit școala civilă de băieți, cu singura condițiune ca dreptul de proprietate acestor imobile numai atunci să revină orașului Bistrița, dacă aceste imobile ar înceta de a mai servi scopuri cultural-educative mai mult de cinci ani, cât și sub condițiunea, ca să fie orașul dezlegat de sub povara întreținerii, susținerii obiectelor donate și școalelor care vor fi înființate în ele”[25].

[24] Iar decizia comisiei a fost de „a face pregătirile necesare, punându-se temei pe socoteala cheltuielilor pentru repararea și menținerea în buna stare a edificiilor acestea, care se va face prin oficiul edil oraș și apoi, se va înainta chestia de față comisiunii consultatoare în proxima ședință pentru a o dezbate și a hotărî asupra ei”; *Ibidem,* f. 139.

[25] Iar în continuare se preciza: II. „ Dreptul de proprietate va trece asupra Ministerului Instrucțiunii atunci când acest legat va fi primit de Ministerul Instrucțiunii. III. Orașul Bistrița consimte ca dreptul de proprietate să se întăbuleze la numele Ministerului

https://biblioteca-digitala.ro

Hotărârea s-a materializat în contractul de donație încheiat între orașul Bistrița, pe de o parte, prin primarul Carol Sanchen, ca donator, iar de altă parte între Ministerul Instrucțiunii, ca donatar, reprezentat prin Ioan Athanasiu, avocat în minister, în baza delegației nr. 825 din 10 noiembrie 1925, care relua în esență, prevederile actului administrativ invocat:

„1. Orașul Bistrița donează cu drept de proprietate și posesiune pe vecie și irevocabil și du dreptul de întăbulare în cartea funciară imobilul și intravilanul proprietatea orașului Bistrița, imobil aflător în str. Michaelis, numit școala civilă de băieți, cu singura condițiune ca dreptul de proprietate asupra acestui imobil să revină orașului Bistrița dacă acest imobil ar înceta de a mai servi scopurilor culturale educative mai mult de cinci ani, cât și ca orașul Bistrița să fie dezlegat de sub povara întreținerii și susținerii obiectelor donate și școalelor care vor fi înființate în ele.
2. Dreptul de proprietate a trecut asupra Ministerului Instrucțiunii în ziua când acest legat a fost primit de numitul minister.
3. Orașul Bistrița ca donator consimte ca dreptul de proprietate asupra imobilului din punctul 1, să fie întăbulat în favoarea Ministerului Instrucțiunii, împreună cu limitațiunile și prohibițiunile amintite la punctul 1, precum și să fie întăbulat cu adnotarea limitațiunii de revenire prevăzută în art. 1"[26].

Noile realități imobiliare au fost consemnate și în documente oficiale specifice, care le descriau astfel:

„1. 873 stj^2: teren clădit și grădină. Ministerul Instrucțiunii Publice, administrat de liceul Alex. Odobescu, preluat de la stăpânirea maghiară în anul 1919. Liceu din cărămidă, acoperit cu țigle, cu 15 sale de studii[27], o cameră pentru servitor, pivniță, curte și grădină.

Instrucțiunii și chiar numai în baza deciziunii prezente. IV. Cu executarea deciziunii prezente se încredințează consiliul orașului Bistrița; *Ibidem,* f. 167.

[26] Idem, *dosar bunuri publice imobiliare*, d. 4/1939, f. 36.

[27] În foaia de avere a orașului Bistrița descrierea era următoarea: „grădină, în str. Paielor/ Andrei Șaguna (1935–1994)/ azi, Toamnei; casă de piatră cu etaj, nr. 7 (școală), de

https://biblioteca-digitala.ro

În curtea liceului separat, sala de gimnastică cu o sală mare și 6 camere mici, edificat de circa 40 de ani.

2. 74 stj^2 și 441 stj^2: teren clădit și grădină, Ministerul Instrucțiunii Publice, proprietar administrat de liceul Alexandru Odobescu, cumpărat din 1927, contractul nu s-a putut afla; casă de piatră cu 2 camere, bucătărie și curte, folosit ca locuința personalului de serviciu[28].
3. 613 stj^2: grădină; 56 stj^2, teren clădit, proprietatea Ministerului Instrucțiunii Publice cu titlul de drept schimb, în baza contractului din 20 decembrie 1938[29], întăbulat cu decizia Judecătoriei Mixte Bistrița nr. 4356 c. f. din 21 decembrie 1938. Casă de piatră cu un etaj, acoperită cu țigle, 18 camere, 4 bucătării, 2 localuri de prăvălii, 3 pivnițe și curte, ocupate de internatul liceului Alexandru Odobescu; construită de circa 30 de ani[30].

---

liceu al statului „Alexandru Odobescu", 13 sale de studii, 1 chilie, 1 bucătărie, pivniță, curte și grădină, în str. Principele Carol/Alexandru Odobescu (n. n.)"; *Ibidem,* f. 40.

[28] În foaia de proprietate a orașului Bistrița descrierea era următoarea: „casă de piatră, nr, 3, 1 cameră, 1 bucătărie, 1 cămară și curte, str. Paielor/Andrei Șaguna (1935–1994)/ azi, Toamnei....; *Ibidem.*

[29] Contractul de schimb stipula, pe de o parte, faptul că Ministerul Educației Naționale, reprezentat prin Ioan Lazăr, președintele comitetului școlar al liceului Alexandru Odobescu din Bistrița cedează, cu drept de proprietate, cu titlul de schimb, imobilul său situat în Bistrița, str. Regina Maria, nr. 38, în care actualmente funcționează internatul liceului de băieți Alexandru Odobescu din Bistrița, iar pe de altă parte, că Ministerul Sănătății și Asistenței Sociale cedează cu deplin drept de proprietate, cu titlul de schimb, imobilul său din Bistrița, B-dul. I.G. Duca, nr. 8, în favoarea Ministerului Educației Naționale, pentru liceul de băieți Alexandru Odobescu din Bistrița; *Ibidem,* f. 37. Prin procesul-verbal din data de 2 iunie 1928, încheiat la Tribunalul județului Năsăud, s-a ordonat ca dreptul de proprietate a Ministerului Instrucțiunii Publice din București să fie întăbulat asupra a două imobile/terenuri, expropriate de la Reiner Ioan și soția născută Bretan Eleonora și soția lui Holzträger Carol, născută Csallner Maria Luiza; *Ibidem,* f. 38.

[30] În foaia de proprietate a orașului Bistrița se preciza: „în baza contractului de schimb încheiat în Bistrița la 20 decembrie 1938, aprobat de Consiliul de Miniștri prin Jurnalul nr. 2.102/1938, publicat în „M.O." nr. 239 din 14 octombrie 1938, asupra imobilelor de sun A+1–3, se întăbulează dreptul de proprietate cu titlul de drept schimb în favoarea Statului Român, Ministerul Educației Naționale (pentru liceul de băieți Alexandru Odobescu din Bistrița); *Ibidem,* f. 42. Iar descrierea consemna: intrare prin str. Andrei Șaguna (1935–1994/ azi, Toamnei; casă de piatră în str. I.

https://biblioteca-digitala.ro

La acestea se adăuga sala de gimnastică, a cărei construcție a început după planurile realizate de maestrul constructor – arhitectul Pavel Bețuan, în anul 1930[31].

În acest mod, noua instituție de învățământ liceal a românilor din Bistrița completa tabloul specific, care cuprindea, în total, un număr de 18 instituții de profil:

1. Liceul de stat pentru băieți;
2. Gimnaziul de stat pentru fete;
3. Școala primară de stat;
4. Școala primară de stat pentru ucenicii de meserii și comerț;
5. Școala de stat de copii mici nr. 1;
6. Școala de stat de copii mici nr. 2;
7. Școala de stat de copii mici nr. 3;
8. Liceul evanghelic-lutheran pentru băieți;
9. Școala medie evanghelică-lutherană pentru fete;
10. Școala primară evanghelică-lutherană pentru băieți;
11. Școala evanghelică-lutherană pentru fete;
12. Școala comunală pentru ucenici industriali și comerciali;
13. Școala evanghelică-lutherană de agricultură;
14. Grădina de copii mici evanghelică-lutherană;
15. Căminul de copii mici evanghelic-lutheran;
16. Școala primară romano-catolică;
17. Școala primară reformată;
18. Școala primară izraelită.

La liceu studiau: 255 români; 4 germani; 29 unguri; 25 evrei; 1 alții; total, 314, din totalul de 2.790, din care 1171 români, 889 germani, 280 unguri, 2 italieni, 434 evrei, 10 țigani, alții, 4[32].

În acest mod, prin efortul conjugat al românilor bistrițeni, s-a reușit ca la începutul anului școlar 1935, cu bucurie să fie anunțată certitudinea

G. Duca/azi, B-dul Independenței, nr. 3, cu un etaj; 18 camere, 4 bucătării, 2 localuri de prăvălie, 3 pivnițe, grajd, șură și curte; grădină, în str. I. G. Duca; *Ibidem,* f. 39.

[31] Idem, fond Primăria orașului Bistrița, d. 2/1933, passim.

[32] Idem, d. 18/1931, ff. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro

potrivit căreia „la liceul „Alexandru Odobescu" urma să funcționeze și clasa a VIII-a, *liceul fiind astfel complet*"[33].

Instituția de învățământ și-a îndeplinit rolul pentru care a fost înființată, aceea de a servi cauzei românilor din Bistrița, în condițiile noi de după Unirea din 1918, ca ferment și catalizator al energiilor acestora, într-un oraș devenit reședința județului Bistrița-Năsăud și care s-a aliniat la evoluția celorlalte localități, prin contopirea într-un creuzet unic a tuturor valorilor create de diferitele grupuri etnice de-a lungul evoluției istorice. Acest fenomen a reprezentat concretizarea postulatului românilor transilvăneni, care clamaseră încă din timpul Revoluției de la 1848–1894, ca deciziile să fie luate despre ei, și împreună cu ei. Ceea ce s-a realizat și prin înființarea și funcționarea liceului românesc „Alexandru Odobescu" din Bistrița.

Anexa nr. 1

Înalt Guvern!
Domnule Ministru!

În urma împrejurărilor schimbate în fine ni s-a deschis și nouă românilor calea spre știință și cultură, după cari am însetat așa de mult. Au fost, nu-i vorbă, școale românești și în decursul oprimării seculare, dar ce folos, că copii (sic!) noștri, deși aveau aproape în toate cazurile pregătiri cu mult mai bune și silința cu mult mai mare ca alți tinrei de alt neam și cu deosebire ca cei de unguri și sași, când ajungeau să ocupe oarecare oficiu de stat erau totdeauna preterați, și dacă ici colea se întâmpla, ca unul ori altul să fie denumit în vre-un post mai neînsemnat, apoi aceia rămâneau în acela pe viață. În ce privește administrația, înaintarea unui român de la postul de pretore mai sus era cu totul eschisă.

Așa am ajuns acolo, că în timpurile din urmă s-a rărit foarte mult numărul tinerilor români, cari au cercetat școale mai înalte, iar cei, cari au eșit din atari școale, în cea mai mare parte și-au căutat fericirea în vechiul regat, și puțini, foarte puțini, cari au rămas aici, au îmbrăcat sau cariera

[33] „Săptămâna", Bistrița, anul VIII, nr. 269, duminică, 22 septembrie 1935, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

de preot sau medic ori advocat. Acum suprimarea a încetat, calea, de a ne putea ferici tinerii noștri pe deosebite cariere științifice, ni s-a deschis. Oameni avem foarte puțini. O știm cu toții, o știe aceasta și Înaltul Guvern și Domnul Ministru de culte. În urma stărei schimbate copii noștri setoși de știință și cultură românească, au înzecit numărul obicinuit până acuma. Stând lucrul astfel, Înaltul Guvern a trebuit să deschidă școli primari și secundari, etc., în mai multe locuri ce e drept, dar pe de departe în tot locul, unde e de lipsă.

E adevărat. Că spesele statului se urcă din an în an, dar după părerea noastră aceste spese nu se pot evita. Între aceia, cari au lipsă de liceu românesc ca de pânea de toate zilele, suntem și noi românii din orașul Bistrița, capitala județului Bistrița-Năsăud, precum și noi, cei de pe Valea Borgoului, Budacului, Șieului, Galațiului și Brașfalauelor, adecă cei din cele 69 din 97 comune din județul Bistrița-Năsăud; apoi și o mare parte din populațiunea românească de pe câmpie, a căror legătură de comunicație cu orașul nostru e cu mult mai ușoară și legată cu mai puține spese.

Funcționează în Bistrița, ce e drept, o școală civilă de băieți și una de fete, dar ori cât de bune și potrivite scopului lor ar fi acestea, pentru trebuințele și referințele noastre particulare, cu deosebire cea de băieți, încă nu e de ajuns.

Pentru timpul, când s-au înființat și pentru cine s-au înființat, și-au putut avea rostul, dar astăzi în aceste vremuri de înălțare sufletească națională, pentru cultura neamului, nu mai sunt suficiente. Se reclamă deci cu necesitate imperativă un alt tip de școală, care să dee fiilor noștri acea cultură.

Necesitatea înființării unui liceu românesc în Bistrița așa dară se impune din două puncte de vedere și anume din punct de vedere național românesc și al doilea din punct de vedere ținutal și particular.

Din punct de vedere național românesc înființarea unui liceu în orașul nostru Bistrița o impune datorința unui fiecare român – care voește binele și înaintarea țării noastre românești – de a conlucra cu trup și suflet la romanisarea orașelor, la întărirea elementului românesc în orașe și de sine se înțelege prin aceasta, la întărirea, progresul și înflorirea țării ca țară românească.

Principiul conducător a poporului predominant în țările poliglote, cum a fost și Austro-Ungaria, a fost, ca caracterul (sic!) orașelor să fie german respective unguresc.

Ungurii au imitat pe germani. Ei au văzut, că după ce în politica națională rolul conducător îl duc orașele, au făcut tot ceea ce le-a stat în

https://biblioteca-digitala.ro

putință, ca să ungurizeze orașele. Spre scopul acesta au întărit elementul unguresc astfel, că au îngrămădit în orașe tot felul de oficii, ce numai s-au putut. Au înființat așezăminte culturale, au înființat școli de tot felul, licee, școli civile și de meserii, au înființat bănci, au organizat reuniuni de industriași și meseriași, au făcut asiluri de copii și alte câte numai au putut iscodi. Au făcut cu un cuvânt totul, numai ca să întărească elementul unguresc, ca astfel să ungurizeze. Și le-a succes. Pentru că în toate acele oficii, la toate așezămintele și-au aplicat ungurii lor sau elemente ungurizate, care știm că erau cei mai înverșunați soviniști. În chipul acesta au ajuns, că și în cele mai mari săsești orașe și în cele mai românești comune mari (opide), pentru că orașe nu am avut, limba generală de conversație în adunări, în societăți, în comerț, în industrie, ba chiar și pe străzi, a devenit limba ungurească. Dar prin aceasta nu numai au ungurizat, ci și în politica țînutală elementul maghiar a devenit dătător de ton deși massa poporului i-a lipsit. Și bine înțeles, toate aceste le-au făcut cu o deosebită îndârjire în Ardeal, Banat, cu un cuvânt în locurile locuite de naționalități.

Acest mod de întărire credem, că ar trebui să-l urmăm acum și noi.

Aceasta ne e datorința noastră sfântă și am păcătuit față de noi, față de viitorul neamului nostru, față de iubita noastră patrie, dacă nu am urma acest sistem în sine legal. Bistrița noastră a fost oraș săsesc, în parte e și astăzi săsesc și numai atunci ne va reuși și nouă românilor, să ne putem afirma și să facem din Bistrița săsească Bistrița românească, dacă vom urma același sistem. Dacă vom îngrămădi toate oficiile, ce le poate avea un județ aici în Bistrița, dacă vom înființa institute culturale, școale de cari numai avem lipsă, dacă vom înființa reuniuni de industriași și meseriași, dacă vom avea comercianții noștri, cu un cuvânt dacă vom romaniza industria și comerciul, punându-le în mâna românească.

Și acestea le vom avea numai atunci, dacă ne vom crește copii noștri nu numai cu limba românească, ci și în sentimente românești. Pentru că nu numai trecutul dar, durere și prezentul ne dă zilnic sute de esemple pre lângă toate declarațiile străinilor, că nu ne mai putem încrede, nu ne putem răzima pe oameni de alt neam decât numai pe fii neamului nostru. În urma acestor constatări triste dar adevărate formarea, sporirea și întărirea elementului românesc în orașe și prefacerea orașelor în orașe românești e chestiunea de existență a poporului ți țării noastre românești.

Dar dacă înființarea unui liceu românesc în inima Săsimei e chestiune de viață națională, nu mai puțin este ea tot așa din punct de vedere a intereselor noastre țînutali și particulari. Noi dorm să ni se dea posibilitatea,

https://biblioteca-digitala.ro

ca să ne putem da și noi copii la școale mai înalte și dacă nu se înființează un liceu românesc în Bistrița, noi suntem făcuți imposibili, chiar și dacă nu toți, dar cei mai mulți, ca să ne putem crește copii noștri în știință și cultură românească. Noi suntem țărani, suntem industriași și meseriași începători, suntem preoți și oficianți cu plata limitată. Noi aducem pentru copii noștri, pentru viitorul neamului nostru toate jertfele cari numai le putem, însă sunt prea mari, nu stau în proporție cu spesele ce le avem cu restrânsele noastre venite, cu plățile noastre limitate și modeste. Întreținerea unui copil coastă mult și atunci, când ele este cu tine și sub scutul tău, dar atunci, când trebuie să-l ții în oraș. Și este imposibilă atunci, când trebuie să-l duci departe, afară di comuna ta, afară din capitala județului tău, afară din însuși județul tău.

Așa stăm noi orășenii români, preoții, oficianții, meseriașii, neguțătorii și industriașii din oraș, și din văile amintite. Dejul, Gherla, Clujul sunt departe, nu putem suporta spesele; iar încât privește Năsăudul, acolo referințele de traiu, de încartiruire, de creștere socială conform așteptărilor de azi sunt aproape imposibile. În Năsăud, dacă nu ai putut ajunge, ca copilul (sic!) tău să fie primit între cei 70–80 de copii primiți în internat, atunci trebuie să-l încartiruiești la țărani, unde sunt câte 4–8laolaltă, căci locuințe întocmite anume pentru școlari, ca în alte locuri, nu sunt, după ce Năsăudul în fine e un sat și nimic mai mult. Am zis „laolaltă mai mulți" dar de multe ori nu numai ei cu stăpânii casei împreună, ci ici și colea, cu purcelul și vițelul pe care l-a dat D-zeu stăpânului casei. Între astfeliu de împrejurări ce creștere poate să aibă copilul tău, ce manieri sociali, și-o poate fiecine ușor închipui.

De aceea rugăm cu toată stima și însistența pe Înaltul Guvern și pe Domnul Ministru, ca să ne îmbrățișeze cu căldură și bunăvoință fierbintea noastră rugare.

Având noi în Bistrița liceul nostru românesc ne este dată posibilitatea, ca să ne îngrijim și noi de creșterea copiilor noștri. Aici avem un oraș unde copii noștri se pot mai ușor așeza pe la familii, cari mult puțin stau pe un grad de cultură mai mare, așa că câștigă nu numai învățătură, ci și purtare socială mai convenabilă. De prezent, noi părinții din Bistrița și jur, cari vrem, ca copii noștri să termine liceul, suntem siliți să ne dăm copii la un liceu săsesc, dar acolo copii noștri nu se simt bine. Să vorbim de taxe nemaipomenit de mari pentru copii noștri, de nedreptățile ce le îndură, de ura și disprețul colegilor lor sași, de care copii noștri se bucură din abundanță, e de prisos, fiind lucru notoric. Pentru că mai dezastruos

https://biblioteca-digitala.ro

decât toate acestea este, că copii noștri nu se adapă cu știință și cultură românească, ci cu o cultură și știință străină. Ca ieșiți din liceu străin cu limba străină, nu numai nu cunosc istoria noastră, nu numai nu cunosc limba lor maternă, ci ce e mai dureros pentru o inimă și un suflet românesc, se cresc în spirit și sentimente străine de spiritul și sentimentul nostru românesc. Aceste împrejurări ne silesc, ca noi țăranii, oficianții, preoții, industriașii, meseriașii, negutătorii cu venituri și plăți mai modeste, să abzicem cu creșterea copiilor noștri în formă cum am dori și cum s-ar recere de la noi.

E adevărat, Înalt Guvern și Domnule Ministru, că statul are multe spese de suportat și e adevărat și aceea, că în Năsăud este un liceu românesc grănițeresc, și că într-un județ 2 licee românești ar fi poate – din punct de vederea speselor, deși cazuri analoage avem în mai multe județe, iar capitală de județ fără liceu – nu – cam mult, totuși împrejurările noastre sunt de o atare măsură încât rugarea noastră își are greutatea și însemnătatea sa deosebită și nedisputaveră, ceea ce, așa credem, am dovedit-o în mod neîndoelnic în cele expuse mai sus.

Dar Înalt Guvern și Domnule Ministru, dorinței noastre și necesității imperative, de a avea liceu în Bistrița se poate satisface foarte ușor fără de a îngreuna prea tare bugetul actual. În scopul acesta ne luăm voia a propune următoarea soluțiune: Sau a) Școala civilă (medie) de băieți să se transforme în liceu, căruia ca început de completare să i se mai adauge și deschidă încă în anul acesta clasa a V-a, pentru că local este; b) Liceul din Năsăud să se mute la Bistrița. Liceul din Năsăud e liceu grănițeresc, are fondurile sale, se poate susține din al său, nu are lipsă[34] de ajutorul Înaltului Guvern. Comisiunea de 8 a grănițerilor a votat în primăvara anului acestuia 5 milioane lei pentru internat, deci nu are altă decât să voteze alte 5–10 milioane pentru liceu. Concurență nu i se face, copii vor fi destuli poate și acolo. Prin urmare din acest punct de vedere lucrul e ușor. Mai anevoios ar fi acesta, dacă și liceul grănițeresc ar apela la ajutorul statului. Dacă ar obveni[35] un asemenea caz, apoi de preferință este liceul în Bistrița și nu în Năsăud.

Liceul din Năsăud e frecventat, în marea lui masă numai de tinerii de pe o vale și în cea mai mare parte de grănițeri, cari însă cu toții pot veni foarte ușor șa Bistrița, pentru că centrul de gravitate a județului Bistrița-

[34] Nu solicită, nu este îndatorat la sprijin.
[35] S-ar crea, ar interveni.

https://biblioteca-digitala.ro

Năsăud a fost și până acuma Bistrița și nu Năsăudul. Iar mai departe un liceu trebuie să îmbrățișeze copii întregului județ sau ținut și nu a unei văi. Să zice, că liceul român din Năsăud are un trecut nepieritor pentru neamul nostru românesc. El ne-a păstrat limba și legea, el ne-a păstrat neștirbit sentimentul nostru național și a dat o formă frumoasă pleiadă de inteligenți, toți atâți apărători ai neamului românesc în timpurile de restriște. Acesta e adevărul.

Liceul românesc din Năsăud, alături de soții lui, liceul din Blaj, Brașov și Beiuș, a îndeplinit pentru neamul românesc una din problemele cele mai mari și mai înălțătoare, ce a putut să le îndeplinească un așezământ, o instituție culturală românească. Pentru că el în butul[36] tuturor uneltirilor dușmanilor de seclii nu numai a răspândit știința și cultura românească, ci a dat poporului român pe cei m ai înverșunați apărători ai săi, a limbei și legii românești. Dar să nu uităm, că acum s-au schimbat vremurile. Liceul din Năsăud nu mai are deosebita sa menire ce a avut-o în trecut. Acum catedra românească e stăpână în țara aceasta. Liceele sunt toate românești și propagarea științei și culturii românești nu e mai mult privilegiul numai alor 3 resp. 4 licee și atunci foste românești. Menirea lui specială așa dară s-a redus la rolul unui fiecărui alt institut de învățământ din țara românească.

Și acum chiar și pentru aceea, că Liceul din Năsăud a avut în trecut un rol așa de sublim și înălțător, e datorința noastră a unui fiecare, cari ne-am adăpat din acest isvor de știință și cultură românească, ca să-i dăm pe viitor un și mai mare rol, o și mai mare menire. Dacă moșii și strămoșii noștri așa cum au fost, în simplicitatea lor totuși au avut o așa puternică prevedere în viitor, dacă au văzut, că neamul românesc ca să nu piară, i trebuie un zid puternic de apărare a limbii și legii românești, apoi noi epigonii să fim mai prejos decât ei? Noi să nu avem aceea prevedere pentru neamul nostru românesc? Să nu avem in inima și sufletul nostru atâta simț de recunoștință față de memoria lor și binefacerile acestui liceu și să nu-i dăm poate o și mai mare și mai înălțătoare problemă decât a avut? Pentru că dacă a fost un isvor de nesecată putere de viață pentru neamul nostru în Năsăud, oare nu va fi el tot acel isvor binefăcător pentru neamul nostru în Bistrița, în inima Sașilor, aici unde o dată, și nu așa de mult, românului nu i-a fost iertat nici să doarmă între zidurile acestui oraș.

[36] În contra, împotriva.

https://biblioteca-digitala.ro

Noi avem aici un liceu clasic săsesc, se zice e bun și se poate că e bun, dar e bun pentru alții și nu pentru noi, căci în acest liceu nu se cultivă limba și legea noastră românească. El e străin de sentimentul nostru românesc. Și oare nu ar fi lucru sublim, nu ar fi lucru înălțător de inimi, nu ar fi chestiune de viață pentru neamul nostru românesc, ca față de acest liceu să avem și noi unul tot așa de bun, tot așa de puternic, care să dea pept cu el, să țină pas cum el, ba să-l întreacă chiar, pentru că el va răspândi știința și cultura românească și va infiltra în inima și sufletul copiilor, nepoților și strănepoților noștri sentimentul de român. Dacă liceul grănițeresc a știut să fie în trecut fala și mândria grănițerilor și a neamului românesc, apoi să nu-l lăsăm să fie tot același în viitor? Prin munca sa pusă în ogorul răspândirii științei și culturii românești, el a trăit o viață de glorie și mărire și acum noi să nu-l lăsăm să-și contiunie această muncă și mai departe. Să nu-l lăsăm să-și susțină prestigiul său din trecut? devenind astfel o rază de lumină și încălzire sufletească și pentru viitor, bine știind, ce ceea ce a făcut în trecu pentru o mână de români, pentru un popor rupt de marele trunchiu a gintei latine, astăzi o face aceasta pentru un neam întreg, pentru o țară întreagă, care e casa noastră, numai a noastră, a neamului românesc.

Și dacă noi, Înalt Guvern și D-le Ministru, ne pricepem chemarea noastră de români, dacă știm, că romanizarea orașelor, întărirea românilor în orașele, cari ne-au fost străine și de cari până acum nu am avut, e chestiune de viață a neamului nostru, atunci fără de a ne mai gândi, fără a hesita un minut vom da liceului din Năsăud putința, ca să nu piară, ca să nun se prăpădească după cum zice românul, ca un cântec bătrânesc, ci să-și înceapă a doua sa chemare mai mândră și mai frumoasă, răspândind știința și cultura românească acolo, unde mai puțin a răsunat și răsună graiul românesc, aducându-l la Bistrița, și reparând prin aceasta greșeala trecutului, că nu s-a adus aicea mai de mult ori chiar de la înființarea lui. Mutat la Bistrița, caracterul lui nu se schimbă, el tot liceul grănițerilor rămâne.

Referitor la mutarea lui din Năsăud la Bistrița, care nu ar reclama spese de capital ci numai de mici străformări, ne luăm voia a propune următoarea soluțiune:

În Bistrița funcționează astăzi administrația pădurilor române grănițerești năsăudene sun numirea Direcția silvică, așezată aici pe vremurile stăpânirii ungurești cu scopuri politice maghiare. Aceasta și-a clădit atunci din banii noștri clădiri (sic!) grandioase, palate, căci administrația devenise

https://biblioteca-digitala.ro

administrația de stat. Această administrație, Direcția silvică, are lipsă de o școală silvică superioară, de care după câte știm nu este în întreagă România Mare numai una lângă București și, și aceasta, departe de sutele de mii de jughere de păduri, pe cari le avem noi aici. În consecință, în schimb pentru mutarea liceului să se înființeze o atare școală în Năsăud și prin aceasta s-ar împlini un gol, o lipsă așa de tare simțită. Iar chestia1 financiară nu ar fi grea, având pădurile venite de zeci de milioane. Iar mai departe să se înființeze o școală de industrie de lemn, asemenea un gol, care trebuie să-l umplem și care cutezăm să afirmăm, că e dorința obștei întregi.

În urma tuturor celor expuse mai sus, venim cu tot respectul ca în interesul unei culturi mai generale pentru neamul nostru și pentru populația românească a județului Bistrița-Năsăud și a părților mărginașe, cultura națională reclamată de prefacerile zilelor mari pe care le trăim, Înaltul Guvern și Domnul Ministru al Instrucțiunii Publice să binevoiască a încuviința încă de pre acum și cu începerea anului școlar 1921/1922 sau

a) transformarea școalei civile (medie) de băieți din Bistrița în liceu pre lângă care se va organiza încă de pe acum un internat de băieți, sau
b) strămutarea liceului din Năsăud în Bistrița în schimb cu înființarea în Năsăud a unei școale silvice superioare și a unei școale de industrie de lemn.

Reînoindu-ne rugarea și nădăjduind un rezultat favorabil, asemnăm, cu distinsă stimă,

Bistrița, la 28 iulie 1921[37].

A.N.B-N., fond *Prefectura județului Năsăud-prefect,* d. 164/1922, ff. 1–3.

Anexa nr. 2

Duminică, în 13 l. c. a avut loc, în fața unui public neobișnuit de numeros inaugurarea liceului și a internatului „Al. Odobescu" din Bistrița, precum și serbarea impresionantă cu depunerea jurământului cohortei de cercetași înființată la liceu.

Deși timpul a fost nefavorabil, întreg programul acestei serbări organizate de direcțiunea, corpul profesoral și comitetul școlar al liceului, a fost executat cu toată precizia.

[37] Urmează semnăturile olografe ale celor care și-au însușit textul documentului.

https://biblioteca-digitala.ro

La 9 ore jumătate dimineața, elevii liceului, perfect disciplinați și în ținută de sărbătoare, având în frunte cohorta de cercetași și muzica militară a Reg. 84 Inf. asistă la serviciul divin, împreună cu corpul profesoral și delegații diferitelor școale, între care delegații liceului „Gh. Coșbuc" din Năsăud, delegația liceului ev. lut. Din Bistrița, a școlii medii de stat de fete, a școalei medii ev. lut., a școalei primare urbane de stat, etc.

La ora 10 jum. Se începe executarea programului în sala de desemn a liceului, împodobită cu crengi de brad, cu drapelele naționale și frumoase desemne ale elevilor.

În fruntea mesei iau locul: prefectul județului, dl. S. Haliță, reprezentant al guvernului, dl. Gr. Pletos, președintele comitetului școlar, dl. Emil Domide, directorul liceului, precum și reprezentanții societăților culturale. Sala arhiplină de lume aleasă: reprezentanții autorităților civile și militare.

Directorul liceului, dl. Emil Domide, în discursul adresat autorităților școlare, marelui public prezent și elevilor, arată rolul important, menirea cultural-națională a acestui liceu românesc în Bistrița, și în acest ținut, precum și programul de muncă a acestui liceu în viitor.

Dl. dir. Emil Domide, care are meritul nepieritor la organizarea acestui liceu și la înființarea internatului, deși în al 30-lea an al activității sale rodnice pe terenul învățământului, însuflețit cum îl știm cu toții, are încă câmp vast de acțiune și dezvoltare și în viitor.

Punctul culminant al programului a fost depunerea jurământului cohortei de cercetași a liceului, care a decurs după toate regulile prescrise de regulamentul cercetașilor, cu solemnitatea și disciplina recerută.

În fine, în localul internatului urmează sfințirea localului și predarea acestuia în seamă directorului liceului, către președ. comit. școlar, Gr. Pletosu.

La acest act solemn iau cuvântul dl. Grig. Pletosu, protopop, în numele comitetului școlar, și dl. Emil Mărcușiu, în numele liceului grăniceresc „Gh. Coșbuc" Năsăud, accentuând fiecare însemnătatea acestui mare eveniment cultural național, înființarea liceului și a internatului acestui liceu aici la Bistrița.

Conducătorii liceului Al. Odobescu din Bistrița; directori, profesori și comitetul școlar, pot fi mândri de rezultatul muncii lor rodnice.

„Gazeta Bistriței", anul IV, nr. 8, 15 aprilie 1924, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

Avatarurile vieții profesorului Ștefan Lupu în anii sovietizării și instaurării comunismului în România*

VIOREL RUS**

Ne este dat să citim și să auzim, uneori și azi, opinii favorabile instituțiilor represive ale ale regimului comunist din Romania – securitatea, tribunalele și închisorile. Manipularea izvorâtă din nostalgiile foștilor privilegiați ale acestor structuri ia forma aserțiunii slujirii de către ei a patriei și poporului.

Nimic mai fals! Aceste instituții au servit în anii comunismului nu patria, nu poporul român cel oropsit, ci regimul dictatorial al așa-zisei clase muncitoare, iar apoi regimul dictatorial al familiei Ceușescu.

Stau dovadă milioanele de români arestați, condamnați, sau chiar uciși prin forța acestor instituții, considerați dușmani ai patriei identificată cu partidul comunist și ai poporului identificat cu membrii acestuia, ori cu privilegiații regimului – noua burghezie proletară. Realitatea misiunii organelor comuniste de urmărire, anchetă, judecată și detenție se evidențiază flagrant studiind arhivele operative ale acestor instituții.

Materialul ce urmeaza este în principal rezultatul studierii dosarelor din arhiva C.N.S.A.S. referitoare la arestarea, anchetarea, detenția, condamnarea și urmărirea operativă în anii regimului comunist a eminentului profesor bistrițean **Ștefan Lupu**[1]. L-am scris având crezul ce poate

---

* Studiu revăzut și adăugit publicat mai întâi în *Arhiva Someșană*, Revistă de istorie și cultură, Seria III-a, IX, Năsăud, 2010, pp. 253–261.

** Viorel Rus, profesor Bistrița, email: *rus_viorel@yahoo.com*

1 Aduc mulţumiri domnului avocat Lucian Vonica, strănepotul profesorului Ștefan Lupu, pentru că mi-a pus la dispoziţiile pentru documentare dosarele din arhiva CNSAS.

https://biblioteca-digitala.ro

să fie exprimat prin mottoul*:* ***„Blestemățiile terorii trebuie cunoscute pentru a nu se mai putea repeta niciodată.”***

1. Scurt demers biografic al profesorului Ștefan Lupu până la arestare (1897–1952)[2]

Ștefan Lupu, s-a născut la 29 decembrie 1897 în Rebrișoara – pe Valea Gersei – în familia modestă cu 6 copii a pălmașului Ilie Lupu și a Sofiei – lucrătoare cu ziua în sat. După școala primară pe Gersa, a urmat Liceul Grăniceresc din Năsăud, întreținându-se din meditații date altor elevi, lucrând alături de tatăl său la Fabrica de cherestea din Ilva Mică sau ca ajutor al notarilor din Rebrișoara și Măgura Ilvei. Absolvind liceul și promovând bacalaureatul cu medie foarte mare, în anul 1918, s-a înscris și a frecventat Facultatea de Litere în specialitatea română–latină la București și Iași, trecând examenul de licență în anul 1924. În timpul studiilor, s-a căsătorit cu Virginia Nechiti, fiica învățătorului Damian Nechiti din Ilva Mică.

Până la absolvirea facultății a fost pedagog și profesor suplinitor la Năsăud și Satu Mare, iar după obținerea licenței a fost numit profesor titular la Liceul de băieți „Alexandru Odobescu” din Bistrița, predând în același timp româna și latina și la Liceul german, Școala de fete și Școala de ucenici.

Stabilit în Bistrița, Ștefan Lupu s-a remarcat în perioada dintre cele două războaie mondiale ca profesor eminent și intelectual de frunte al comunității românești din oraș și județ. Ca recunoaștere a meritelor sale în activitatea didactică, social-politică, culturală și economică și pentru a spulbera anumite calomnii apărute în spațiul public împotriva sa, Ștefan Lupu obținea în data de 10 august 1940, sub semnătura lt-col. Emil Porțiu – prefectul județului, un certificat în care

[2] O autobiografie amănunțită scrisă de către profesor se găsește în Dosarul de anchetă penală nr. 20.268/1952, pp. 51–56.

https://biblioteca-digitala.ro

erau enumerate în 12 puncte principalele înfăptuiri pe care acesta le-a împlinit după stabilirea în oraș.

În cererea pentru obținerea certificatului adresată prefectului județului, Ștefan Lupu menționa că dorea pe această cale să-i fie atestate vrednicia câștigată în toate domeniile de activitate națională, precum și renumele de care se bucura în orașul Bistrița și în județul Năsăud din toate punctele de vedere, pentru „ a spulbera calomniile cu care de un șir de ani era lovit în ascuns înaintea Ministerului Educației Naționale cu scopul de a fi distrus atât ca profesor, tată de familie, cât și ca om, iar în al doilea rând pentru a fi răsplătit după dreptate”[3].

În certificat erau menționate: conducerea ziarelor „Săptămâna” între anii 1928–1938 și „Năzuința” între anii 1938–1940 în care a și publicat sute de articole, funcțiile de președinte al „Asociației profesorilor secundari”, președinte și președinte de onoare al „Reuniunii meseriașilor și muncitorilor români”, vicepreședinte al „Cercului de studii de pe lângă Camera de muncă”, vicepreședinte al „Despărțământului ASTRA”, inspector al „Căminelor Culturale” din județ, vicepreședinte al „Cooperativei de consum al funcționarilor și pensionarilor” din județ, secretar al „Frontului Renașterii Naționale” pentru intelectuali din oraș, comandant de pluton în „Garda Națională” a orașului, conferențiar pentru membrii „Cercului Cultural” și „Societăților Femeilor” din oraș și editarea și publicatea de calendare pentru popor[4].

După cedarea Ardealului de Nord prin Dictatul de la Viena, de frica represaliilor hortiste, s-a refugiat împreună cu familia în Ardealul de Sud aparținător României, fiind repartizat ca profesor la Liceul de băieți din Deva de unde a revenit la Bistrița în martie 1945 ca profesor și director la Liceul „Alexandru Odobescu”, până în anul 1948, după care luându-i-se în considerare calitățile didactice, activitatea politică și obștescă din anii de după război și originea socială muncitorească a

[3] Arhivele Naționale, Serviciul județean Bistrița-Năsăud, în continuare A.N.B.-N., fond Prefectura județului Năsăud, nr de bază 11.489/1940, fila 1.
[4] Ibidem, f. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

fost numit inspector pedagogic și coordonator al perfecționării cadrelor didactice din județ. Totul părea a se desfășura sub bune auspicii pentru Ștefan Lupu, mai ales că fusese inițiatorul constituirii „Asociației de Prietenie cu Uniunea Sovietică" – (A.R.L.U.S.) în județ, activase în organizația satelit a comuniștilor „Uniunea Patriotică", iar ca membru din 1946 al Partidului Social Democrat (P.S.D), devenise prin unificare membru al Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.).

A urmat însă scormonirea trecutului membrilor de partid prin așa-numitele comisii de verificare, pentru a fi excluși *„dușmanii de clasă care se strecuraseră în partid punând în pericol puritatea acestuia"*.

Deși inițial îi fusese confirmată calitatea de membru al partidului, la 5 mai 1950, comisia de verificare județeană a hotărât excluderea profesorului din rândurile Partidului Muncitoresc Român (în fapt partidul comunist) acuzându-l că *„a fost membru al Partidului Național Țărănesc (P.N.Ț) începând din anul 1924, deținând în partid funcții de conducere la nivel județean și orășănesc, a fost director al ziarelor bistrițene „Săptămâna" și „Năzuința" și redactor responsabil și colaborator, în refugiul de după 1940, al ziarului „Astra Hunedoreană", susținând politica P.N.Ț., legile cu caracter rasial și inegalitatea socială și a ridicat în slavă pe Iuliu Maniu, cu toate că cunoștea măsurile represive luate împotriva clasei muncitoare la Lupeni în anul 1929 și Grivița în anul 1933, a susținut dictatura carlistă și că după ce a devenit membru P.M.R., ca director al Liceului „Alexandru Odobescu" din Bistrița, a avut atitudine împăciuitoare față de profesorii reacționari precum Trăsneu și Muthe, a fost oportunist și fără simț de clasă"* [5].

La scurt timp după excludere, Ștefan Lupu a fost destituit din funcția de inspector școlar și trecut ca profesor la Școala horticolă, unde avea să profeseze până la arestare.

[5] A.N.B.-N., *fond* Comitetul Județean P.C.R. Năsăud – Comisia județeană de verificare, dosar 12/1949–1950, f. 266.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Arestarea, interogarea și detenția fără condamnare (1952–1955)[6]

Referatul din 12 august 1952 al sublocotenentului de securitate Mișca Ioan în care se raporta că cercetând ziarul „Săptămâna" din 18 octombrie 1932, l-a gasit pe profesorul Ștefan Lupu figurând ca membru al Comitetului județean al P.N.Ț.–Maniu și declarațiile afirmative ale foștilor fruntași țărăniști din județ, Nicolae Moldovan și Nicolae Onoaie, i-au fost suficiente locotenentului major Ștefan Racz șeful secției raionale Bistrița a securității, să ordone percheziționarea domiciliului și arestarea acestuia.

In baza ordinului de misiune primit în acest sens, sublocotenentul Guga Teodor și Petri Terente s-au prezentat la domiciliul profesorului în noaptea de 15–16 august 1952, au efectuat percheziția și deși nu au găsit nimic compromițător l-au arestat depunându-l la securitate la ora 3 și 30 de minute, de unde a fost apoi dus pentru anchetă la sediul securității regiunii Cluj.

Interogatoriul condus de către sublocotenentul Chișu Ioan a fost scurt. A durat o zi, în 2 septembrie, între orele 9 și 30 de minute și 13 și 5 minute. Profesorul a recunoscut că s-a înscris în Partidul Național Țărănesc, în anul 1924, la recomandarea avocatului Pahone Vasile, șefului partidului de atunci, că în anul 1926 a fost ales în comitetul județean ca secretar ce scria procesele verbale ale ședințelor, din anul 1933 a primit conducerea biroului județean de studii până în anul 1938, când a demisionat din partid nemulțumit de colaborarea acestuia în alegeri cu legionarii. Fugitiv, a fost chestionat și asupra activității sale politice de după lovitura de stat din 23 august 1944, dar toate activitățile sale puse în slujba comuniștilor nu au fost luate în considerare.

Propunerea anchetatorului a fost ca Ștefan Lupu să fie trimis în colonie de muncă, *„întrucât a desfășurat o intensă activitate în cadrul*

[6] Informații din Dosarul de anchetă al securității nr. 20.268/1952.

https://biblioteca-digitala.ro

P.N.Ț.–Maniu, îndeplinind diferite posturi și funcții de conducere"[7], iar prin procesul verbal nr. 12/1952, Ministerul Afacerilor Interne (M.A.I.) a stabilit ca durata internării să fie de 60 de luni (5 ani n.n.). Așa încât după o scurtă carantină la Gherla, profesorul a fost trimis la Canal în colonia de muncă forțată de la Poarta Albă.

Zeci de mii de de fruntași ai fostelor partide democratice din întreaga țară, în special din P.N.Ț și P.N.L. fuseseră arestați, interogați și trimiși în închisori și lagăre de muncă sau chiar uciși, fără condamnare, în același mod ca Ștefan Lupu, chiar dacă asemenea acestuia nu desfășuraseră activități anticomuniste. Foștii miniștri, fostele cadre politice și militare, foștii mari intelectuali, foștii polițiști și „exploatatorii" ce îi așteptau pe americani trebuiau anihilați, iar pentu asta au fost duși pentru a li se pierde urma să sape Canalul Dunăre–Marea Neagră [8]. Securitatea a apărat și servit oare în acest mod patria și poporul, nu regimul comunist?

3. Extinderea cercetărilor în cazul profesorului Ștefan Lupu, simulacrul de proces și condamnarea acestuia în anul 1955[9]

În anul 1954, după doi ani de muncă forțată la Canal, prin ordinul M.A.I, Direcția VIII, nr. 852/00745774 s-a trecut la extinderea cercetărilor în cazul Ștefan Lupu având ca obiect activitatea publicistică desfășurată de către acesta în timpul refugiului la Deva, în ziarele *„Glasul Hunedoarei"* și *Astra Hunedoreană"*, pentru a se găsi capete de acuzare în baza cărora să fie judecat și condamnat.

---

[7] Ibidem, *Nota despre rezultatul cercetărilor*, p. 6.

[8] Tema canalului ca motiv literar după care ideea deschiderii acestuia ar fi aparținut lui Stalin ca indicație dată lui Gheorgiu-Dej pentru a scăpa de „cadrele burgheze" prin exterminare, la Marin Preda, în *Cel mai iubit dintre pământeni*, Ed. Cartea Românească, 1980, vol. I, p. 196.

[9] Informații din Dosarul de anchetă nr. 1878/1954.

https://biblioteca-digitala.ro

A fost transferat de la Canal la Securitatea din Cluj pentru cercetări, în stilul cinismului stalinist în baza unui nou mandat de arestare preventivă datat 13 august 1954, deși era arestat din anul 1952 și acuzat că *„în calitate de scriitor, a contribuit prin scris la susținerea războiului contra Uniunii Sovietice", fapta fiind încadrată la crimă împotriva păcii, art. 2 lit. c. al Decretului lege nr. 207/1948, pedepsită cu muncă silnică pe viață"*[10].

De data aceasta interogatoriile, conduse de către locotenentul Ghirean Ioan, au fost îndelungi, între 15 iunie și 20 iulie 1954, ținând uneori zile întregi. Totul a fost reluat ca și cum nu ar fi existat o altă anchetă. Concluziile anchetatorului avizate de către șeful organului de anchetă, căpitan Gruia Manea, erau acelea că, *„în calitatea sa de publicist, profesorul, prin articolele din ziare a întreținut permanent spiritul naționalismului și fascismului în rândurile populației din orașul Deva și în special în rândurile elevilor, căutând să sădească ura și disprețul față de Uniunea Sovietică"* [11] . Faptele se considerau confirmate prin fotocopii anexate după câteva articole de ziar.

În baza acestor acuzații procurorul Nicolae Ilie de la Procuratura Generală, secția 3–anchete, emitea un nou mandat de arestare pe numele lui Ștefan Lupu la 11 septembrie 1954 (un nou mandat de arestare a arestatului!?), cu indicația ca acesta să fie încarcerat la Penitenciarul Jilava din București, elaborând abia la 6 noiembrie ordonanța de trimitere în judecată.

Procesul desfășurat la Tribunalul Capitalei, Colegiul I Penal, sub președenția lui Petre Sârbulescu a început la 15 decembrie 1954. În cadrul procesului, în interogatoriu, Ștefan Lupu s-a apărat arătând că în articolele la care face referire acuzarea n-a susținut războiul împotriva Uniunii Sovietice ci doar redobândirea Ardealului de Nord, iar pasajele care ar adeveri acuzațiile împotriva sa nu au fost scrise de către el, ci introduse de către organele cenzurii fără consimțământul său. Avocatul

[10] Ibidem, p. 90.
[11] Ibidem, pp. 127–128.

https://biblioteca-digitala.ro

profesorului, Militici Jean – numit din oficiu – a cerut termen pentru a dovedi prin probe scrise și martori nevinovăția acuzatului. Termenele următoare, de desfășurare a procesului au fost în 9 martie 1955, iar pronunțarea sentinței s-a făcut în 15 martie 1955.

Au depus mărturii scrise, legalizate prin notari publici, în favoarea lui Ștefan Lupu, un număr mare de oameni, între care foștii săi elevi Ruscău Ioan – locotenent major activ în armată, Rusu Constantin – medic în București, Ioniță Gheorghe – inginer în București și fostii colegi Adam Nagy – procuror în orașul Brad, profesorii din Bistrița – Podani Constantin, Constantinescu Ioan și Selișteanu Ioan, contabilul șef al Spitalului din Bistrița Gagea Octavian – fost secretar al organizației „Apărarea Patriotică" și profesorii din Deva, Sirca Liviu, Agaton Ioan, Cotuțiu Publiu și Avram Ilarion. Cu toții au susținut că Ștefan Lupu nu a fost profesor și publicist cu vederi antidemocratice, naționaliste și fasciste.

Singurul martor care a fost lăsat să depună mărturie în ședința de judecată din 9 martie 1955 a fost plutonierul major șef Bichea Augustin. Acesta a evidențiat atitudinea antifascistă a profesorului printr-o întâmplare din anul 1943 când, lucrând la comenduirea pieței în Deva, a primit de la doi agenți secreți o notă informativă în care se arăta că acesta *„a adus injurii la adresa hitleriștilor și în special la adresa lui Hitler, spunând printre altele că: acești teutoni sălbatici tind să ocupe lumea prin forță și urmăresc nimicirea neamului românesc, dar nu-și vor ajunge scopul fiindcă Dumnezeu nu le va ajuta"* [12]. Martorul a susținut că nu a înregistrat ci a ars nota, dându-și seama că aceasta îi putea aduce profesorului mari sancțiuni, cunoscându-l și înțelegându-i durerea ca refugiat, pricinuită de actul nedrept semnat la Viena.

Cu toate mărturiile favorabile, sentința penală nr. 350 a Tribunalului Capitalei dată la 12 martie 1955, a condamnat acuzatul la 3 ani temniță grea, 10 ani interdicție și confiscarea averii, pentru infracțiunea de „crimă împotriva păcii", prevăzută în art. 2 lit. c și art 4 din Decretul 207/1948, combinat cu art. 137 Cod Penal.

[12] Ibidem, p. 57.

https://biblioteca-digitala.ro

I se computa prin sentință, arestarea preventivă începând cu 15 august 1952. Ce surpriză! După ce în august 1952 a fost arestat prin proces verbal al M.A.I. pentru apartenență la P.N.Ț., în 1955 se statua că de fapt atunci fusese arestat pentru crimă contra păcii. Ce mistificare a realității! Se dorea ascunderea arestării ilegale din 1952 fără judecată, sau instanța conștientă de nevinovăția acuzatului a vroit să-i ușureze situația, sau poate și una și alta, pentru că practic prin computare îi mai rămâneau de executat 5 luni de detenție.

Recursul înaintat Tribunalului Suprem – Colegiul Penal, care s-a judecat la 26 mai 1955 a fost respins, menținându-se acuzația activității de susținere și continuare a războiului contra Uniunii Sovietice și condamnarea dată de tribunal. Pentru executarea pedepsei rămase, emițându-se formal un nou mandat de arestare, a fost transferat la Penitenciarul din Oradea, de unde Ștefan Lupu a fost eliberat în ziua de 14 august 1955 fiind obligat să semneze următoarea declarație: *„La punerea mea în libertate din Penitenciarul Oradea am luat la cunoștință de faptul că nu am voie să divulg nimănui, nimic în legătură cu locurile de deținere pe unde am trecul și nici despre persoanele încarcerate. Deasemenea nu voi comunica nici scris și nici verbal rudelor sau altor persoane despre deținuții rămași în Penitenciarul Oradea. În cazul în care nu voi respecta cele arătate mai sus, sunt pasibil de a suporta rigorile legilor R.P.R.*”.[13]

4. Marginalizat, trecut în evidența securității ca suspect în problema P.N.Ț., înconjurat de informatori și urmărit ca dușman al regimului comunist

Revenit în familie, acasă la Bistrița, la domiciliul declarat pe strada 13 Decembrie nr. 47, Ștefan Lupu s-a văzut lipsit de orice mijloace financiare de existență și doar cu o singură certitudine. Conform unui angajament ce îi fusese pus în față și îl semnase la eliberarea din

[13] Ibidem, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

Penitenciarul Oradea, trebuia să se prezinte in fiecare lună la miliția din oraș pentru a fi chestionat asupra activității sale din luna anterioară.

A reușit totuși, cu ajutorul unor foști elevi și colegi cu suflet bun, ca după câteva luni să fie încadrat ca bibliotecar la Școala Medie Mixtă Bistrița (actualul Liceu „Liviu Rebreanu"), ocupație cu mult sub pregătirea sa, cu un salariu diminuat substanțial. Apoi, după anul 1958, un timp i s-a permis să predea numai limba latină, inițial 5 ore la Prundu Bârgăului cu navetă și abia mai târziu a putut preda specialitatea sa principală limba și literatura română la liceul mixt și școala de cooperație din oraș.

În spiritul tezei marxist-leniniste a luptei de clasă, autoritățile comuniste ale vremii l-au neîndreptățit pe profesorul Ștefan Lupu, dar colegii și elevii, cunoscuții și prietenii, l-au respectat și venerat manifestându-și admirația față de acesta în momentele deosebite ale vieții lui.

Când la împlinirea a 60 de ani, în ziua de 29 decembrie 1957, Ștefan Lupu a fost omagiat și sărbătorit în colectivul didactic al liceului, profesorul Vasile Parasca, fostul său elev, ținând un toast, a spus printre altele: *„cu o cultură vastă în domeniul limbii române, a limbii latine și istoriei, cu o memorie ce și astăzi este vrednică de invidiat, baciul Fănică este un intelectual de elită. Nu numai școala pe care o servește de mai bine de trei decenii și orașul Bistrița, în care a stat cea mai mare parte a vieții, recunoaște într-însul o personalitate distinsă, pregătită în modul cel mai serios pentru a preda cunoștințe chiar la Universitate, unde, de altfel a fost chemat în mai multe rânduri. Neamul nostru întreg, prin foștii lui elevi, îi recunoaște meritele și îl situează printre valorile sale cele mai înalte"*[14], iar la banchetul din 1 februarie 1969, prilejuit de pensionarea profesorului după 48 de ani de activitate, colegul acestuia, Ștefan Ursu, a compus și i-a recitat o odă [15].

[14] Manuscris din arhiva familiei prof. Ștefan Lupu, apud Nicolae Trifoiu, Gabriela Linul, *Doi năsăudeni: profesorii Ștefan Lupu și Ștefan Linul*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 1999, p. 17.
[15] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru organele de miliție și securitatea comunistă, Ștefan Lupu a continuat să fie, totuși, până la moarte, un posibil dușman al regimului, supravegheat ca *„suspect în problema P.N.Ț”*, înconjurat de informatori și urmărit pas cu pas [16].

Înscrierea profesorului în evidența activă, la nr. 836, ca „suspect în problema P.N.Ț.”, s-a făcut la propunerea locotenentului Barna Lazar, cu aprobarea șefului securității căpitanul Zapa Nicolae, în baza materialelor primite de către securitatea din Bistrița de la organul de securitate al regiunii Cluj și a unor investigații făcute de către locotenentul major Szekely Ioan concretizate într-un raport amănunțit datat 1 decembrie 1956 [17].

Imediat s-a început urmărirea acestuia prin informatori recrutați din anturajul său. În perioada anilor 1961–1964, Ștefan Lupu era în vizorul a doi informatori cu numele de cod „Gheorghe Cuciurenu” – care primise de la căpitanul Moraru Vasile sarcina de a raporta care era poziția profesorului față de „realizările regimului” și în general atitudinea lui și „Bradu Cornel” – care raporta atitudinea profesorului și legăturile acestuia cu alți intelectuali și cu elevii, în baza misiunii primite de la căpitanul Frenț Victor.

Iată fragmente din două note informative ale lui Cuciureanu și Bradu, cu conținut și aprecieri diferite față de „obiectiv”:

Gheorghe Cuciurenu – 16 decembrie 1962: *„... în sala profesorală se așează lângă masă, lângă sursă și studiază multe cărți latine și române. Astăzi lucrează la o lucrare despre viața culturală a Bistriței din trecut și caută să dovedească trecutul glorios al Bistriței, că au fost oameni mari în oraș. Discută cu colegii lui numai despre diferite anecdote, mai puțin despre lucruri serioase și aproape deloc despre politică și despre realizările regimului. Niciodată n-a fost auzit vorbind despre evenimente internaționale și cele interne, parcă ar fi străin de*

[16] Pentru perioada vieții profesorului de după eliberarea din închisoare, folosim informații din dosarul 27.273, fond operativ al regionalei M.A.I. Cluj, secția „C”, vol. I, 19 file.

[17] Ibidem, pp. 5–6.

https://biblioteca-digitala.ro

tot. De ceilalți colegi nu este apreciat ca om de merit, toți îl desconsideră. Are prietenii mai mari cu profesorul Titieni Leon și cu Dănilă Leonida"[18].

Bradu Cornel – 18 decembrie 1964: *„... Este un profesor talentat și bine pregătit, în tinerețe s-a ocupat și cu publicistica literară. Starea materială – pensia de bătrânețe. Este căsătorit cu doi copii din care o fată i-a murit tânără, fiind căsătorită cu maiorul militar de administrație Buta, iar cealaltă fiică este funcționară la O.C.L. Comerț Mixt Bistrița. De la fiica decedată are doi nepoți, copii talentați, crescuți de susnumitul, astăzi studenți la facultate. Nu i se cunoaște activitatea politică din trecut, iar după 1944 a fost înscris în P.S.D. – Bistrița. A fost internat politic aproape doi ani* (sic!), *iar după eliberare a fost rechemat la catedră până la pensionare. Este sociabil și stimat în rândurile intelectualilor și foștilor săi colegi și elevi"* [19]. Diferența de conținut din cele două note informative este vizibilă. Explicația provine nu numai prin faptul ca autorii și ofițerii de securitate ce îi recrutaseră pe informatori erau diferiți ci și prin statutul de „suspect pasiv" al orânduirii comuniste pe care profesorul îl dobândise în evidențele securității.

Date fiind abuzurile savârșite până în anul 1964 în înscrierea în evidențe, urmărirea și chiar arestarea multor români onești din ordinul și sub îndrumarea cadrelor K.G.B.-iste ce conduceau securitatea și datorită excesului de zel al unor securiști analfabeți și fară pregătire de specialitate dar de origine muncitorească, după „Declarația din Aprilie" a partidului, a început o acțiune de clarificare a situației fiecărui suspect și trecerea celor care se considera că nu mai constituiau un pericol deosebit pentru orânduire în evidența „pasivă"[20]. Dealtfel era și costisitor și mult de lucru pentru securitate să urmărească prin

[18] Ibidem, p. 4.
[19] Ibidem, p. 8.
[20] Despre acţiunea în de „periere" a suspecţilor în raionul Bistrița la Ion Mânzat, *Ecouri din Zig-Zag-urile vieții*, vol. II, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2010, pp. 37–42.

https://biblioteca-digitala.ro

sistemul informativ sutele de mii de „suspecți activi" din evidențele din întreaga țară[21].

Așa s-a întâmplat și cu profesorul Ștefan Lupu. La 27 noiembrie 1964 căpitanul Frenț Victor înainta superiorilor săi un raport cu următorul conținut: *„Numitul Ștefan Lupu de 67 de ani este profesor pensionar. A fost luat în evidența operativă pentru activitatea lui în P.N.Ț. În prezent nu ne este semnalat cu manifestări dușmănoase. Fiind audiat de organele noastre în problema reconstituirii schemelor de organizare în 1963, cât și pentru clarificarea unor suspecți în anul 1964, acesta în mod sincer a dat declarații despre activitatea acestora, dând prin aceasta un sprijin organelor noastre. La școala medie unde a predat este apreciat ca profesor bun. Consider că acesta, în prezent, nu prezintă pericol pentru societatea noastră și propun a fi trecut în „evidența pasivă"*[22].

În aceeași zi a fost adoptată hotărârea corespunzătoare propunerii, aprobată de către șeful serviciului raional de securitate maior Zăpârțan Nicolae, care a primit la 2 decembrie 1964 avizul lt. colonelul Pleșiță Nicolae – șeful Direcției regionale de securitate Cluj[23].

Adevărul este că Ștefan Lupu nu prezentase niciodată un pericol pentru regimul comunist. Cu toate acestea, fără a se ține cont de activitatea sa profesională și politică de după război, a fost arestat și trimis, fără condamnare, pentru muncă silnică la Canal pentru simplul motiv că fusese între cele două războaie, un timp, secretar de ședințe (scria procesele verbale) al conducerii județene a P.N.Ț.–Maniu. După mai bine de 2 ani de Canal, pentru a se acoperii nelegalitatea arestării, i s-a întocmit un dosar penal fictiv, a fost acuzat de „crimă contra păcii" și condamnat la 3 ani temniță grea.

Noul statut de suspect pasiv al profesorului, începând cu anul 1964 a însemnat desigur o ușurare a situației sale socio-profesionale. Ușurarea

[21] Este de observat că Ștefan Lupu avea în dosarul suspecților activi din raionul Bistrița nr. curent 836, iar la nivelul regiunii Cluj dosarul său avea nr. curent 27.273.
[22] Dosar 27.273, p. 34.
[23] Ibidem, pp. 39–40.

https://biblioteca-digitala.ro

venea însă târziu, când era deja pensionar, după ce timp de 12 ani din viață fusese damnat de către regimul ce se pretindea de democrație populară, marginalizându-l, urmărindu-l și uzându-i sănătatea.

A trecut în neființă la 12 iulie 1973. A rămas în amintirea tuturor celor care l-au cunoscut și s-au format ca oameni sub influența sa, ca un dascăl cum puțini au fost, ca un intelectual de marcă și un bun român, urgisit în vremurile care au venit peste țară prin sovietizare și instaurarea dictaturii comuniste.

Prof. Ștefan Lupu (1897–1973)

https://biblioteca-digitala.ro

Machedonii la catedră și dincolo de ea

ANDREI MOLDOVAN*

Aproape că nu mai este nevoie să amintim de rolul important pe care l-au avut românii de dincolo de Dunăre în istoria noastră, de personalitățile pe care le-au dat în momente importante, începând de la Mihai Viteazul, la Andrei Șaguna, până Gheorghe Hagi și Simona Halep. Este bine cunoscut că sentimentele lor de apartenență la neamul românesc, coborâtor din împărații Romei, atașamentul de limba moștenită de la strămoși reprezintă chiar sensul existenței lor. Trăind printre alte neamuri, greci și slavi, au știut să reziste și să dobândească respectul acestora. Verticali cu orice preț și împătimiți pentru valorile lăsate de înaintași, în contexte extrem de ostile, au izbutit să se impună. Poate că ar fi destul să spunem că slavii, fără să-i oblige nimeni, îi numesc *sân-ţari*, adică *fii ai cezarilor* (nu *ţânţari*, insecte, cum afirmă o seamă de necunoscători!). Mai mult, imnul lor, *Cerința părintească* (*Demândarea părinţască*), cu un text de poetul Constantin Belimace, are și următoarele versuri: „Cine-și lasă limba lui/ Arză-l para focului.” Ajunși, parte dintre ei, în Țara-Mamă, printr-un schimb de populație pe care l-am avut în perioada interbelică cu Bulgaria, ei nu se consideră minoritari, ci români, refuzând să-și trimită și azi un reprezentant în Parlament, cum au dreptul să o facă minoritățile. Între cele două războaie, pentru cei rămași în Grecia (Munții Pindului), statul nostru a construit școli românești și a trimis profesori, pe cheltuiala sa.

Parte dintre tinerii macedonieni au venit la studii în România, cu burse, și au rămas în țară contribuind la consolidarea valorilor comune ale neamului. Bistrița-Năsăud, ținut cu o puternică spiritualitate românească,

* Andrei Moldovan – Prof., critic literar, e-mail: *andreimoldovan@yahoo.fr*

https://biblioteca-digitala.ro

s-a bucurat și el de prezența unor aromâni de marcă. Ne propunem să evocăm aici pe doi dintre ei, profesori și scriitori în același timp: Teohar Mihadaș și Ioan Cutova.

Teohar Mihadaș (1918–1996) s-a născut în Turia (Macedonia grecească), iar, după spusele sale, numele de botez îl primise printr-o întâmplare ritualică. La venirea sa pe lume, pentru că frații născuți înaintea sa au murit, a fost lăsat pe pragul bisericii, iar omul care l-a găsit l-a încredințat divinității exclamând: *Teo harie!* (*Darul lui Dumnezeu*), fiindu-i în acest fel și naș. A făcut școala primară în satul său de păstori din Munții Pindului, iar liceul l-a început la Grebena, într-o școală românească construită și întreținută de statul român. Acolo l-a întâlnit pe Ioan Cutova, un alt pui de machedon devenit mai târziu bistrițean. Acesta, deși mai mic cu un an, era deja acolo și se arăta ceva mai emancipat, de vreme ce, câteva seri, l-a pus să sufle în bec înainte de culcare, cum își amintea Teohar Mihadaș.

Cândva, impresionat fiind de cunoștințele de limbă latină ale poetului, i-am mărturisit-o, bănuind că a avut foarte buni profesori de specialitate la liceul din Grecia. Am fost surprins să aflu (azi nu mai sunt!) că nu grație profesorilor, în primul rând, stăpânea atât de bine latina, ci faptului că, la Grebena, te alungau elevii cu pietre din școală dacă nu învățai limba strămoșilor. Este bine să știm toate acestea atunci când vorbim despre aromâni.

Liceul l-a continuat la Dumbrăveni, obținând o bursă, avându-l ca profesor de limba și literatura română pe celebrul Domnaru. Apoi, ca student la Facultatea de Litere din București, împreună cu un prieten, au făcut imprudența să meargă să asiste la cursurile de matematică ale lui Dan Barbilian (Ion Barbu), după modelul celor care umpleau amfiteatrele și culoarele la cursurile lui George Călinescu și Nae Ionescu. Profesorul greoi și arid, „Morsa”, cum era poreclit, după ce și-a dat afară studenții pe motiv că păreau să nu înțeleagă de ce a umplut în două rânduri tablele cu formule și aflând că cei doi care au uitat să iasă din amfiteatru erau poeți, nu studenți la matematică, a exclamat

https://biblioteca-digitala.ro

că da, ei vor înțelege, și a mai umplut o dată tablele cu formule. Firește, a fost o experiență pe care nu au dorit să o repete, oricâtă iubire ar fi avut pentru poezia lui Ion Barbu.

Licența și-a luat-o în timpul războiului, după care, absolvind o școală de ofițeri de rezervă, a participat la campania militară din Vest. După o scurtă ședere la Departamentul Naționalităților (1944–1945), neavând încă cetățenie română și fiind suspect de atitudine nepotrivită față de ocupantul sovietic, fie el și eliberator, a găsit de cuviință să-și afle refugiul în profesorat la Bistrița (1845–1947), pe o catedră de română-franceză. Rebel din fire și manifestându-se fără opreliști, supravegheat tot mai insistent, s-a mutat la Năsăud, recomandat fiind de Alexandru Husar, la Liceul Grăniceresc. Până la reforma învățământului din 1948, liceul din Năsăud avea un statut aparte. Fiind școală fundațională, avea dreptul să își aleagă corpul profesoral. Opțiunea lui Mihadaș pentru Năsăud cred că a fost determinată și de faptul că la Grebena a avut și profesori din partea locului, de pe Valea Ilvelor, pe lângă încercarea de a intra într-un spațiu mai puțin supravegheat de noile autorități.

Era, de fapt, o iluzie! Foștii lui elevi își amintesc cum, pe culoarele școlii, dădea de pământ cu fotomontajele care îl omagiau pe Stalin și, deopotrivă, puterea sovietică. De ținut minte este episodul care a dus imediat la arestarea sa, în propria-i relatare. Spunea poetul că la una dintre obișnuitele ședințe de pregătire psihologică a cadrelor didactice, ținută la Bistrița, politrucii care conduceau ostilitățile, cunoscându-i temperamentul, l-au întrebat provocator cum este Republica Populară Română, recent proclamată. Tânărul profesor, conștient de cursa ce i se întindea, a dat singurul răspuns așteptat și învățat la respectivele cursuri, cum că este asemeni unui spic de grâu. A urmat a doua întrebare, ca o urmare necesară în demersul tâmp de a modela gândirea profesorilor prin tipare staliniste, activiștii politici voind să afle din gura lui Mihadaș (ducând umilirea până la capăt!) de ce are nevoie spicul, Republica Populară Română, ca să crească, să se dezvolte. Acesta fără să mai poată rezista, în loc să spună că spicul are nevoie de lumina

https://biblioteca-digitala.ro

soarelui care vine de la răsărit, a spus că plantei îi trebuie gunoaie (nu gunoi!) și a arătat spre prezidiu. A doua zi a fost arestat și a urmat lungul calvar al închisorilor comuniste, ca „bandit" și „dușman al poporului". A făcut șapte ani de pușcărie politică. I-a fost alături, în toată această suferință, soția lui, o adevărată Penelopă din Zagra, cum îi plăcea să o numească într-un poem dedicat nepotului său: „Bunica – Penelopă a Plaiului Bătrân – ,/ Din munții ce se cheamă și Țibleș și Pietroși./ Regina din Egee, cu ochii mari, geloși,/ S-ar înclina smerită să plângă pe-al ei sân." (*Nu uita*) „Penelopa" lui Teohar Mihadaș a rezistat tuturor presiunilor din partea organelor de represiune ale vremii, a refuzat să divorțeze așa cum i s-a cerut în repetate rânduri, cât timp soțul ei era la închisoare și nu știa nimic despre el și, iată, a rămas un model de moralitate și devoțiune peste timp. Din păcate, a răpus-o de timpuriu o boală necruțătoare.

Anii petrecuți de Teohar Mihadaș în temnițele comuniste se regăsesc în romanul cu caracter memorialistic *Pe muntele Ebal*, operă care a putut fi publicată abia în 1990, după căderea lui Ceaușescu. În schimb, volumul a circulat în clandestinitate, multiplicat cu plombagină la mașina de scris, încât la data apariției în forma tipărită era deja cunoscut de multă lume. Impresionează desigur întâmplările prin care a trecur poetul în închisoare, uneori cu suferințe și umilințe greu de imaginat, dar și talentul lui de povestitor, în sensul povestirii ca structură arhaică în care distanța între autor (subiectiv) și cititor se reduce considerabil. *Pe muntele Ebal*, urmând după romanul din 1980, *Frumoasa risipă*, l-a determinat pe autor să scrie și alte romane (*Steaua câinelui*, *Pinii de pe Golna*, *Străinul de la miezul nopții*, ...), fără ca ele să mai aibă același succes de public, același impact.

După ce a ieșit din închisoare (1956), a trecut printr-o perioadă de mari dificultăți, ca să se poată întreține pe sine și familia sa. Nu a mai avut voie să lucreze în învățământ, conform calificării, ci a fost nevoit să preszeze munci precum: muncitor zilier, culegător de fructe de pădure, paznic, om de serviciu, ajutor de tâmplar, manipulant de mărfuri și, până la urmă, șef de coloană auto. În 1961 s-a stabilit la

https://biblioteca-digitala.ro

Cluj și, în 1964, în sfârșit, a fost numit secretar literar al Teatrului Național din oraș. Între 1970–1973 a făcut parte din redacția revistei clujene *Steaua*, de unde s-a și pensionat.

În anii '80 a participat constant la reuniunile Cenaclului Saeculum al tinerilor scriitori ardeleni (Dej și Beclean), grupare aflată și ea sub vizorul securității lui Ceaușescu. După căderea dictaturii comuniste, în puținii ani cât a mai trăit, a avut o bogată activitate alături de tinerii scriitori clujeni de atunci, fiind în redacțiile revistelor *Atlas. Clujul liber* și *Nu*. S-a stins din viață în 29 noiembrie 1996.

Teohar Mihadaș, căruia cunoscuții i-au spus toată viața *Dom' Profesor*, iar cei mai apropiați, *Haiducul*, a fost în primul rând poet. El și-a scris întreaga operă în limba română, prea puțin în dialect aromân, iar Hristu Cândroveanu, cunoscutul critic și istoric al literaturii macedonienilor, l-a considerat cel mai important poet pe care aromânii l-au dat literaturii noastre. După numeroase colaborări la reviste culturale, primul său volum de versuri, *Ortodoxie păgână*, a apărut în 1941, în timpul războiului, iar până la al doilea volum, *Țărâna serilor* (1967), când i s-a dat voie să publice din nou, după restricțiile pe care le-a avut ca deținut politic, s-au scurs 26 de ani. Au urmat volume precum: *Tărâmul izvoarelor*, *Reminiscențe*, *Trecerea pragurilor*, *Elegii*, *Nimburi*, *Pâinile punerii înainte*, *În lumina înserării*, *Înstelatele oglinzi*, *Înaltele acele vremi*, *Crepusculare vitralii*.

Există însă o unitate a întregii opere lirice a lui Teohar Mihadaș, dincolo de orice presiune de grup care să-i poată îndrepta privirile spre vreun val poetic, cu toate că în structurile profunde ale poemelor, nicidecum în formele de suprafață, se recunosc înrudirile cu I. Pillat, V. Voiculescu, I. Barbu, L. Blaga, Tudor Arghezi. Ele reprezintă o fericită topire într-un parcurs poetic ce pleacă dintr-o tradiție redimensionată cu un puternic sentiment al durabilității, spre neliniștile și tulburările unei modernități evidente, dar stăpânite, în folosul unei armonii generale. Credem că Teohar Mihadaș trăiește liric într-o dimensiune hieratică, de natură să domine toate celelalte tendințe. Turia natală i-a dat ceva din ținuta morală a vechilor greci, cezari ai spiritului universal, din

https://biblioteca-digitala.ro

dăruirea acelora pentru valorile perene ce definesc ființa omenească. Frumusețea poemelor lui Teohar Mihadaș constă tocmai în capacitatea de a se deschide spre sentimente durabile ale unor realități pierdute, melancolii coborâte parcă dintr-un Olimp, dar melancolii: „Femeia ce-am cunoscut-o cândva, de demult,/ – Pacă-n secolul trei înainte de Crist – / Ca o muzică-naltă uneori o ascult.// Din toată-nflorirea acestui pământ/ Întrupată era – din miezul ei sfânt – / Genune-nstelată – vest-mintele ei – / Ca-n templu-așternute genunchilor mei.// Era în Ahaia?... Troia?... Sumer?.../ E locul o taină și timpul mister." (*Întoarcere continuă*)

Paleta mijloacelor poetice ce stau la îndemâna lui Teohar Mihadaș este una mult diversificată, în relație directă cu bogăția tematică pe care o etalează, cu diversitatea nuanțelor pe care le cultivă. Toate însă se raportează la coordonatele esențiale care propun o operă poetică bine ancorată în dimensiunea hieratică și deschisă spre modernitate în același timp, precum o frumusețe oximoronică. Nu surprinde pe nimeni faptul că numeroși critici de cea mai bună audiență au comentat aplicat, în importante reviste de cultură din țară, opera sa poetică.

Ioan Cutova (1919–1992) s-a născut aproape de Salonic, în orășelul Veria, și a urmat școlile românești din urbea natală și din Grebena. Liceul, în perioada interbelică și până la reforma din 1948, avea opt clase, patru în cursul inferior, clasa I de liceu echivala cu cls. a V-a de azi, și patru clase în cursul superior, clasa a VIII-a fiind echivalentă cu cls. a XII-a de azi. Cei din ultima clasă de liceu erau numiți *octavani*. Tânărul I. Cutova s-a mutat și el în Țară pentru finalizarea cursurilor, la Liceul Alexandru Papiu Ilarian din Târgu-Mureș și a urmat apoi cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București (1940–1945). A debutat în literatură obținând premiul Editurii Forum, cu volumul *Cerc vicios* (1945), fiind remarcat de Perpessicius: „Peisajului exterior, de culoare industrială și proletariană, i se substituie dialogul cu sine însuși, elegia autumnală a sufletului invadat de nevroze, de aspirații nelămurite, de vise interzise, de miragii proiectate, cum stă bine oricărei poezii adolescente, în ostroavele închipuirii și ale neființei." Iată și un fragment

https://biblioteca-digitala.ro

dintr-o poezie scrisă atunci: „Timpul care se coace în pletele mele/ jucăuș ca un copil blond,/ are sângele cald ca un miel/ și-n ochi un aer de vagabond.// Când e trist, lacrimi paralele/ îi curg din ochi ca niște monete grele./ Inima o adună în fiecare seară/ Într-o cutie cu pereți de ceară.” (*Timp*)

După licență, a început cariera de profesor tot la Năsăud (1946–1948), la recomandarea aceluiași Alexandru Husar, propunând disciplinele română și latină, dar în 1948 a fost numit primar al localității. A fost o perioadă destul de controversată, având în vedere mijloacele prin care se consolida noua putere comunistă, de inspirație sovietică. Există și azi dintre aceia care scot la lumină o seamă de adrese semnate pe atunci de poetul-primar, lăsând să se înțeleagă că ar avea și el o parte de vină la instaurarea comunismului în plan local. Important este că Ioan Cutova nu a stat mult în funcția de primar (nu ne sunt destul de clare motivele plecării sale de la conducerea Năsăudului), dar este cert că a preferat postura de profesor, mai întâi la școlile din Ilva-Mare (1949–1952), apoi la Rebrișoara (1953–1963), o perioadă mai lungă, după cum se vede și, în cele din urmă, la Bistrița, la Liceul Liviu Rebreanu (1964–1965) și la Liceul Andrei Mureșanu (1965–1979), de unde s-a și pensionat.

Ioan Cutova a rămas în memoria colegilor și a foștilor săi elevi ca un profesor de literatură remarcabil. Evitând încurcăturile politice, nefiind așadar un client al temnițelor comuniste precum Teohar Mihadaș, el s-a dedicat în primul rând carierei de la catedră, dar și celei literare, scrisul său reușind să curgă abil, fără să pătrundă pe calea encomiasticii, dar, în același timp, fără să fie un rebel, un opozant fățiș al dictaturii comuniste. De luat în seamă este revista școlară *Primii pași*, a Liceului Andrei Mureșanu, pe care o fondează și o îndrumă. Nu puțini sunt azi condeierii care, fiindu-i elevi, afirmă că au publicat mai întâi în revista profesorului machedon, „primii pași” în literatură fiindu-le călăuziți de acesta. O prelungire fericită așadar a activității de la catedră!

Activitatea sa editorială a cunoscut o sincopă uriașă. După apariția primului volum de versuri, extrem de promițător, a doua carte a apărut

https://biblioteca-digitala.ro

abia după 40 de ani, *Fânarea al Diogen* (*Lampa lui Diogene*), în 1985, în dialect aromân, cu o prefață de Hristu Cândroveanu. De altfel, I. Cutova a continuat să cultive în creația sa poetică graiul din Veria natală, fiind prezent în mai multe antologii de poezie macedoneană apărute în țară și străinătate. Remarcăm în mod special versiunea în aromână a *Luceafărului* (*Luțiafîrlu*), alături și de alte poeme ale lui Mihai Eminescu (1980). În această preocupare se înscrie și studiul despre modul în care personalitatea lui Andrei Mureșanu se regăsește în opera eminesciană.

În schimb, cred eu, o lucrare de mare importanță este traducerea din greaca modernă a poemului Vistiernicului Stavrinos, *Vitejiile preapiosului și preaviteazului Mihai Voievod*, scris în 1601, în prizonieratul din cetatea Bistriței. Opera este des citată în istoriografie, chiar și de Nicolae Bălcescu, și a cunoscut mai multe traduceri în română, printre care, cea mai recentă și mai cunoscută, a lui Gheorghe Tomozei, din 1974. Comparând cele două tălmăciri, avantajul este, dincolo de orice dubiu, al lui Ioan Cutova, prin cel puțin două aspecte. În primul rând, grație unui studiu introductiv extrem de aplicat, riguros științific, luând în seamă împrejurările în care a fost scris poemul, personalitatea voievodului român (macedonean prin mamă) și popularitatea pe care acesta o avea la popoarele de peste Dunăre, în special la greci, dar și influența pe care opera lui Stavrinos a exercitat-o asupra unor creații ale scriitorilor români (Nicolae Bălcescu, George Coșbuc). Este un studiu matur, complex, obiectiv și actual în același timp.

Apoi, fără a fi cunoscători ai limbii din care s-a tradus, observăm că se transpune într-o română fluidă, poetică, fără piedica unor arhaisme și neologisme inutile, dar cu un aer epopeic totodată. Iată cum începe poemul: „Poveste minunată, înflăcărate rime,/ Prea mult dorita carte a unei vieți sublime,/ A lui Mihai Voievodul istorie crăiască/ Mă îndemn să scriu și pana-mi n-aș vrea să se oprească./ Să-nsemn mărețe fapte și vitejii nespuse,–/ Războaiele cumplite pe care el le duse/ Cu ungurii, cu turcii, polonii, moldovenii,/ Cu moarte cum la Turda l-au răsplătit viclenii./ Sfârșitul lui cel jalnic și neuitat să-l spui/ Și lacrimi toți să

https://biblioteca-digitala.ro

verse în amintirea lui.” În sfârșit, nu rezistăm ispitei de a cita și scena uciderii lui Mihai, atât de cunoscută prin diferite traduceri și preluări ale istoricilor: „Ca fiarele ei năvălesc. Scot săbii mari și unul/ În coastă-mplântă sulița, în inimă, nebunul./ Altul cu sabia-l lovi și îi reteză capul/ Și mândrul trup al său căzu cum cade greu copacul/ Rostogolindu-se pe jos. Așa căzu pe-o rână,/ Fără să mai miște sabia în apriga sa mână,/ Fără viață-n țărână frumosu-i corp rămase/ Și sângele-i clocotitor se prelingea-n cămașă./ Doar pizma mi l-a omorât, ura înfricoșată/ Luceafărul ce-a apărat creștinătatea toată.”

Cu toate acestea, traducerea lui Ioan Cutova a rămas una aproape necunoscută, prin faptul că a fost publicată în 1972 (înaintea traducerii lui Gh. Tomozei de la Editura Eminescu) în *Arhiva Someșeană*, serie nouă, care, oricâte merite ar avea, rămâne o publicație de circulație regională, ca să nu spunem chiar locală. Tocmai de aceea, republicarea într-un singur volum a traducerii lui Ioan Cutova, cu studiul său introductiv, la o editură de vizibilitate, ar fi un act binevenit, nu doar pentru o necesară reparație datorată profesorului machedon, ci pentru a nu pierde o contribuție la zestrea, mereu în mișcare, a spiritualității românești.

Teohar Mihadaș (1918–1996)

Ioan Cutova (1919–1992)

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Cărțile și școala

TUDOREL URIAN*

1. Tablou contemporan

Miercuri, ora nouă dimineața. Irina, elevă în anul III de liceu, este singură acasă. A primit ca sarcină din partea profesoarei de limba și literatura română să facă, în fața colegilor, o scurtă dizertație pe marginea romanului *Patul lui Procust.* După ce și-a terminat micul dejun, scoate din biblioteca părinților romanul lui Camil Petrescu și răsuflă ușurată: nu este chiar atât de gros cum se speriase. Îi va fi simplu să îl citească. Cu căștile de la telefon în urechi se pune pe scaunul ergonomic de la birou, în fața calculatorului aflat în *stand-by,* răsfoiește, puțin distrată cartea, citește mici fragmente, la întâmplare – nu sună rău, va fi ușor de citit – apoi se hotărăște să se apuce serios de lectură. Fraza curge bine, îi place, muzica din căști este la un nivel rezonabil, nu o disturbă, sunt premise pentru o lectură agreabilă.

După vreo trei pagini, peste melodia din căști intră, agasant, semnalul că sună telefonul. Aruncă o privre pe ecran și își dă ochii peste cap: mama! O întreabă dacă a mâncat, să nu uite să-și ia din frigider gustarea pe care i-a lăsat-o pentru școală, să fie atentă cum încuie ușa de la intrare când pleacă și să nu mai stea tot timpul cu căștile în urechi. Răsuflă ușurată când se încheie conversația și în urechi se aud din nou acordurile melodiei preferate. Dacă tot s-a întrerupt din citit, se gândește să intre o secundă pe *Facebook*, să vadă cine i-a dat *like* la postarea aia haioasă de aseară. Îi tresaltă inima când vede că printre cei 20 e și tipul ăla din a XII-a cu care și-a intersectat privirile în pauza

* Tudorel Urian, scriitor, critic literar, București, email: *tudorelurian@hotmail.com*

https://biblioteca-digitala.ro

de după ora de engleză. Își recitește și ea postarea de pe *Facebook,* cu ochii lui, imaginându-și reacțiile lui până la capitularea totală: apăsarea pe butonul *like.* Fericită, ia cartea pe care o răstignise pe masă când a sunat telefonul, încearcă să ghicească locul în care ajunsese cu lectura înainte de apelul mamei, i se pare că a găsit și se apucă de citit mai departe. După câteva rânduri, își dă seama că a uitat ce citise anterior, așa că se decide să reînceapă cartea de la început, mai ales că nu citise decât trei pagini.

Reia lectura, dar observă cu coada ochiului cum din colțul din dreapta al calculatorului apare poza Anei, cea mai bună prietenă din clasa ei, care i-a scris pe *messenger.* Deschide mesajul și îi spune că citește plicticoșenia aia de roman pentru ora de română și că nu are timp să vadă acum filmulețul demențial pe care Ana i l-a trimis pe *WhatsApp*, dar că îl pune negreșit mai târziu, că o pupă și că se vor vedea la școală. Când închide conversația își amintește că nu i-a spus esențialul: că a primit *like* pe *Facebook,* de la tipul ăla mișto din a XII-a B, așa că îi scrie ea acum Anei un nou mesaj pe Messenger să o anunțe marele eveniment. Și tot așa cu telefonul care piuie non-stop anunțând mari nouătăți, *e-mailuri,* mesaje publice sau private pe *Facebook,* noutăți pe *WhatsApp,* poze pe *Instagram,* clipuri pe *Youtube,* oferte de la firmele de îmbrăcăminte până când se uită la ceas și observă că e pe punctul să întârzie la școală deși toată dimineața a ajuns cu lectura abia la pagina 10 și nu a înțeles absolut nimic. Dar, cu siguranță, o va relua mâine și nimic nu o va mai putea opri să o ducă până la capăt.

Vă este familiar acest „secenariu" inventat de mine *ad-hoc?* Cam așa arată modul de viață cotidian al multor tineri din ziua de azi. Iar el explică multe: și lipsa de comunicare dintre generații (iar Irina din povestea mea este un caz fericit pentru că are o mamă care îi poartă de grijă și nu una care e plecată la muncă în străinătate), și rezultatele de la testele Pisa, și opțiunile politice aberante, și debusolarea care domnește în societate.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Cartea și progresul societății umane

Până în pragul intrării în actualul mileniu, istoria umanității s-a confundat cu istoria cărții. O istorie mai lungă decât se crede îndeobște, începută în urmă cu vreo 5000 de ani, de când datează primele urme ale scrisului, continuată cu apariția alfabetului în secolul al VIII-lea înaintea erei noastre, apariția *codex*-ului (o tehnică de legare a paginilor asemănătoare cărților de azi) și a imprimeriilor, care au dus la răspândirea ei pe scară largă, la 1450. Dar dincolo de evoluția obiectului propriu-zis, determinante au fost cunoașterea, modelarea gândirii, formarea intelectuală, sistemele de valori și sistemele juridice deprinse de fiecare nouă generație pe băncile școlii și împinse spre noi limite ale cunoașterii și înțelpciunii prin intermediul cărții. Nu degeaba, în limba română cuvântul „carte" are un dublu înțeles: înseamnă obiectul în sine, pe care îl putem ține în mână și răsfoi, dar și „învățătură" („om cu carte", sau expresia „ai carte, ai parte"), cartea, dar și conținutul ei. De aceea nu este deloc întâmplător faptul că epocile și în toate colțurile lumii imaginea școlii sau a învățării sunt sugerate prin imagini care pun în evidență prezența cărții în mâinile profesorului sau/și ale învățăceilor săi.

Poate paradoxal, perioada celor mai spectaculoase mutații în evoluția cărții și a rolului ei în societate s-au petrecut în „întunecatul" Ev Mediu. Primele cărți (în occident și câteva secole mai târziu, la noi) au fost exclusiv religioase și au avut ca singură menire să fie un suport al liturghiei. Singurele școli funcționau sub tutela unor abații și în ele își făceau ucenicia inclusiv tineri laici. Începând cu secolul al XII-lea, după reforma gregoriană, abațiile occidentale se dedică exclusiv educării novicilor lor, viitori călugări. De aceea, pentru rezolvarea unor nevoi sociale practice (cum ar fi negoțul, justiția etc) în unele orașe occidentale (dar și în localități rurale) se înființează mici școli, echivalente cumva școlilor primare de astăzi. Spre sfârșitul secolului al XII-lea, la Bologna se înființează prima universitate din Europa. Aceasta avea drept specific științele juridice. Universitatea din Bologna va avea un

https://biblioteca-digitala.ro

impact uriaș în gândirea timpului prin readucerea în actualitate a operei lui Aristotel și spargerea monopolului gândirii Sfântului Augustin al cărui „drept divin" păera de nezdruncinat în justiția acelor vremuri. Universitatea de la Bologna (după modelul căreia s-au înființat și alte instituții de acest fel – la Paris, Oxford, Montpellier, Salamanca etc) se poate spune că este cea care a deschis calea spiritului critic, a declanșat o serie de polemici, mergând până la confruntări armate între susținătorii puterii papei și cei ai prințului (puterea divină vs. puterea terestră), a produs niște schisme în cadrul bisericii catolice și a apropiat justiția de rosturile ei firești, punând sub semnul întrebării dreptul divin. Cum era și firesc această dezlănțuire a spiritului critic a dus și la aparția primilor intelectuali, străluciți polemiști, precum Abélard și Bernard. Prin gânditori precum Duns Scotus, Sfântul Francisc, William Ockham, Francisco Suarez, Francisco de Vitoria, Evul Mediu a făcut posibil saltul spre epoca de înflorire spirituală a Renașterii. Toate ideile acestora au fost consemnate și comentate de gânditori din vremea lor sau din secolele următoare în ceea ce noi, astăzi, numim cărți, chiar dacă ne aflăm încă departe de inventarea tiparului.

Așa cum spune Michel Villey în monumentala sa carte *Formarea gândirii juridice moderne* filosofii sunt cei care formează opinia dominantă a epocii în care trăiesc, indiferent de faptul că ideile lor sunt convergente sau, dimpotrivă, divergente. Pentru că și atunci când polemizează între ei, schimbă argumente care se impregnează în opinia publică, unele contează mai mult, altele mai puțin, dar toate au un rol de jucat, modelează îngtr-o direcție sau alta gândirea acelui timp. Așa cum postmodernismul marchează decisiv actualul nostru mod de viață, nu se mai poate face abstracție de el, gânditorii stoici, sceptici și epicuriști, Platon și Aristotel, Cicero, Sfântul Augustin, Sfântul Toma, Calvin, Montaigne, Kant, Spinoza, Voltaire, Diderot, Rousseau au modelat destinul omenirii (în bine, în rău?) din antichitate până în epoca modernă. Gândirea lor și a multor altora ni s-a transmis vreme de mii de ani prin intermediul cărților. Le-am citit cărțile, am citit cărțile altora despre ei, am încercat să le înțelegem argumentele și raționamentele, ne-am

https://biblioteca-digitala.ro

modelat în funcție de ele propria noastră gândire și ne-am fixat propriul sistem de valori.

Generația mea și toate generațiile celor formați înainte de anul 2000 sunt produse intelectuale ale cărților. Am asimilat mai mult sau mai puțin, suntem sau nu performanți în domeniile noastre de activitate, cert este că toți ne sprijinim viețile pe cunoștințe acumulate în timp, prin citirea cărților. Ele ne-au învățat frumosul și urâtul, binele și răul, etica și morala, ne-au modelat behaviorismul social și felul de a înțelege lumea în care trăim. Gândindu-mă la exemplul fictiv cu care am deschis acest text, îmi este foarte clar că școala românească va trebui să găsească un alt limbaj pentru a comunica eficient cu niște copii care, la vârste tot mai fragede (5–6 ani) primesc primul lor *smartphone* și prima tabletă, vorbesc pe *skype* cu părinții plecați la muncă în străinătate, aproape că nu știu ce mai este aceea o carte și la ce ar putea să le folosească . Am citit recent teorii care spun că această dependență, ajunsă aproape necesitate fiziologică, tehnologii tot mai avansate și de rețele sociale produce mutații majore în funcționarea creierului. Oamenii tind să-și piardă memoria (externalizată pe *Google*), răbdarea, puterea de analiză, substanța profundă – dimensiunea verticală a existenței umane, ar spune filosoful Mihai Șora – câștigând, în schimb, abilitatea combinatorie, spontaneitatea, atenția difuză, reacția rapidă până la precipitare – dimensiunea orizontală a existenței umane, din gândirea aceluiași filosof. S-ar putea spune că e este o adaptare la specificul organizării rizomice a lumii postmoderne. În aceste condiții este limpede că și sistemul de comunicare dintre profesor și elevii săi trebuie regândit. Câți dintre elevii de azi, cu un mod de viață foarte asemănător de cel al personajului inventat de mine în prima pagină, ar mai putea citi, să zicem, un roman precum *Frații Jderi?* Firește scriind acest lucru m-am gândit în primul rând la cele trei volume ale cărții, dar nu sunt de ignorat nici problematica de ev mediu sau stilul desuet cu nuanțe regionale al autorului, Mihail Sadoveanu. Dincolo de eficiența, tot mai discutabilă, de a înceca să-i formezi pe elevi indicându-le lecturi utile, dar dintr-o altă epocă, mai există un aspect foarte interesant legat de

https://biblioteca-digitala.ro

învățământul zilelor noastre. Am citit, la un moment dat, confesiunile unor prestigioși profesori de la mari universități occidentale. Toți își mărturiseau angoasa tot mai mare de a intra la cursuri. Spuneau ei că, din clipa în care intrau în amfiteatru, se duceau în fața studenților și scriau titlul pe tablă, aveau senzația că toți scoteau telefoanele din buzunar și căutau pe *Google* toate referințele la tema respectivă, fiind oricând gata să le amendeze cea mai mucă scăpare de memorie sau lapsus, cum ar fi un titlu dintr-o lungă bibliografie, o dată calendaristică din biografia autorului sau titlul unei lucrări citat inexact. Practic, profesorii în cauză erau terorizați de gândul că din momentul în care își anunțau tema, ei deveneau cei verificați cu asprime de niște studenți, uneori din primii ani, a căror singură competență este să scrie pe *Google* titlul copiat de pe tablă al lecției aflate în derulare. Și că pierderea acestui test le va surpa definitiv cariera didactică. Ca să nu mai vorbesc de faptul că unii dintre acești studenți-evaluatori pot avea și fantezia să înregistreze tot cursul și să-l posteze pe internet, însoțit de comentarii nu întotdeauna foarte flatante la adresa bietului profesor.

Firește, nu toată această realitate apocaliptică, descrisă în ultimele rânduri, a devenit deja realitate. Există încă, mai ales în disciplinele umaniste, o mulțime de elevi și studenți care își citesc sârguincios bibliografiile, cunosc valoarea cărților și citesc textele esențiale pentru buna lor formare lor intelectuală și profesională. Dar aceasta nu înseamnă că acest trend nu este plauzibil și că sistemul de comunicare dintre profesor și elevii săi nu trebuie adaptat la realitatea vremurilor pe care le parcurgem. Este obligația fiecărui profesor să gândească metoda cea mai eficientă de comunicare cu elevii săi în așa fel încât să-i convingă pe aceștia că niște cărți citite contează mai mult în conturarea profilului lor profesional și intelectual decât niște informații punctuale, copiate de pe *Facebook,* care, pentru moment, pot lăsa iluzia erudiției. Procedând în acest fel, își fură singuri căciula. *Mutatis mutandis*, rolul profesorilor de astăzi trebuie să fie cel pe care filosofii luminiști din secolul al XVIII-lea îl cereau intelectualilor. Spuneau ei că rolul intelectualilor nu este acela de a înfrunta puterea, ci de a convinge publicul

https://biblioteca-digitala.ro

de justețea poziției lor. Așa și profesorii de astăzi: rolul lor nu este acela de a blama progresul tehnic și noul behaviorism social, ci de a convinge de farmecul desuet și de eficiența vechii și sănătoasei instrucții prin intermediul cărților.

Școala în evul mediu

Universitatea din Paris, sec XIII

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Casa Corpului Didactic a județului Bistrița-Năsăud

OLIMPIU NUȘFELEAN*

Casa Corpului Didactic a județului Bistrița-Năsăud are o existență de câteva zeci de ani, în actuala formulă, ca instituție conexă pusă în slujba oamenilor școlii, având ca țel principal organizarea activităților de formare continuă și a celor cu caracter științific, metodic și cultural, pentru personalul din învățământul preuniversitar. Instituția își așază însă activitatea într-o existență centenară.

La sfârșitul veacului al XIX-lea, mai precis în 1896, ia ființă Casa Școalelor, prin grija lui Petru Poni, ministrul învățământului. În 1902, Spiru Haret, marele reformator al învățământului românesc, înființează Casa Corpului Didactic, cu titulatura inițială Casa de Economie, Credit și Ajutor a Corpului Didactic București, devenită model pentru asemenea instituții, apărute treptat în întreaga țară. Aceste instituții, care au influențat puternic învățământul românesc, au fost desființate în 1946. Prin Legea Nr.6/1969 privind Statutul personalului didactic, după o reorganizare administrativ-teritorială a țării, consemnată în 1968, Casele Corpului Didactic au fost reînființate la nivelul județelor.

Data de 16 septembrie 1971 marchează momentul în care este aprobat, prin Ordinul Ministrului nr.10937, Regulamentul de organizare și funcționare a Casei Corpului Didactic. Un alt ordin de ministru, nr. 9802/8 octombrie 1986, impune desființarea, din nou, în mod abuziv, a Caselor Corpului Didactic. Momentul Decembrie 1989 inițiază crearea condițiilor pentru ca învățământul să-și evalueze și redefinească demersul,

* Olimpiu Nușfelean, prof., poet, prozator, eseist, Bistrița, e-mail: *olimpiu49@yahoo.com*

https://biblioteca-digitala.ro

incluzând din nou în sistem o instituție cu un țel precis: ameliorarea prestației didactice, contribuția la reforma educației. Prin Ordinul Ministrului nr. 9867/20 martie 1990, Casele Corpului Didactic sunt reînființate și își reiau activitatea ca instituții județene de resurse, inovație și expertiză, promotoare ale mișcării pentru reformă, centre de documentare și informare, de perfecționare și dezvoltare profesională. În document se stipulează că aceste instituții își vor desfășura activitatea atât în reședința județeană cât și în filiale, vor avea publicații proprii și vor avea un aparat restrâns, compus din 15–16 persoane (director, instructori, bibliotecari, contabil, administrator, secretar-dactilograf, muncitori calificați, îngrijitori, paznici ș.a.), recomandându-se ca, în cadrul acestor categorii de personal, să fie reîncadrate cu prioritate persoanele care au funcționat până la data desființării. Pe lângă Casa Corpului Didactic a fost înființat Laboratorul de Orientare Școlară și Profesională, devenit mai târziu Centrul Județean de Asistență Psihopedagogică. La inițiativa MEC, în zilele de 18–19 octombrie 2002 a fost sărbătorit centenarul Caselor Corpului Didactic, cu ocazia Conferinței Naționale a directorilor din aceste instituții.

În plan județean, prin decizia nr. 126/20 aprilie 1971 a Consiliului Popular al Județului Bistrița-Năsăud, este înființată Casa Corpului Didactic din Județul Bistrița-Năsăud, cu sediul în Bistrița, „începând cu data de 1 mai 1971", decizie dusă la îndeplinire de Inspectoratul Școlar Județean. Presa consemnează duminica de 25 aprilie 1971 ca dată la care a fost inaugurată activitatea *„Casei județene a corpului didactic"*. Festivitatea de inaugurare s-a desfășurat în aula Liceului nr. 1 din Bistrița, unde au fost prezente oficialități locale, un reprezentant al Ministerului Învățământului, decanul Facultății de istorie-filosofie a Universității *„Babeș-Bolyai*" din Cluj-Napoca, cadre didactice. Caracterul complex al activității noii-vechii instituții a fost relevat încă de la început de prof. Leon Hogiu, inspector școlar general, care, în cuvântul său, spunea că aceasta va contribui la perfecționarea pregătirii profesionale a cadrelor didactice în probleme de specialitate și metodico-pedagogice, printr-o multitudine de forme, de la simpozioane și sesiuni

https://biblioteca-digitala.ro

metodico-științifice de comunicări, la schimburi de experiență, dezbateri pe marginea programelor și manualelor școlare, orientare școlară și profesională, consiliere de specialitate etc., fără să fie ocolite activitățile cu caracter cultural-artistic și științific, petrecerea timpului liber. Cu această ocazie a fost comunicată componența consiliului instituției și numirea în funcția de director a prof. George Vasile Rațiu. În continuare, conf. univ. Camil Mureșan a ținut o prelegere pe tema „Concepții și orientări actuale în știința istoriei", prefigurând astfel o serie de comunicări științifice devenite obișnuite în cadrul instituției.

Casa Corpului Didactic a județului Bistrița-Năsăud a cunoscut și ea istoria frământată a instituțiilor de profil din țară. Poate că această istorie i-a conferit dinamism, experiență și expertiză în implicarea în evoluția învățământului de pe meleagurile bistrițene, beclenare și năsăudene. Prin activitatea de la sediu și din filiale, prin multitudinea de forme de activitate desfășurate, colaborarea cu centre de formare a personalului didactic, cu universități, cu unitățile de profil din celelalte județe, cu inspectorii școlari și cu profesorii metodiști, cu comisiile metodice din scoli, cu instituțiile culturale și științifice, cu numeroase personalități ale vieții pedagogice, științifice și culturale și cu reprezentanți ai comunității locale, Casa Corpului Didactic a fost întotdeauna un reper al învățământului din județ. Stau mărturie programele de activitate, documentele metodice, pedagogice, științifice și culturale elaborate sub auspiciile instituției, consemnările din presă, memoria oamenilor școlii, beneficiari ai demersului ei. Prin desființarea din 1986, se pierdea experiența colectivului instituției și se bloca în parte accesul cadrelor didactice la baza de documentare – publicații, fișe bibliografice, buletine informative specifice... – care nu a mai fost înnoită. Totuși, în perioada cât a fost desființată, biblioteca instituției, care deținea un bogat fond de carte de specialitate, a continuat să funcționeze arondată pe lângă o unitate de învățământ, fără să părăsească totuși locația inițială, adică imobilul unde se afla și inspectoratul școlar județean, și pe al cărui frontispiciu a fost încrustat în tencuială, până târziu, numele instituției – Casa Corpului Didactic.

https://biblioteca-digitala.ro

Anul 1990 a fost unul de reviriment în activitatea Casei Corpului Didactic a județului Bistrița-Năsăud, denumită uneori și Casa Personalului Didactic. Echipa de personal, nou încadrată cu o parte din personalul încadrat în anul desființării (director prof. George Vasile Rațiu), nu numai că a refăcut legătura cu activitatea întreruptă, dar a și așezat-o pe coordonatele induse de reformele care au angajat învățământul pe noi căi de evoluție. Momentul '90, cu confuziile aduse în societate, alături de speranțele de mai bine – în viață și în activitatea didactică – a însemnat pentru CCD și pierderea unei valoroase părți de arhivă ce includea publicații de specialitate adunate de-a lungul anilor, buletine informative, diferite documente, ajunse se pare la Remat, dar și ocazia de deschidere a unor perspective neașteptate. Atunci, printre altele, a fost editată „Didactica Nova", publicație a învățământului bistrițean, care a apărut de-a lungul anilor fie independent, fie în coloanele ziarului *„Răsunetul",* iar mai târziu a fost înființată editura *„Nova Didactica"* a cadrelor didactice. Din '90 până azi, instituția a funcționat în mai multe imobile – în strada Ursului, apoi pe 1 Decembrie (într-o clădire care a fost demolată și unde a fost ridicată actuala clădire a Inspectoratului Școlar Județean), într-o aripă a Primăriei, o vreme în clădirea de pe Independenței nr. 24, unde a locuit Matei Eminescu, fratele poetului (și unde, în 2002, prin grija prof. George Vasile Rațiu, a fost dezvelită o placă memorială), câțiva ani în internatul Liceului Tehnologic Forestier, str. Romană, nr. 26, și apoi, azi, revenită la adresa de pe strada Independenței, nr. 24 (cu ieșire în strada Bălcescu), un spațiu care ar putea fi socotit provizoriu, deoarece biblioteca CCD nu beneficiază de spațiu pentru o sală de lectură funcțională. De-a lungul anilor, după reînființarea din 1990, la conducerea instituției s-au perindat mai mulți profesori, pe perioade mai lungi sau mai scurte, fenomenul ilustrând, în felul lui, și experiența nu întotdeauna fericită, căutările fertile sau sterile din învățământul actual, o anumită instabilitate și confuzie managerială, întâlnite de altfel la toate nivelurile din sistem. Lista directorilor de CCD ar fi următoarea: George Vasile Rațiu (specialitatea: Limba și literatura română; perioada: 1 mai 1971 – 1 sept.

https://biblioteca-digitala.ro

1986; 23 febr.1990 – 1 febr. 1992), Olimpiu Nușfelean (Limba și literatura română – limba și literatura franceză; 01.02.1992 – 01.09.1993), Titus Wachsmann-Hogiu (Filozofie, Limba și literatura română – limba și literatura germană; 01.09.1993 – 07.07.1997), Stela Crețeanu (Română – franceză; 08.07.1997 – 11.07.2001), Angela Șteopan (Discipline socio-umane; 12.07.2001 – 01.04.2006), Ioan Sonea (Matematică; 01.04.2006 – 31.08.2006), Eugenia Dorina Mathe/Manta (Discipline socio-umane; 01.09.2006 – 31.10.2006); Ioan Ioja (Matematică; 01.11.2006 – 04.03.2011; 22.02.2017 – *și în prezent*), Ioan Leon Naroși (Matematică; 04.03.2011 – 31.08.2012), Loredana Zbînca (Discipline socio-umane; 01.09.2012 – 31.08. 2013, 01.09.2014 – 22.06.2016), Iuliana Chilom (Matematică; 01.09.2013 – 31.08.2014), Monica Cioancă (Matematică; 23.06.2016 – 18.10.2016), Monica Halaszi (Română; 22.11.2016 – 22.02.2017). Baza activității a fost susținută de un număr mare de profesori specialiști (numiți de-a lungul timpului instructori metodiști, experți sau profesori metodiști), ca și de profesori din învățământul curent sau de inspectori de specialitate cu pregătire specifică prin cursuri de formatori. O activitate constantă, chiar și în perioada desființării instituției, a fost desfășurată de biblioteca CCD (afiliată pasager pe lângă un liceu bistrițean, în administrarea inspectoratului școlar), prin cărți și periodice de specialitate, prin activități de perfecționare cu bibliotecarii școlari sau prin activități cultural-științifice. Lista bibliotecarilor care au lucrat în cadrul bibliotecii CCD este următoarea: Camelia Alexandra Moldovan (Limba și literatura română; 01.09.1972 – 01.10.1986; – 01.10.1986 – 01.03.1990 în cadrul inspectoratului școlar; 01.03.1990 – 01.07.1991), Virginia Nușfelean (Română–Franceză; 23.04.1990 – 01.09.1991), Duța Moldovan (Biologie; 01.07.1991 – 01.09.1993), Margareta Pop (Biblioteconomie și Știința Informării; 01.07.1991 *și în prezent*), Sorina Pop (Istorie–biblioteconomie; 01.10.2006 – 01.02.2010). Activitățile de specialitate în informatică, o serie de cursuri de inițiere în calculator au fost girate sau realizate de Adrian Năstase, profesor de fizică. De mare sprijin în informarea și formarea didactică au fost și filialele CCD, funcționale

https://biblioteca-digitala.ro

mai ales după înființarea instituției și până la desființarea din 1986. Astfel de filiale au funcționat în centre metodice precum Beclean, Năsăud, Sângeorz Băi, Lechința, Teaca, Prundu Bârgăului, Reteag, alimentate cu bibliografie de la unitatea județeană și incluse în programul de activități al acesteia.

La ora actuală, beneficiind de un clar suport legal, într-o strânsă și eficientă relație instituțională cu Ministerul Educației și cu Inspectoratul Școlar Județean BN, cu instituții de formare din țară, cu o bună încadrare managerială și metodică, fără însă să poată evita anumite greutăți ale momentului, Casa Corpului Didactic a județului Bistrița-Năsăud este un furnizor de formare continuă avizat și experimentat, centru de resurse, inovație și expertiză, de informare, documentare și consultanță, organizator de numeroase manifestări științifice și culturale pentru personalul didactic și didactic auxiliar din învățământul preuniversitar, dar și pentru elevi în anumite condiții. Activitățile specifice ale instituției sunt propuse oamenilor școlii și promovate printr-o ofertă de perfecționare generoasă și deschisă, într-un context educațional totuși dinamic.

https://biblioteca-digitala.ro

Prima clădire în care a funcționat Casa Corpului Didactic Bistrița-Năsăud, str. Zimbrului, nr. 2, Bistrița

Echipa Casei Corpului Didactic din anul 1986: prof. Olimpiu Nușfelean (instructor metodist), prof. George-Vasile Rațiu (director), prof. Camelia Moldovan (bibliotecară), Maria Tunșanu (secretară), Ioan Tofan (administrator)

https://biblioteca-digitala.ro

Casa Corpului Didactic Bistrița-Năsăud
str. 1 Decembrie, nr. 5, Bistrița

Casa Corpului Didactic Bistrița-Năsăud (în incinta Primăriei)
str. Piața Centrală, nr. 2, Bistrița

https://biblioteca-digitala.ro

Casa Corpului Didactic Bistrița-Năsăud (clădirea în care a locuit Matei Eminescu), str. Independenței nr. 24, Bistrița

Casa Corpului Didactic Bistrița-Năsăud, str. Independenței 24, cu ieșire în str. N. Bălcescu, Bistrița

https://biblioteca-digitala.ro

Casa Corpului Didactic,
(incinta Colegiului Grigore Moisil), str. Rodnei, Bistrița;
Simpozion „George-Vasile Rațiu”, 25 Oct. 2017

https://biblioteca-digitala.ro

George Vasile Rațiu

FLOAREA PLEȘ[*]

Un elev eminent, un coleg minunat, un profesor de elită și o personalitate de marcă a vieții culturale.

O întâlnire admirabilă, cu caracter metodic – Consfătuire cu bibliotecarii școlilor din întreg județul Bistrița-Năsăud, a avut loc în data de 25 octombrie 2017, la Centrul de Documentare și Informare de la Colegiul Tehnic „Grigore Moisil" din Bistrița, în organizarea Casei Corpului Didactic al județului Bistrița-Năsăud, în calitate de coordonator metodologic al bibliotecilor școlare, prin grija și responsabilitatea d-nei prof. Margareta Pop – bibliotecar al CCD al județului, cu sprijinul și îndrumare prof. Ioan Ioja – dir. CCD al județului Bistrița-Năsăud.

Ideea de a cinsti în acest cadru educativ-cultural, memoria scriitorului George Vasile Rațiu, primul director al CCD al județului, comemorându-l la 7 ani de la trecerea la cele veșnice (aprilie 2010), a fost minunată, dovadă că orice activitate fie ea și cu caracter instructiv-administrativ, poate avea și chiar are legătură cu **Cartea**, cu creația literară, cu omul care a iubit oamenii și s-a dedicat muncii și culturii.

Într-o sală arhiplină; bibliotecari și invitați de marcă, scriitori: prof.univ. dr. Mircea Gelu Buta, Menuț Maximinian – directorul cotidianului „Răsunetul", Olimpiu Nușfălean – fost prof. metodic la CCD Bistrița-Năsăud și directorul Revistei „Mișcarea Literară", toți oameni de aleasă cultură, ambasadori ai culturii românești în țară și în afara țării, cărora li s-au alăturat ec.dr. Gheorghe Șanta, fost primar al Bistriței, ec. Floarea Pleș, colegă de Liceu și de clasă cu dl. George Vasile Rațiu și Ana Rațiu – soție, s-a creat o atmosferă încărcată de spiritualitate

[*] Floarea Pleș – ASTRA Năsăud

https://biblioteca-digitala.ro

românească, de aducere aminte de a nu-i da uitării pe cei plecați dintre noi.

Un material prezentat power-point, bazat pe o documentare concretă, reală, realizată de către dr. Mircea Gelu Buta, a pus și mai mult în valoare persoana lui George Vasile Rațiu, care a desfășurat o activitate complexă plină de responsabilitate și patriotism, determinată de însăși funcțiile de conducere deținute pe parcursul vieții.

Așa de exemplu, prin argumente și solicitări scrise s-a implicat în apărarea patrimoniului județean – renovarea și menținerea Casei memoriale „Andrei Mureșanu" din Bistrița, care se voia a fi dărâmată, la fel și clădirea în care a locuit Matei Eminescu, fratele poetului, imobil care în prezent aparține Casei Corpului Didactic Bistrița-Năsăud, pe frontispiciul căreia a reușit să pună o placă comemorativă, intervenind pe parcurs și în alte acțiuni legate de dezvoltarea bazei materiale în sistemul învățământului și nu numai.

Subiectele au generat luări de cuvânt: Ioan Ioja, Mircea Gelu Buta, Olimpiu Nușfălean, Gheorghe Șanta, Menuț Maximinian, Floarea Pleș și Ana Rațiu, pledoarii pline de sensibilitate, cu trecere în revistă – Viața și activitatea scriitorului George Vasile Rațiu:

- ca dascăl, în mai multe unități de învățământ, a știut menirea ce o are la catedră, la altarul înțelepciunii pentru educarea și formarea generațiilor de elevi.
- ca și conducător de unități prin funcțiile deținute în ramura învățământului și în alte domenii, au confirmat priceperea la arta conducerii, capacitatea, competența și puterea de muncă, responsabilitatea, fiind trup și suflet dedicat instituțiilor pe care le conducea, toate într-o disciplină și organizare perfectă (cu proiecte de viitor) bucurându-se de respect și încredere.
- George Vasile Rațiu s-a dedicat culturii, rezultat al profesiei, al funcțiilor deținute și a talentului dat de Bunul Dumnezeu.

Creațiile lui literare sunt foarte valoroase, au caracter documentar, tratează teme istorice, literare și sociale, pentru a căror realizare efortul

https://biblioteca-digitala.ro

și priceperea și-au pus pecetea. A cercetat trecutul fenomenelor din județ, a scris numeroase biografii despre mari scriitori și personalități: Liviu Rebreanu, George Coșbuc, Ion Th. Ilia, Valentin Raus și despre anii cei mai frumoși ai copilăriei, anii de școală, anii de liceu.

Printre cele 13 cărți scrise de G.V. Rațiu sunt și două volume lăsate în manuscris soției Ana Rațiu, care au văzut lumina tiparului, cu sprijinul și implicarea directă a scriitorului Mircea Gelu Buta, prima; ***„Univers Coșbucian la Bistrița"*** – 2010, a doua ***„Valea Bârgăului între anii 1940–1944".***

Despre George V. Rațiu și opera lui literară au scris Nicolae Vrășmaș, Virginia Brănescu, Menuț Maximinian și mulți alți scriitori lăudând și apreciindu-i scrierile.

Despre anii **de școală, anii de Liceu** a vorbit d-na Floarea Pleș – colegă de liceu și de clasă cu George Vasile Rațiu, spunând:

Pentru colegul meu, școala a reprezentat **Templul vieții sale**, în care s-a format ca OM, a devenit puternic, dârz, ambițios, cu speranța realizării unor strategii de viitor ce-i bântuia prin minte.

Dat vremurilor trăite, Rațiu născut la 14 septembrie 1935 dintr-o familie de țărani: Vasile și Sabrina, cu 6 copii, oameni înțelepți și harnici ca toți bârgăuanii, au traversat o perioadă foarte grea, perioada celui de-al doilea Război Mondial.

Rațiu își pierde tata în odiosul masacru înfăptuit de trupele maghiare la 10 octombrie 1944, sub Heniu – Prundul Bârgăului, în prezent localitate Martir, prin împușcare, au fost 7 de toți, aruncați într-o groapă comună.

Rațiu rămâne orfan la vârsta de 9 ani, marcat de această întâmplare, mai ales împrejurarea în care s-a produs moartea tatălui său.

În sufletul și comportamentul lui și-a pus amprenta sensibilitatea, credința și speranța în Bunul Dumnezeu, călăuzit fiind mereu de sfaturile mamei: ascultare, disciplină, tăcere dar și curaj.

L-am cunoscut pe Rațiu într-o împrejurare de poveste, să nu-i spun „de plâns" sau o împrejurare „hazlie" într-un camion deschis cu bănci pe laterale și pe mijloc, înțesat (îngrămădit) de elevi, luați pe parcursul

https://biblioteca-digitala.ro

transportului – începând din fața Liceului „George Coșbuc" din Năsăud (rodneni și măiereni – 6); Bistrițeni (beclenari și lechințeni – 5); Prundul Bârgăului (4), cu destinația Liceul de Administrație Economică Vatra-Dornei.

Eram după examenul de admitere susținut de fiecare dintre noi la Liceele din zonele noastre, iar la terminare, după aflarea rezultatelor s-a făcut o selecție a elevilor, a celor care au obținut cele mai mari note în mod deosebit la matematică, fiind recomandați pentru Liceul de specialitate din Vatra-Dornei.

Am prins perioada în care școlile erau finanțate de Ministere, în cazul nostru, de CENTROCOOP – Ministerul Comerțului, în ramura Cooperației de Consum, era nevoie de oamenii cu pregătire.

Primirea în incinta Liceului din Vatra-Dornei a fost cordială și ademenitoare, de către directorul Liceului d-l Păduraru însoțit de câțiva profesori și un grup de elevi din Vatra-Dornei cu urarea „Bine ați venit ardelenilor în Bucovina" – o strălfulgerare s-a produs în mințile noastre, de rivalitate la învățătură!

Printre altele, am fost informați despre modul de organizare a cursurilor, de avantajele de care putem beneficia la terminarea studiilor: repartizarea în câmpul muncii, asigurarea locului de muncă, continuarea studiilor superioare pe bază de repartiție și așa mai departe, toate foarte importante pentru noi – le-am acceptat.

Ca atare am început primul an de liceu în 1950 la Vatra-Dornei. O dată cu începerea primului an de școală s-a schimbat denumirea Liceului în Școala Medie Tehnică de Cooperație (lui Rațiu nu i-a plăcut denumirea), preluând și atribuțiile de Școală Postliceală prin introducerea în programa școlară, în orele de după-masă materiile de specialitate: planificare, statistică, merceologie, contabilitate și finanțe, asigurându-ne profesia de specialiști în domeniul economico-financiar contabil.

Am dus-o greu timp de 4 ani de zile din toate punctele de vedere: frig la internat și în școală (încălzire cu lemne), servirea mesei la cantina școlii – porții mici, aproape același meniu în fiecare zi, baie – o dată pe săptămână, la baia cu aburi a orașului, orarul foarte încărcat atât

https://biblioteca-digitala.ro

de dimineață cât și după-masă în zilele stabilite, și cel mai rău și greu de suportat era *urmărirea* noastră permanentă: ce făceam în internat, ce vorbim, cine ne vizitează, ce citim etc. La internat, foarte des găseam cuferele deschise, îmbrăcămintea din dulapuri și așternutul răvășit în căutarea de cărți religioase, iconițe, cruciulițe, doxuri, sancțiunile erau – exmatricularea.

Cu toate acestea *tinerețea* își spunea cuvântul, era perspectiva noastră ca prin învingerea greutăților, să rezistăm, să ne croim un drum în viață – un viitor.

Învățam cu toții foarte bine, iar colegul Vasile Rațiu s-a remarcat ca fiind pasionat de cultură, de literatură, era foarte activ la ora de Limba și Literatura Română, lucrările lui erau printre cele mai bune, erau apreciate de d-șoara profesoară Aspazia Lungulescu (astăzi în viață – 96 ani), recomandându-i să urmeze Facultatea de Filologie.

Colegul George Vasile Rațiu a fost inteligent, cu un suflet mare și un caracter puternic – om de cuvânt și drept, cu vorbă caldă și înțeleaptă, o prezență fizică plăcută, elegantă și seriozitate în comportament și vorbire, respectuos, pedant, simpatic – agreat de cei din jur, a fost un coleg și prieten adevărat.

Au trecut anii, ne-am văzut rar, eventual la întâlnirile organizate de la absolvirea Liceului la o anumită perioadă de timp fiind cele mai plăcute momente în care poveștile nu se mai termină, cu amintiri din cele mai frumoase, cu realizări și neîmpliniri din viață încheiate cu gânduri optimiste, speranță de mai bine până la o nouă întâlnire, ultima fiind în **23 iulie 2011,** la care colegul nostru Vasile Rațiu a lipsit, a plecat pentru totdeauna în lumea umbrelor.

George Vasile Rațiu alături de soție făceau un cuplu frumos, erau fericiți, se completau unul pe celălalt în toate, iar la întâlniri Vasile se dezlănțuia în discurs, povestindu-și întreaga viață.

Pentru Rațiu întâlnirile cu colegii începute târziu, de abia în anul 2004 după 50 de ani de la absolvire, organizată la Năsăud de colega Floarea Pleș, apoi în fiecare an la Vatra Dornei, erau o revelație, era ceva ce depășea orice bucurie și manifestare prin îmbrățișare, zâmbet

https://biblioteca-digitala.ro

și privire. Trăia anii tinereții, privind și analizând fiecare coleg prin prisma anilor de școală, îi vedea așa cum i-a cunoscut: tineri, frumoși, năzdrăvani, emoționați la examene, stângaci în a face curte fetelor, etc., neadmițând parcă realitatea urmelor lăsate de trecerea vremii pe chipul fiecărui dintre noi.

Așa se face că după întâlnirea din **25.06.2005**, după cinzeci și unu de ani de la absolvire, Vasile scrie două cărticele a căror nucleu îl constituie viața personală ca elev, școala și colegii, cu întâmplări reale care sensibilizează până la lacrimi, hrănesc sufletele colegilor de clasă și nu numai.

Prima carte intitulată ***„De Hram în Poiana Stampei"*** Editura „***Macarie"*** Târgoviște-2005, este povestea unui grup de colegi (băieți), de fapt povestea lui Vasile Rațiu, obligați prin Organizația Uniunii Tineretului Muncitor – UTM, să participe în acțiunea de lămurire a oamenilor din satele învecinate orașului Vatra Dornei, să iasă la vot la Alegerile pentru Marea Adunare Națională, care urma să se desfășoare în 30.11.1952. **CITIȚI CARTEA!**

A doua carte intitulată ***„Versul înfruntă Vremurile"*** **–** Editura NOVA Didactica a CCD Bistrița-Năsăud – 2006, este o bijuterie!

Însăși autorul Vasile Rațiu își deschide sufletul, dând frâu liber amintirilor: sentimente, dragoste, iubire, pe care le înserează în frumoasa carte așa cum inima i-a dictat, așternându-și gândul într-o frază: *„Cu dor și drag oftând, am suflat în spuza jarului mocnit al dragostei spre a-l reaprinde măcar în priviri. Și așa a fost! El s-a învăpăiat din nou în flăcări după atâtea decenii, pentru ca, spre sfârșitul acelei zile, să fie nevoie de potolirea lui, cu lacrimile despărțiri și mai cu seamă cu sfaturile și bunăcuviință specifice senectuții!"*

La întâlnirea din 25.06.2005, în așa zisa oră de dirigenție, poveștile colegilor au fost numeroase, diverse, interesante. De reținut a fost mărturisirea colegei de liceu – Năzărica (Lazăr Rafila), care a povestit despre pedagoga școlii din acea vreme (1949), care după un semestru de la angajare a dispărut, fiind luată de oameni necunoscuți și nu s-a mai știut nimic de ea. Înainte de plecare i-a încredințat Năzăricăi câteva

https://biblioteca-digitala.ro

versuri, cu rugămintea să le învețe pentru ea și să nu le recite niciodată, nimănui.

De această dată Năzărica le-a recitat, după decenii dea rândul, sunt cuprinse în carte la pag.19, cu precizarea autorului Vasile Rațiu *„Transmitem poezia așa cum Năzărica și-a amintit-o și ne-a rostit-o. Până la data publicării acestei povestiri n-am reușit să aflăm cine este autorul acestor versuri. Cât privește conținutul de idei al poeziei, lăsăm la latitudinea fiecărui cititor a le prelua după propriile posibilități, stări sufletești etc”.* Versurile poeziei:

Ca sfinxul nepătruns de nici o minte
Să stai în ochii tuturor
Și pururea râzând în fața lor,
În loc de suflet, să le dai cuvinte!

Și dacă lacrimi grele rău te dor
Și lumea-i calpă și te minte,
Tu rabdă-n tine chinurile sfinte,
Oprind să curgă a lacrimii izvor.

Și înarmat cu-ale mândriei zale,
Coboară-n în lumea de nătângi,
Pe toți să-i plângi –
Tu, nimănui să nu te plângi!

Cert este faptul că, între colegi în perioada acelor timpuri, s-a statornicit o relație de prietenie puternică, o legătură frățească, de bună colaborare în care s-a concentrat un uriaș potențial de energie, de ambiție și speranță, unindu-ne parcă într-un univers creat de noi elevii, pentru noi și pentru viitorul nostru.

Viitorul colegului George Vasile Rațiu a fost frumos, cu realizări și împliniri în ceea ce și-a propus, a devenit un om de cultură important, cunoscut la nivel de județ și nu numai, premiat pentru meritele sale de Uniunea Scriitorilor din România, și multe alte distincții, obținând și Titlul de Cetățean de Onoare a comunei Prundul-Bârgăului.

https://biblioteca-digitala.ro

George Vasile Rațiu (1935–2017)

https://biblioteca-digitala.ro

Învățământul profesional din Bistrița după al doilea război mondial

DORIN DOLOGA*

După cel de-Al Doilea Război Mondial în orașul Bistrița s-au creat unități de învățământ profesional în funcție de programul economic de dezvoltare al Partidului Comunist Român. Dacă într-un program de dezvoltare zonal sau local era prevăzută înființarea unor capacități de producție industriale, metalurgice în special, se creau școli profesionale cu un număr limitat de elevi, în funcție de meseriile respective. Mai târziu, în anii 1960–1965, a existat o inițiativă, care a fost pusă în practică, în conformitate cu care întreprinderile socialiste patronau școlile sau liceele industriale.

În conformitate cu Decretul Nr. 343 al Ministerului Muncii și Prevederilor Sociale din anul 1948 școlile de ucenici s-au transformat în școli profesionale cu durata de 2–3 sau 4 ani[1]. Școala de ucenici industriali și comerciali din Bistrița s-a transformat în Școală profesională. Școala din Bistrița nu era specializată pe un anumit domeniu, ea purtând în anul 1949 numele de Școala Profesională Mixtă. Din anul 1952 ea s-a numit Școala Profesională Metalurgică. În anul 1955 aceasta a fost desființată.

În județul Bistrița-Năsăud ramura industrială cu cea mai mare pondere până la industrializarea masivă din anii 1970 a fost industria de prelucrare a lemnului. Înainte de anul 1970 existau capacități industriale de prelucrare a lemnului în subordinea cooperativelor meșteșugărești.

* Dorin Dologa, Bistrița, e-mail: *d_dologa@yahoo.com*

1 *Colecțiune de legi, decrete și deciziuni, tomul XXVI, 1948, 1–30 noiembrie*, Editura de Stat, București, 1948, pp. 2112–2115.

https://biblioteca-digitala.ro

Exista o nevoie de muncitori calificați pentru funcționarea acestor capacități industriale de prelucrare a lemnului de dimensiuni nu foarte mari, aflate în subordinea respectivelor cooperative meșteșugărești.

A doua ramură industrială cu o anumită pondere în economia județului Bistrița-Năsăud era cea de construcții, focalizată pe realizarea unor obiective social-culturale, cum erau blocurile de locuințe, case de cultură locale, școli, cinematografe, stadioane, terenuri de sport.

Învățământul în aceste două sectoare economice, de prelucrare a lemnului și de construcții, a cunoscut o dezvoltare exponențială după anul 1970, când au început investițiile masive în județul Bistrița-Năsăud. Ca urmare, au fost realizate sub tutela unor capacități industriale mari din Bistrița o serie de unități de învățământ profesional. Astfel, în anul 1969 s-a înființat Școala Profesională de Construcții, care a devenit în anul 1970 Liceul Industrial de Construcții[2], care activa sub tutela Întreprinderii de Materiale de Construcții (I.M.C.), în anul 1973 Liceul Industrial de Prelucrare a Lemnului, care funcționa sub tutela Combinatului de Prelucrare a Lemnului (C.P.L.), în anul 1974 Liceul Industrial Mecanic, care activa sub tutela Întreprinderii Mecanice și Liceul Industrial Electrotehnic, care funcționa sub tutela Întreprinderii de Produse Electrotehnice (I.P.E.). În același timp au fost înființate o serie de școli profesionale pentru absolvenții a opt clase generale. O altă formă de calificare a viitorilor muncitori a constat în calificarea la locul de muncă, prin intermediul așa numitelor ucenicii la locul de muncă.

În anul școlar 1947/1948 a luat ființă la Bistrița o Școală Medie Tehnică Profesională, cu 3 clase și 98 de elevi, având trei secții: tâmplărie, electricitate și croitorie. În anul școlar 1948/1949 aceasta a fost transformată în Școală Medie Tehnică de Administrație Economică

[2] Vasile Ilovan, Leon Hogiu, „Dezvoltarea învățământului și sarcinile actuale ale școlii", în Adalbert Crișan, Vasile Vianu, Ștefan Domnici, ș.a., *Judeţul Bistriţa-Năsăud. Pe coordonatele sfertului de veac de la proclamarea republicii. Culegere de studii și articole*, Editat de Comitetul Județean P.C.R. Bistrița-Năsăud, 1972, p. 173.

https://biblioteca-digitala.ro

(comerț), cu o durată de 3 ani, 4 clase și 135 de elevi. În anul 1950 aceasta s-a desființat prin contopire cu Școala Medie Tehnică Horticolă[3].

Alte școli profesionale s-au înființat în domeniile agriculturii și comerțului.

Reorganizată în anul 1944, Școala Superioară de Agricultură din Bistrița și-a reînceput activitatea în anul 1945. În anul 1947 școala se transformă în Liceu Tehnic Agricol, iar în anul 1948 devine Școala Medie Tehnică Horticolă. În anul 1950 acesteia i se atașează Școala Medie Tehnică de Administrație Economică (comerț), aflată în lichidare. În anul 1952 devine Grup Școlar Mediu Tehnic, care cuprindea secțiile horticultură și zootehnie. În anul 1954 se transformă în Școală Medie Tehnică de Pomicultură, în anul 1955 devine Școală Profesională de Ucenici Pomicultori, iar în anul 1957 devine Școala Profesională de Ucenici Horticultori. În perioada 1961–1965 a purtat denumirea de Centru Agricol având în componență mai multe școli: Școala profesională horticolă, Școala profesională veterinară, Școala de contabilitate agricolă, Școala tehnică de maiștrii, Școala profesională de mecanici agricoli, precum și cursurile pentru pregătirea președinților și brigadierilor din gospodăriile agricole colective. Cursurile școlilor profesionale durau 3 ani, cele de contabili 2 ani, cele de maiștrii 4 ani, iar cursurile pentru pregătirea cadrelor gospodăriilor agricole colective durau 6 luni și se desfășurau de două ori pe an. În anul 1945 școala funcționa cu 3 săli de clasă și 11 elevi. În anul școlar 1964/1965 școala avea 13 săli de clasă, 3 laboratoare, 3 săli pentru depozitarea materialului didactic și funcționa cu 17 clase și 556 elevi. În anul 1945 școala avea 1 cadru didactic, iar în anul școlar 1964/1965 pregătirea elevilor era asigurată de 6 profesori de cultură generală, 10 ingineri zootehniști, 2 economiști, iar ca personal didactic ajutător 2 laboranți și 6 pedagogi[4]. În anul 1966 școala s-a transformat în Liceu Agricol.

[3] Ștefan Dănilă, Ștefan Lupu, Leon Titieni, Vasile Ceuca, Adolf Henris, Ioan Rusu, Petre Pop, Nicolae Crișan, ș.a., *Monografia orașului Bistrița*, mss, 1968, p. 143.

[4] Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu Sărățeanu, Ioan Viraj, *Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Bistrița-Năsăud*, București, 1988, pp. 296, 297, 299, 300.

https://biblioteca-digitala.ro

Școala de cooperație din Bistrița s-a înființat în anul 1946. Ea era patronată de Federația cooperativelor de credit, aprovizionare, desfacere și meșteșugărești. La început școala pregătea contabili pentru cooperativele sătești, iar ulterior a luat ființă și un curs pentru pregătirea vânzătorilor. La început cursurile durau 6 luni de studiu și practică, urmate de recapitularea cunoștințelor timp de 1–3 luni. Din anul 1950 cursurile durau 1 an și 6 luni, din anul 1954 cursurile durau 2 ani, iar din anul 1967 cursurile durau 4 ani[5].

Pentru elevii deficienți în anul 1955 s-a înființat la Bistrița Școala profesională specială de fete nr. 10 cu patru clase și un număr de 85 de eleve. Școala dispunea de patru săli de clasă și opt ateliere școlare. În anul școlar 1967/1968 școala avea o durată tot de patru ani, însă dispunea de 12 săli de clasă, 250 de eleve și 30 de cadre didactice, din care 22 profesori și maiștrii instructori și 8 educatori[6]. În anul școlar 1973/1974 Școala specială nr. 10 cuprindea un număr de 407 eleve. Pregătirea acestora era asigurată de un număr de 45 de cadre didactice și maiștrii instructori. Profilul de pregătire al acestei școli s-a diversificat. În anul 1965 a luat ființă secția de țesătorie covoare manuale, în anul 1964 secția de menaj, iar în anul 1971 secția de tricotaje[7].

Stabilirea numărului elevilor din liceele industriale și școlile profesionale s-a făcut de multe ori empiric, fără să se țină cont de capacitatea acestora, de asimilarea și încadrarea absolvenților în câmpul muncii. Cauza principală a acestei situații a constat în lipsa schimburilor de informații dintre unitățile industriale, centralele industriale, ministerele economiceși școlile profesionale, inspectoratele școlare și Ministerul Învățământului. Ca urmare a acestui lucru, pe parcursul mai multor ani s-a semnalat existența unui surplus de muncitori într-o anumită meserie și lipsa acestora în cazul altor meserii.

---

[5] *Ibidem*, p. 326.

[6] Ștefan Dănilă, Ștefan Lupu, Leon Titieni, Vasile Ceuca, Adolf Henris, Ioan Rusu, Petre Pop, Nicolae Crișan, ș.a., *op. cit.*, pp. 157, 158.

[7] Alexandru Nistor, Ioan Mureșan, Ion Rusu Sărățeanu, Ioan Viraj, *op. cit*., p. 327.

https://biblioteca-digitala.ro

Din punct de vedere social școlile profesionale au ușurat integrarea socială a acestor ucenici. Acest lucru s-a realizat datorită faptului că respectivii cursanți ai școlilor profesionale au trăit în mediul urban trei sau patru ani. Acomodarea la noile condiții social culturale ale acestor cursanți, viitori muncitori calificați, a fost facilitată de integrarea treptată în mediul urban. Viața în internatele școlare, servitul meselor la cantinele școlare, relația profesor-elev în sălile de clasă și maistru-elev în atelierele-școală a condus spre o acomodare cu noile condiții de viață urbane. Această integrare nu a fost însă niciodată completă. Marea majoritate a acestor elevi, viitori meseriași, a rămas parțial ancorată în tradițiile satului lor de origine. În multe cazuri, relația acestor elevi cu cadrele didactice și cu maiștrii instructori, precum și relațiile dintre ei în timpul pauzelor școlare, în cantină și în internat, au fost stresante. În noile condiții sociale elevii nu au mai regăsit relația patriarhală care domnea în satele lor de origine. În aceste condiții mulți dintre aceștia s-au simțit străini sau marginalizați. Marea majoritate a acestor elevi nu aveau lectura ca principală preocupare în timpul liber. Singura activitate culturală la care acești elevi au participat în număr mare a fost vizionarea filmelor. Exprimarea bucuriei sau a nemulțumirii acestor elevi s-a făcut de multe ori într-o formă violentă. Acesta era de fapt strigătul lor de disperare, de neîmplinire, de neînțelegere a locului lor în noua societate. Respectul altui coleg, al profesorului sau maistrului, nu era unul asumat, liber consimțit, iar relația dintre aceste două părți nu era în multe cazuri una bilaterală. Profesorii și maiștrii manifestau de multe ori o atitudine dură față de elevii școlilor profesionale, iar relația dintre elevi în internatele școlare era în numeroase cazuri tensionată. În această atmosferă rezolvarea problemelor se făcea în multe cazuri prin forme violente, prin bătaie. Lumea școlilor profesionale poate fi caracterizată ca o lume dură, fără a avea însă o motivare evidentă. Ea reprezenta de cele mai multe ori o formă de manifestare a lipsei de adaptare. Ca urmare a acestui mod de viață violent în care au crescut, o parte dintre elevii din învățământul profesional au ajuns să încalce legea. Posedând cunoștințe relativ modeste și având un nivel

https://biblioteca-digitala.ro

de cultură destul de redus, scoși din modul lor tradițional de viață, acești elevi din învățământul profesional s-au simțit izolați, respinși de către colectivul din care făceau parte, fiind uneori chiar brutalizați de către maiștrii instructori. Ca o consecință, elevii au dobândit un comportament cu accente agresive, ca o formă de autoapărare.

În ceea ce privește procesul de învățământ din școlile profesionale, acesta a fost influențat în mod deosebit de dotările insuficiente, atât ale sălilor de curs, cât și ale laboratoarelor și atelierelor școală. Învățământul teoretic în școlile profesionale a fost grevat de lipsa materialului didactic, a unor planșe, instrumente și substanțe necesare pentru efectuarea unor experiențe. Acest lucru a condus la crearea unor goluri în însușirea de către elevii din învățământul profesional a unor cunoștințe. Deficiențele învățământului teoretic au fost accentuate de slaba dotare a atelierelor școală. În același timp este important de subliniat faptul că atelierele școală erau încadrate cu un număr redus de maiștrii instructori, în general unul la o clasă de elevi, ceea ce era prea puțin. Ca urmare, maistrul instructor nu avea timpul necesar să se ocupe de toți cei 25–30 de elevi dintr-o clasă.

Un aspect pozitiv în ceea ce privește învățământul profesional îl reprezintă înființarea și funcționarea școlilor medii tehnice cu o durată de 2–3ani. Acestea erau școli postliceale. Absolvenții acestor școli erau tehnicieni de o calitate foarte bună și care au ajuns în multe cazuri să înlocuiască o serie de cadre cu pregătire superioară în special din industrie și din economie în general, precum și din învățământ și sănătate.

Astfel de școli postliceale s-au înființat în domeniile sanitar și școlar.

În anul 1950 s-a înființat Școala de surori medicale din Bistrița, cu un număr de 35 de locuri, care funcționa pe lângă Spitalul Unificat din localitate. Elevele care doreau să se înscrie trebuiau să fie absolvente a 7 clase. Durata de școlarizare era de doi ani (1 an de pregătire teoretică și 1 an de pregătire practică). Școala dispunea de un internat. În anul 1954 Școala de surori a fost mutată la Dej, în locul ei fiind transferată de la Cluj Școala Medie Tehnică Medicală Nr. 10, cu trei clase, profil felcer de asistență medicală, având următoarea structură:

https://biblioteca-digitala.ro

anul II – 39 eleve, anul III – 33 de eleve, anul IV – 42 de eleve. În anul 1955 au fost înscrise eleve pentru Secția de Felcere de asistență medicală. Tot acum a luat ființă Secția profesională, cu 40 de locuri, care pregătea surori medicale, durata de școlarizare fiind de 2 ani. În anul 1955 este mutată din orașul Dej la Bistrița o clasă profesională de moașe cu 40 de eleve (anul II), iar din orașul Turda o clasă de surori de ocrotire cu 31 de eleve (anul III). Prin înființarea Secției profesionale, școala primește numele de Grup Școlar Sanitar. În perioada 1956–1957 școala a avut următoarea structură: felcere de asistență medicală – anul IV, școală profesională cu specialitățile medicală, pediatrie și moașe. În anii 1957–1958 s-au înființat 2 clase cu pregătire postliceală, specialitatea medicală și pediatrie. Cei care doreau să se înscrie trebuiau să fie absolvenți de liceu. Începând cu anii 1959–1960 școala rămâne numai cu învățământ medical postliceal, funcționând cu 5 clase: asistente medicale, surori de ocrotire socială, asistente igienă (2 clase). În anul școlar 1960/1961 se înființează o clasă de obstetrică-ginecologie. Numărul elevilor se ridica la 800, școala având în subordine 2 secții: una la Cluj, cu 454 elevi și alta la Dej cu 62 elevi. În anul școlar 1962/1963 Școala din Cluj devine Școală Tehnică Sanitară, în subordinea Grupului Școlar Sanitar din Bistrița rămânând numai Secția de la Dej cu 2 clase. În anul școlar 1965/1966 se reînființează la Bistrița Școala Profesională cu 2 clase de surori medicale și 2 clase de moașe. În perioada 1966–1968 sunt școlarizate la secția profesională 177 de eleve, cuprinse în 5 clase, iar la școala postliceală 177 elevi cuprinși în 3 clase. În acest an secția de la Dej se desființează, clasa de surori de ocrotire fiind transferată la Bistrița. În anul școlar 1970/1971 școala a funcționat numai cu 4 clase, din care 3 clase profesionale cu 104 eleve și 1 clasă postliceală cu 29 de elevi, iar în anul școlar 1972/1973 a activat cu 3 clase la secția profesională și 5 clase la secția postliceală. În anul 1976 școala s-a transformat în Liceu Sanitar. Începând cu anul 1990 s-a reînființat Școala Sanitară Postliceală. În anul 1997 Grupul Școlar Sanitar cuprindea Școala Postliceală Sanitară, cu durata de 3 ani și Liceul teoretic cu profil biologie-chimie. În anul școlar 1996/1997 la Grupul Școlar

https://biblioteca-digitala.ro

Sanitar învățau 615 elevi, din care 280 de elevi la Liceul Sanitar și 335 elevi la Școala Postliceală Sanitară[8].

Școala Sanitară din Bistrița a avut o importanță deosebită. La început nu exista suficient personal calificat în spitalele din Bistrița. În acest caz, absolvenții Școlii Sanitare din Bistrița au umplut golurile și au asigurat desfășurarea în bune condiții a activității unităților sanitare.

Pentru asigurarea necesarului de cadre didactice în învățământul preșcolar, în anul 1969 s-a înființat Institutul Pedagogic de Educatoare din Bistrița, care funcționa pe lângă Liceul „Andrei Mureșanu" din localitate[9]. Acesta avea o durată de doi ani[10].

Un fapt pozitiv demn de menționat îl reprezintă faptul că înființarea și funcționarea liceelor industriale a oferit posibilitatea unor elevi capabili, conștiincioși, să urmeze cursurile unor instituții de învățământ superior, în domeniile în care au fost calificați în respectivele licee, devenind astfel specialiști de marcă.

Deși a manifestat o serie de carențe evidente, învățământul profesional din Bistrița a facilitat ridicarea nivelului cultural, obținerea unei profesii, găsirea unui drum în viață de către elevii acestor școli. Funcționarea școlilor profesionale a fost una oportună, necesară și benefică, în ciuda neajunsurilor și nerealizărilor acestora.

[8] *Grupul Şcolar Sanitar Bistriţa. Repere istorice. L' Histoire de l' école*, 1997.
[9] Vasile Ilovan, Leon Hogiu, *op. cit*., p. 172.
[10] Septimiu Pop, „Din istoricul învăţământului în judeţul Bistriţa-Năsăud", în Ștefan Dănilă (redactor responsabil), *File de Istorie. Culegere de studii, articole şi comunicări*, Bistriţa, 1971, p. 226.

https://biblioteca-digitala.ro

Învățământul agricol bistrițean: istorie și tradiție

IOAN PLATON*

Bistrița de-a lungul existenței sale, s-a remarcat prin hărnicia locuitorilor săi: sași, români, maghiari și alte minorități, în cultivarea pământului, de pe dealurile și colinele ce străjuiesc orașul.

Cu multe decenii în urmă, în toamna anului 1870 comunitatea săsească din Bistrița a înființat Școala de agricultură (Ackerbauschule) pentru băieți, cu scopul de a pregăti pe fii țăranilor sași în meseria de agricultor. Datorită numărului redus de elevi, ulterior s-au înscris la școală și elevi din satele învecinate (Dorolea, Dipșa, Dumitra, Tărpiu, etc.). Durata de școlarizare era de 2 ani iar condiția era ca elevii să fi împlinit vârsta de 14 ani și să aibă suficiente cunoștințe de scris și vorbire. Cursurile școlii începeau la data de 1 octombrie și se încheiau la data de 1 aprilie. După această perioadă elevii efectuau stagiul de practică în gospodăriile părinților, sub „îndrumarea și controlul profesorilor". Elevii trebuiau să dobândească cunoștințe teoretice și deprinderi în modul de cultivare a pământului cu diferite specii agricole, pomicole și viță-de-vie sau să se preocupe de creșterea și îngrijirea animalelor.

Finanțarea școlii a fost asigurată de Comunitatea germană (săsească), prin Universitatea săsească, care acorda anual, o subvenție de 2000 florini (guldeni în valută austriacă) și de către cei interesați. În perioada 1870–1944 Școala agricolă din Bistrița a fost înzestrată cu 22 jugăre de teren agricol și patronată de „Magistratul districtului și orașului Bistrița". La conducerea școlii s-au perindat mai mulți directori cu

* Ioan Platon – Dr. Ing. *Stațiunea de Cercetare–Dezvoltare pentru Pomicultură Bistrița,* e-mail: *platon_ioan51@yahoo.com*

https://biblioteca-digitala.ro

specializări în agricultură dobândite în străinătate. Demn de menționat este că, în anul 1872 a fost extinsă pepiniera de viță-de-vie și pomi fructiferi a școlii. Totuși la început numărul elevilor care frecventau această școală a fost mic, probabil datorită costurilor, pentru că părinții trebuiau să plătească anumite taxe. De asemenea, în aceeași perioadă au fost achiziționate și animale de prăsilă din rasa de vite Mariahof.

Primul sediu al școlii a fost la 2 km de oraș, pe drumul Tărpiului. Construcția clădirii a început în toamna anului 1869 și s-a finalizat în 1870. În primăvara anului 1944, după 74 de ani, școala și-a încetat activitatea , suferind mari pierderi din cauza războiului.

După al 2-lea război mondial, școala de agricultură se reorganizează în baza ordinului nr. 2798/1944 emis de Direcțiunea învățământului agricol din București. Astfel cursurile școlii au început la data de 1 decembrie 1944, primul director numit după război fiind Nistor Ioan. Scopul funcționării Școlii de agricultură de la Bistrița a fost de a pregăti personal tehnic cu specializare în ramurile agriculturii specifice ținuturilor Bistriței și Năsăudului.

Durata studiilor a fost de 3 ani, după care elevii trebuiau să efectueze un an de practică agricolă pentru însușirea și punerea în aplicare a cunoștințelor teoretice dobândite la clasă. Practic cursurile școlii inferioare de agricultură din Bistrița și-au reluat activitatea la 22 ianuarie 1945, din cauza reorganizării. Condiția de înscriere la școală a fost ca elevii să fie absolvenți a 4 clase primare și să aibă vârsta cuprinsă între 12–17 ani.

La finalizarea studiilor în școlile agricole de gradul II , așa cum a fost Școala agricolă din Bistrița, absolvenții ei puteau să se înscrie la facultate și să devină ingineri.

La 1 septembrie 1947, Școala inferioară de agricultură din Bistrița se transformă în Liceul tehnic agricol și prezintă mare interes pentru numeroși candidați pentru înscriere , din oraș și raioanele învecinate. În această situație localul vechii școli nu mai este încăpător și instituția primește o clădire în oraș, situată pe bulevardul Republicii nr.8 (fostul internat al liceului de băieți de pe strada Al. Odobescu).

https://biblioteca-digitala.ro

În anul școlar 1948 /1949, în baza legii privind reforma învățământului, școala primește caracterul și gradul de „Școală medie tehnică horticolă", sub a cărei denumire cunoaște o dezvoltare și notorietate națională, fiind cotată ca una din cele mai bune școli de specialitate cu profil horticol din țară.

Apoi școala medie tehnică horticolă trece în subordinea Ministerului Agriculturii, și funcționează în clădirea actualului Colegiu Național „Liviu Rebreanu" din Bistrița. Sub această denumire școala a avut mai multe etape de dezvoltare, pe care le voi prezenta în continuare.

Prima etapă a fost în toamna anului 1950, când la școala medie tehnică horticolă s-a adaugat școala medie tehnică de comerț, care a funcționat până la sfârșitul anului școlar 1951/1952.

La începutul anilor '50, Școala medie tehnică horticolă era căutată și cursurile ei erau absolvite de numeroși tineri. La acea dată orașul Bistrița, dispunea de o industrie slab dezvoltată, ramura economică cea mai reprezentaivă fiind agricultura cu specializările ei: cultura de plante vegetale, pomicultură, legumicultură și vița-de-vie. Potrivit unui raport întocmit de Școala medie tehnică horticolă, printre elevii care au urmat cursurile școlii în 1950 s-au aflat, Baciu Viorel (viitor protopop al Bisericii Ortodoxe din Bistrița), Caizer Cornel (fotbalist la Gloria Bistrița și funcționar la Intreprinderea de exploatare a lemnului), Czakli Siegfried (inginer agronom, Teaca și Bistrița), Satinger Bruno (specialist modelare, amenajare terenuri în vederea plantării la ICAR), Sonea Ion (director Agrocoop), Aluaș Dumitru (șef ferma Dumitra), Borz Ovidiu (inginer agronom, ing. șef și șef fermă IAS BIstrița), Făzăcaș Aurel (ing. agronom), Guțiu Ionel (tehnician agricol ICAR), Păvălean Nicolae (ing. enolog la Jidvei), Socaci Leon (comandant al Miliției oraș Bistrița), Dimitriu Vasile (ing. horticol IAS Teaca), Milim Klaus (cercetător Stațiunea experimentală pomicolă Bistrița), Vlaicu Aurel (ing. horticol, director IAS Dumitra și IAS Bistrița), Costiuc Victor (funcționar IAS Bistrița), Halasz Edmond (ing. horticultor, director IAS Jelna), Pauletto Gabriel (ing. agronom, șef fermă legumicolă), Fritch Victor (fotograf), Grecu Ovidiu (tehnician SCDP Bistrița), Ilie Liviu (tehnician Întreprinderea

https://biblioteca-digitala.ro

Viei și Vinului Bistrița, MAT), Ilovan Leon (ing. agronom, inspector bancă), Naghi Liviu (ing. agronom, ing.șef SCPP și șef fermă), Rusu Ilie (ing. agronom, șef fermă Jelna și aprovizionare SCPP Bistrița), Vonica Ilie (director Laboratorul Central de Carantină Fitosanitară București), Berbecar Haritina (funcționar), Pașcu Leon (prof. educație fizică și sport), Visuian Mihai (șef contabil Trust IAS și IAS Bistrița) și alții.

Corpul profesoral din acea perioadă era format din director școală Arsinievici Alexandru, prof. Lupu Ștefan, prof. Podani Victoria – limba română, prof. Mreneș Nicolae, prof. Enescu Constantin – matematică, prof. Moldovan Tatiana, prof. Arsinievici Alexandru – limba rusă, prof. Trăsneu Traian, prof. Galea Trifon – botanică, prof. Danilievici Hedviga – chimie, prof. Podani Constantin – legumicultură, prof. Gavriluță Ștefan, prof. Moraru Iuliu – pomicultură.

A doua etapă o reprezintă perioada în care școala medie tehnică horticolă funcționează sub o nouă denumire" Grup școlar mediu tehnic", cu secțiunile Horticultură și Zootehnie.

În a treia etapă școala revine la denumirea de „Școala medie tehnică de pomicultură" și funcționează sub această denumire până în anul școlar 1954/1955. În toamna anului 1955 în urma apariției a HCM nr. 91/1955 de reprofilare a învățământului tehnic și profesional, școala medie de pomicultură s-a transformat în „Școala profesională de ucenici horticultori" formă sub care a funcționat până în anul școlar 1960/1961.

În perioada 1957–1961, școala se mută în localul fostei școli de agricultură, care a fost renovat în întregime prin alocarea de fonduri de la stat. În felul acesta școala a fost adaptată noilor cerințe ale învățământului.

Începând cu anul școlar 1961/1962 până în anul școlar 1965/1966, școala a devenit Centrul agricol Bistrița cu sediul în Strada Avram Iancu. Centrul avea în componență școala profesională horticolă, școala profesională veterinară, școala de contabilitate agricolă, școala tehnică de maiștri, la care s-a adăugat organizarea de cursuri pentru pregătirea cadrelor din gospodăriile colective: președinți și brigadieri. Durata cursurilor era diferențiată în funcție de profilul școlii: școala profesională

https://biblioteca-digitala.ro

cu perioada de 3 ani, școala de contabilitate 2 ani, școala de maiștri 4 ani.

Cursurile de perfecționare pentru cadrele din gospodăriile agricole colective a fost de 6 luni și s-a desfășurat de 2 ori pe an. După anul 1966, centrul școlar agricol se desființează și școala se transformă în liceu agricol.

Materialul documentar creat între anii 1945–1965, oferă cercetătorului informații însemnate privind evoluția învățământului agricol bistrițean în anii de după eliberare. Baza materială a școlii indiferent de denumirea pe care a purtat-o aceasta în anii de după război, a cunoscut îmbunătățiri substanțiale în ceea ce privește patrimonial funciar al școlii, dotarea cu mașini și echipamente specifice agriculturii, patrimoniu imobiliar etc.

Astfel, potrivit unui raport din 28 aprilie 1945 adresat de școală Ministrului Agriculturii și Domeniilor, aceasta avea în dotare doar un tractor marca Lanz iar imobilul școlii suferise daune pricinuite de război.

În anul 1945, Școala avea 40 ha teren cumpărat de fosta comunitate săsească pe locul numit „Dealul Trandafirilor". După reforma agrară din 1945, școlii i s-a atribuit suprafața de 27,84 ha, iar în 1956 a mai primit suprafețe de teren din rezervele de stat, ajungând în 1958 la suprafața de 100,94 ha. Terenurile erau destinate pentru loturi experimentale și demonstrative organizate cu sprijinul Institutului de cercetări în cultura porumbului din Turda și a Stațiunii Experimentale Pomicole Bistrița(ICAR).

Structura patrimoniului funciar al școlii la nivelul anului 1958 era constituită din teren experimental, loturi demonstrative pentru cultura mare, marcotiere, grădina de legume, 2 sere de flori, suprafețe cultivate cu viță de vie cu soiuri diferite pentru practica elevilor, o livadă tânără și o pepinieră de pomi fructiferi. Scopurile cercetărilor experimentale au fost: comportarea diferitelor soiuri de porumb hibrid din punct de vedere agrotehnic și al ameliorării, la legume obținerea unor soiuri adaptate zonei.

https://biblioteca-digitala.ro

În darea de seamă asupra practicii școlarilor din 1958 se precizează că s-au întreprins experiențe cu hibridări de meri, în cadrul tematicii științifice la pomicultură și pomologie, acțiune în care școala a primit un prețios sprijin din partea cercetătorilor din cadrul Stațiunii Experimentale Pomicole Bistrița (ICAR). În acea perioada era o strânsă colaborare între școală și Stațiunea experimentală Pomicolă Bistrița.

Pe lângă profesorii școlii, cercetătorii din cadrul stațiunii au predat cursuri elevilor, insuflând acestora dragostea pentru pomicultură. La absolvire mulți dintre ei au devenit angajați ai Stațiunii și nu si-au schimbat locul de muncă până la pensionare. (Stehuță Emil, Serețean Livia, Grec Ovidiu, Dumbrăvan Alexandru).

În acea perioadă în cadrul școlii se realizau schimburi de experiență, se vizitau loturile demonstrative de către țăranii colectiviști și individuali. Din procesele verbale de inspecție efectuate de organelle superioare rezultă evoluția școlii sub toate aspectele. Astfel, față de anul 1935 când școala deținea o clădire cu 3 săli de clasă și cursurile școlii erau urmate de 11 elevi, la nivelul anului școlar 1964/1965 situația școlii era schimbată.

Școala deținea 13 săli de clasă, 3 laboratoare, 3 săli pentru depozitarea materialului didactic, o sală de festivități cu o capacitate de 200 locuri, un internat cu o capacitate de 430 locuri, o spălătorie, o sală pentru bibliotecă și o cantina cu o capacitate de 250 locuri pe serie.

Și corpul didactic a cunoscut o evoluție pozitivă. Față de un singur cadru didactic existent în anul 1945, în anul școlar 1964/1965 școala avea asigurat întregul corp profesoral necesar cu pregătire profesională de specialitate.

În contextual actual, după subordonarea si finanțarea parțială a Liceului Tehnologic Agricol Bistrița de către Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale considerăm că rolul acestei instituții trebuie să crească, având menirea să pregătească cadre tehnice de specialitate în domeniul agriculturii, cu specializările specifice ținuturilor acestei părți a țării.

https://biblioteca-digitala.ro

În viitor, trebuie să se pună accent pe schimbarea curiculei școlare, pe creșterea perioadelor de practică a elevilor nu în grup ci individual repartizați în ferme private, la Stațiunea de Cercetare–Dezvoltare pentru pomicultură Bistrița etc., cu scopul însușirii și deprinderii de cunoștințe de specialitate de către elevi. În continuare este necesară înființarea de loturi demonstrative în cadrul școlii și încadrarea pe postul de profesori a absolvenților de învățământ superior agronomic, horticol, medicină veterinară capabili să pregătească în condiții optime elevii acestei școli cu tradiție.

Bibliografie

1. **Dr. Hars Franchy** – Școala agricolă din Transilvania de Nord din 1870 până în 2010. Calea de la „școala agricolă"(Ackerbauschule) la "Liceul agricol de astăzi" pag 103–121;
2. **Ioan Mureșan** – File de istorie Muzeul Bistrița 1988, Școala medie tehnică Agricolă Bistrița, pag 217–222;
3. **X X X** – Îndrumător în arhivele statului județul Bistrița-Năsăud Îndrumătoare arhivistice vol.21, București 1988;
4. **X X X** – Extras din Raportul pe anul 1950 întocmit de conducerea școlii medii de tehnică horticolă Bistrița.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Cultura corporală în Bistrița în sec. XIX și începutul sec. XX

CONSTANTIN SĂNDUȚĂ*

Educația fizică ca domeniu al educației generale s-a consacrat în cursul apariției și dezvoltării ei istorice ca domeniu al culturii. Pentru o bună înțelegere a noțiunii de cultură în vederea comunicării și organizării educației folosim explicația dată de Constantin Kirițescu[1] în „Palaestrica" – Ed.UCFS 1964:

> „...ea înseamnă totalitatea procedeelor apte pentru ca experiența dobândită de omenire în cursul dezvoltării istorice și valorile care formează cultura spirituală să fie transmise oamenilor, în special celor tineri, pentru a le da astfel deprinderile necesare în vederea folosirii binefacerilor culturii și a contribuției la dezvoltarea ei."

Și tot Constantin Kirițescu ne luminează și asupra noțiunii de cultură fizică precum:

> „...totalitatea mijloacelor care au ca scop dezvoltarea fizica a omului, păstrând legătura cu munca lui, cu viața lui intelectuală și, mai ales, morală și estetică... îmbrățișează deopotrivă toate funcțiunile vieții fiind fiziologică prin natura exercițiilor sale, pedagogică prin metodă, biologică prin rezultate, socială prin efecte."

Lămuririle aduse astfel ne conduc a înțelege că gimnastica, jocurile, atletismul, sporturile sunt mijloace ale complexului numit educație fizică dedicat perfecționării ființei omenești.

---

* Constantin Sănduță – Profesor, e-mail: *sand_live94@yahoo.com*

1 Constantin Kirițescu – „Biolog prin formație, pedagog prin vocație, om de știință" – așa îl aprecia Spiru Haret atunci când îl chema la Ministerul Instrucțiunii la finele secolului al XIX-lea. A funcționat în aparatul ministerului patru decenii și douăzeci de ani ca profesor la Academia Națională de Educație Fizică.

https://biblioteca-digitala.ro

Datele furnizate prin metoda istorică confirmă influența directă a nivelului de dezvoltare a științelor, artelor, educației, a relațiilor economice, sociale și politice asupra educației fizice.

Folosită în varii forme și conținut, empiric sau științific, educația fizică a servit unor idealuri de solidaritate și libertate, de prosperitate și cultivare a frumosului, precum și de apărare a lor, sau uneori ca instrument de oprimare și dominare.

Mai întâi a fost jocul, hrănirea și procreerea. Totul instinctiv și în relație cu natura înconjurătoare.

A urmat și s-a adăugat la preocupările omului primitiv „procesul de producție": prelucrarea lemnului, pietrei, lutului, metalelor (bronz/fier), vânătoarea și pescuitul. Mai apoi și îmblânzirea animalelor, creșterea și sacrificarea în scopul susținerii existenței (hrană, îmbrăcăminte, ajutor în procesul muncii ș.a.). Focul și roata au reprezentat marile cuceriri ale începutului.

Socializarea tribală a adus cu sine noi pași de progres. Agonisirea a „stimulat" poftele de rapt intertribal. În scop de protecție s-a recurs la apariția forturilor de apărare, a cetăților. Mai mult pentru a face față solicitărilor, comunitățile au aprofundat instrucția și educația. Facerea bunurilor trebuincioase a impus schimburile de produse și de aici n-a mai fost decât un pas pentru a se înfiripa negoțul (comerțul de mai târziu). Realizarea lui a obligat la valorificarea superioară a roții în transporturi, pregătirea căilor de acces spre piețe de desfacere, transportul maritim...

Unele cetăți s-au dedicat producției de bunuri materiale și spirituale. Altele s-au concentrat predilect pe cuceriri (războaie).

În eforturile de producție și de război știința a potentat forțele de progres, de apărare și nu numai. Apărarea includea și protejarea sănătății și combaterea maladiilor. Asemenea preocupări de-a lungul istoriei societății au impus noi dimensiuni ale educației și științei. Deci „fuga" pentru cunoaștere este un perpetuum pentru omenire.

„Societatea contemporană se bazează pe știință și, fără nici o îndoială, societatea viitorului se va baza tot mai mult pe știință". Parafrazând o binecunoscută idee a lui Michel de Montaigne (Essais), putem spune

https://biblioteca-digitala.ro

că știința devine din ce în ce mai mult o unealtă a societății, dar ea va rămâne în esență, mereu, o podoabă a spiritului uman. Progresul societății se răsfrânge ca un feed-back și asupra uneltelor de cercetare. Astăzi, în cele mai multe cercetări avansate ipotezele temerare sunt exprimate concis prin metode logico-matematice, iar argumentarea lor se face prin simulări computerizate (care simplifică rezonabil realitatea), generând prin interferență logică noi ipoteze cu potențial de verosimilitate crescut. („Eseu biografic-postfață"-Adrian Gagea).

Atât existența milenară a băștinașilor din arealul cetății bistrițene cât și colonizarea începută la finele secolului XII au obligat populația în a-și organiza mijloacele existenței și a perpetua experiența acumulată. Cei ce locuiau în interiorul cetății aveau preocupări de meșteșugari dar în același timp și de agricultori.

Perioade de avânt economic au fost traversate de mari încercări: epidemii maladive, incendii de mari proporții, inundații devastatoare, conflicte și asedii belicoase... Asemenea împrejurări, precum și munca profesională, i-au determinat pe locuitori a-și lua măsuri de apărare. Dintre acestea, zidurile de apărare a cetății și instrucția fizică militară au constituit secole de-a rândul armele de apărare. Orașul ispitea prin bogăția sa nu numai bandele de aventurieri prădalnici și armatele dușmane, ci și armate formate din lideri latifundiari care târau după ei cete de vasali și țărani.

Atunci când filozofia luptelor belicoase s-a schimbat, în partea a doua a secolului al XIX-lea, zidurile cetății au început a fi demolate. Așa că activitatea cetățenilor din urbea bistrițeană s-a accentuat spre competența profesională, sporirea eficienței, cultura corporală.

Școlile germane, procesul de învățământ au absorbit tot mai prompt știința educației europene.

Până la apariția școlii românești în așezarea bistrițeană, mulți români (și nu numai) au frecventat școala germană. Absolvenții acesteia fie că îmbrățișau meșteșugurile ca ucenici și calfe în atelierele locale sau în alte centre din Transilvania (Sibiu, Cluj, Brașov, Sighișoara, Sebeș, etc.), fie cei mai merituoși se dedicau studiului universitar la Budapesta, Viena, Berlin, Praga, ș.a.

https://biblioteca-digitala.ro

Și unii și alții, în vacanțe sau odată cu reașezarea definitivă la Bistrița, aduceau cu ei „fructele" culese în societatea central-europeană. Chiar dacă implementarea lor se producea cu o oarecare întârziere în raport cu noutățile maturate în occident, relația era evidentă.

În exteriorul zidurilor cetății, pe lângă micile sate existente au început a se așeza țărani, mici meșteșugari, constructori, negustători, asta deoarece intrarea lor în cetate (oraș) a fost interzisă multă vreme și pentru că piața schimburilor de produse era mai facilă aici. Cu concursul acestora viața mai complexă și mai bogată a orașului Bistrița a îngăduit apariția burgheziei orășenești și implicit a oamenilor de cultură (intelectuali).

Deprinderile populare alcătuiau un fond comun moștenit din generație în generație alcătuit din: alergări, sărituri, aruncări, întreceri sau dansuri individuale sau colective, călărie, jocuri cu mingea ș.a.

Categoria „elevată" a patricienilor bistrițeni după ce a împrumutat din cultura populară o seamă de mijloace fizice de antrenare corporală, treptat și-a format propriul arsenal, aceasta și sub influența practicii occidentale.

Exercițiile militare treptat și-au pierdut din importanță, forța de ordine și apărare atribuindu-se unor formații de mercenari profesioniști. Așa a apărut în Bistrița încartiruirea regimentului 63 infanterie austriac. Așa s-a format și și-a exercitat rolul formația de pompieri. A fost menținut, câțiva ani chiar și după sfârșitul secolului al XIX-lea, serviciul de veghe din turnul Bisericii Evanghelice.

Cultura corporală și turismul în întreg secolul XIX și începutul secolului XX în burgul Bistriței se situa într-o „epocă a copilăriei". În adevăratul sens al înțelegerii noțiunii de cultură corporală asociată mai apoi cu turismul și sportul, clarificarea noțiunii, a obiectivelor și practicii, precum și a unor aspecte teoretice s-a făcut pe parcurs. Școala și armata își aveau instituționalizată structura, pentru care fapt procesul instructiv-educativ al culturii corporale a fost posibil de aplicat și perfecționat. Pentru ceilalți locuitori ai orașului, meșteșugari, ucenici, calfe ș.a. s-a născut trebuința organizării unor asociațiuni specializate pe promovarea exercițiilor fizice în rândul acestor categorii de populație.

https://biblioteca-digitala.ro

Prima organizație „Reuniunea de gimnastică", înființată în 1847, a beneficiat de serviciile „maestrului de gimnastică" Gottlieb Budaker venit din Germania, unde cu siguranță intrase în contact cu vestita școală a lui Iahn. Spre deosebire de acesta din urmă, Budaker a înțeles creativ să facă legătura dintre gimnastica lui Iahn și exercițiile fizice școlare. De aceea alături de școală s-a organizat „Turnverein"-ul (asociația) și amenajat „Turnplatz"-ul (poligonul de desfășurare). Într-o primă etapă turnplatz-ul era situat în piața centrală, pentru ca după construcția sălii de gimnastica din parcul orașului (1885) acesta să se atașeze acestei locații. Mai târziu dotările și funcțiunile sălii au făcut treptat inutil „turnplatz"-ul. Platforma adiacentă sălii (azi loc de parcare auto și hotel) a fost transformată în arenă de antrenament pentru echipele de handbal și fotbal, iar iarna în patinoar.

Mai departe de limitele „metodei Iahn" ea are merite precum:

– a creat o activitate educativ-morală
– a așezat exercițiile fizice în natură
– a dezvoltat gustul pentru frumusețile naturale
– a exersat cu practicanții jocul, exercițiile fizice, cântecul, sentimentele de sociabilitate.

Budaker a profesat din plin asemenea comandamente în școală dar și cu tineretul urbei. Cu școlarii pe perioada timpului neprielnic folosea spații de la parterul unor turnuri de apărare din fostul zid al cetății. În scop igienic, podeaua era umezită înainte de activitate spre a împiedica praful să polueze atmosfera. Zilnic apoi era spălată conform dușumelelor din locuințe. Era utilizat manualul lui Iahn, completat de alți „maeștri ai timpului", cuprinzând exerciții de mers, alergare, săritură, aruncare, tragere, împingere, balans, agățare, ridicare, purtare, echilibru, lupte, joc. Gimnastica folosea aparate ca bară fixă, paralele, capra de sărit, calul de lemn, prăjini, scări, frânghii și altele. Toate acestea în aer liber iar mai apoi în sală.

Odată cu trecerea spre secolul XX, sistemele europene s-au perfecționat, așa că influența lor se poate constata și în activitatea de cultură corporală din Bistrița. Modelul îmbrățișat era cel al gimnasticii suedeze,

https://biblioteca-digitala.ro

creat de H. Ling și perfecționat pe parcurs de discipoli mai ales în Institutul Central de Gimnastică din Lund.

La Institutul Central de Gimnastică din Lund (Suedia) a studiat și căpitanul – viitor general – Virgil Bădulescu, întemeietorul primului batalion de vânători de munte acoperit de glorie în bătăliile de la Oituz, Mărăști și Mărășești. El a fost apoi, în anii 1920, fondatorul Academiei Naționale de Educație Fizică. A colaborat din plin cu prof.dr. Fr. Rainer și cu prof.dr. O. Onicescu, formulând direcțiile de pregătire a studenților. Rularea acestora ca rectori ai Academiei a asigurat continuitatea orientărilor în formularea coordonatelor de studiu.

În aceeași perioadă este remarcată contribuția în domeniu a profesorului român, originar din Gherla, Gh.Moceanu, care a făcut epocă la liceele bucureștene și cu siguranță a influențat și activitatea din Ardeal. Bistrița făcea parte din salba celor șapte cetăți ale Transilvaniei, (alături de Sibiu, Brașov, Cluj, Sebeș, Mediaș, Sighișoara) și nu putea rămâne în urmă nici sub acest aspect al modernizării culturii corporale.

Reuniunea de gimnastică a răspândit ideea oportunității unei săli de gimnastică și cucerește astfel adeziunea și participarea populației la realizarea ei.

În mlaștina de dincolo de zidurile cetății (aflate parțial în demolare), în apropierea turnului Dogarilor a început construcția sălii (modernă la acea vreme). La 1886 sala a fost dată în folosință, înainte chiar de Cazinoul breslașilor (Gewerbeverein), actualul Palat al Culturii.

Contextul prilejuiește reorganizarea activității prin nașterea „Asociației de gimnastică și cântări" (Bistritzer Turnverein) ceea ce va constitui un serios imbold. Pe lângă gimnastică își fac apariția scrima, atletismul, patinajul, tenisul de câmp, ciclismul, turismul. Sunt primele semne ale trecerii spre sportivizarea activităților. Mai mult, timpul destinat special elevilor pentru mișcarea fizică din programul școlar se petrece aici. Aceasta demonstrează îmbrățișarea conceptelor școlilor din Apus spre o educație fizică tot mai modernă, nu departe de filozofia europeană în materie.

În această activitate a Bistritzer Turnverein, destinată predilect sașilor, românii au putut pătrunde abia la începutul secolului al XX-lea, și numai

https://biblioteca-digitala.ro

recomandați de calități fizice deosebite sau de un anumit statut socio-profesional (avere, avocați, medici ș.a.).

Arthur Karl Wollmann (1908–2001) în cartea „Amintirile maistrului marochiner Arthur Karl Wollmann" – editor Volker Wollmann și Corneliu Gaiu – Ed. Nosa Nostra Bistrița, 2019, amintește: Pe vremea școlarizării sale nu exista un gimnaziu pentru fete:

> „De aceea fetele au trebuit în mod excepțional să frecventeze gimnaziul de băieți. De asta îmi amintesc exact. Erau trei fete, Pavel Elena, fiica inspectorului școlar de atunci Ioan Pavel (cumnatul filozofului Lucian Blaga n.n.), Kempfe Buba și Lenchen Rottman".

Stimulată de această situație, Casina Română (situată în actualul sediu al Protopopiatului Ortodox) își deschide porțile pe lângă activitățile culturale și pentru educația fizică a tinerilor meșteșugari.

Treptat acțiunile celor două organizații s-au înscris într-o competiție locală la încheierea anului școlar, în maialuri, la marile sărbători și evenimente.

Rarele întâlniri extralocale au fost organizate sub semnul relațiilor interetnice. Așa sunt de amintit relațiile cu Reghinul, Sibiul, Mediașul, Brașovul și Sighișoara, sau cele ale școlilor românești cu cele din Blaj și Orăștie.

Un loc foarte important în Bistrița în cultura corporală l-au avut mersul pe jos, drumețiile și excursiile. Sunt semnalate excursiile botanice, geografice și pentru „oțelirea forțelor". În timpul verii se mergea la scăldat, ca mai toți locuitorii orașului la Cascadă, barajul ridicat în 1910–1913, sau la moara dintre răchiți.

Același Wollmann Arthur amintește:

> „Pe când copiii lui (ai bunicului matern), printre care era și mama, erau încă mici, toată familia mergea duminica în parcul „Schiefferberg".

Se făceau și drumeții lungi: Cușma, Piatra Scrisă, Vultur, Duca.

Educația fizică a gimnaziului german se făcea la Sala Turnverein-ului din parc, deplasarea se făcea organizat în sunetul tobelor, străbătând Fleischeralle (azi Bd. Republicii) și Michaelisgasse (azi Al. Odobescu).

https://biblioteca-digitala.ro

Elevii români de la Liceul Al. Odobescu aveau sala în spatele clădirii centrale".

Cel ce a încurajat mult cultura corporală la elevi a fost directorul Gimnaziului – Albert Berger (1864–1936), declarat de Nicolae Iorga model ca om de știință și arhivar, fiind decorat cu ordinul „Coroana României cu grad de cavaler".

Specialiști pentru îndrumarea educației fizice și apoi a sportului în adevaratul sens al cuvântului au fost puțini. Ei erau formați la universități din Apus. „Klothilde Zikeli a fost prima femeie profesoară de educație fizică și sport care a predat la școala gimnazială din Bistrița. Era o sportivă activă în Asociația sportivă bistrițeană, obținând la concursuri medalii și aprecieri" – spune A. Wollmann.

Mai la sfârșitul secolului al XIX-lea doi profesori s-au remarcat, calificați fiind în Apus: Gotlieb Budaker și Georg Poschner. Primul profesor român calificat era Pop Leonida (originar din Poiana Ilvei) în 1913 la Budapesta. Inițiat în armată, G. Salvan a predat la Liceul Al. Odobescu în anii '30.

Prezența armatei în Bistrița a stimulat educația fizică și apoi și sportul.

Soldați selecționați în Batalionul 8 Bistrița pentru instrucția pe schi, la Tihuța și apoi la aplicații în munții Rodnei erau sub ochii comandanților col. E. Benedek și a maiorului Leonard Mociulschi. Acesta din urmă a ajuns la finele celui de-al doilea Război mondial general de armată.

Locotenenții Cucu Emil, Sângeorzan Emil, erau renumiți în armata română și în concursurile pe armatele prietene. Căpitanul Eitel Ioan și Lt.maj. I. Podoabă s-au afirmat și ei în fotbalul bistrițean în anii '30.

După animatorii și specialiștii domeniului, baza materială a „producțiunii" întemeiază condiția culturii corporale, a educației fizice și sportului.

Curând după inaugurarea sălii de gimnastică BTV din parcul orașului, pe actuala stradă C.R. Vivu a fost amenajat un „velodrom" pentru bicicliști, terenuri de tenis și de trageri cu arma la ținte.

Prima arenă a orașului a fost improvizată pe fostul aerodrom militar din Primul Război Mondial. O escadrilă austriacă de avioane biplan a

https://biblioteca-digitala.ro

rămas la Bistrița în ultima parte a conflagrației, pentru care au fost amenajate și hangare.[2]

Aici s-au disputat primele jocuri de fotbal, spectatorii urmărind meciul de pe scaune aduse de acasă.

Arena sportivă a orașului (astăzi stadionul municipal) și-a anunțat nașterea după 1920, mai întâi ca patinoar, apoi ca teren de fotbal și handbal. A fost permanent modernizat până în stadiul cunoscut în anii 1980–90.

Pentru mari ansambluri de gimnastică era folosită platforma adiacentă gimnaziului, mai apoi liceu german (azi Colegiul Național Liviu Rebreanu). Până spre anii '30, Liceul Al. Odobescu și Liceul de fete (astăzi Colegiul Național Andrei Mureșanu) au fost înzestrate cu săli de gimnastică.

Acumulările din sistemul local de educație fizică și sport au „născut" reprezentanți și performanțe de seamă în ierarhia națională precum: Emil Cucu, Emil Sângeorzan, Clement Ianul, Kuales Annielise (schi), Kurt Haydn, Otto Rotman, Gh. Csegezi (olimpici la atletism), Victor Linul (tenis și patinaj), Ioachim Moldovan și Iosif Lengheriu (fotbal) și alții.

Întemeierea clubului de fotbal Gloria (1922) și activitatea BTV la handbal vor marca în anii următori performanțe naționale.

Iată deci că etapele străbătute de educația fizică în arealul vechiului burg bistrițean, în perioada noastră de referință, denotă caracterul cultural al fenomenului în dezvoltare. Demonstrează eforturi de depășire a primitivismului și abordări bazate pe cunoașteri tot mai autorizate.

De pe poziții cucerite avem dreptul a vedea educația fizică și sportul ca un fenomen cuprinzător al populației, cu valori ce pot fi pe bună dreptate asociate culturii materiale și spirituale.

[2] Printre piloți, ajuns general în armata română, a fost și bistrițeanul Erich Dahinten. În 1930 l-a transportat pe Regele Carol al II-lea la reînscăunare.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

MIRCEA GELU BUTA
Despre oamenii aleși 5

ADRIAN ONOFREIU
În România Mare: Cazul Liceului Românesc „Alexandru Odobescu" din Bistrița 9

VIOREL RUS
Avatarurile profesorului Ștefan Lupu în anii sovietizării și instaurării comunismului în România 33

ANDREI MOLDOVAN
Machedonii la catedră și dincolo de ea 47

TUDOREL URIAN
Cărțile și școala 57

OLIMPIU NUȘFELEAN
Casa Corpului Didactic a județului Bistrița-Năsăud 65

FLOAREA PLEȘ
George Vasile Rațiu 75

DORIN DOLOGA
Învățământul profesional din Bistrița, după cel de-al doilea război mondial 83

IOAN PLATON
Învățământul agricol bistrițean: istorie și tradiție 91

CONSTANTIN SĂNDUȚĂ
Cultura corporală în Bistrița în sec. XIX și începutul sec. XX 99

https://biblioteca-digitala.ro

ISBN: 978-606-37-0764-3
ISSN: 2558-8958
ISSN-L: 2558-8958